

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

**Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri:
Dünya Kentleri ve İstanbul Örneği**

Yüksek Lisans Tezi

Servet Sarioğlu

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayşegül MENGİ

Ankara-2005

ÖNSÖZ

Yüksek lisans programına başlamamda beni yüreklendiren değerli Hocam Prof. Dr.Ruşen KELEŞ'e, tez döneminde beni destekleyen ve tezin olgunlaşmasında sabırla bana yardımcı olan sevgili Tez Danışmanım Prof. Dr. Ayşegül MENGİ'ye, tüm eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteğini benden esirgemeyen annem Gülseren SARIOĞLU'na, şimdi yanımda olamasa da beni hissettiğine inandığım babam Rifat SARIOĞLU'na, tez çalışmam döneminde bana rahat ve huzurlu ortam sunan sevgili ev arkadaşlarım Emine KIVANÇ ve Emine KAMILOĞLU'na, tüm aileme ve arkadaşlarıma sonsuz minnet duygularıyla...

KISALTMALAR

C:	Cilt
çev.:	çeviren
der.:	derleyen
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
ed.:	editör
HABITAT:	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi
Ibid.:	Adı Geçen Eser
IULA:	International Union of Local Authorities
loc. cit.:	Yukarıda Adı Geçen Yer
MB:	Mülkiyeliler Birliği
N.:	No
op. cit.:	Yukarıda Adı Geçen Çalışma
ÖİK:	Özel İhtisas Komisyonu
s.:	Sayfa
S.:	Sayı
SBF:	Siyasal Bilgiler Fakültesi
TMMOB:	Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği
v.:	Volume
YTÜ:	Yıldız Teknik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	ii
İÇİNDEKİLER	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KENTLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	6
1. GENEL OLARAK KÜRESELLEŞME KAVRAMI	6
2. KÜRESELLEŞMENİN ÇEŞİTLİ ETKİLERİ	13
2.1. Mekansal Etkileri	13
2.2. Ekonomik Etkileri	14
2.3 Yönetim Üzerindeki Etkileri	18
2.4. Kültürel ve Sosyal Etkileri	20
2.5. Çevresel Değerler Üzerindeki Etkileri	22
3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTTE DEĞİŞENLER	25

3.2 Kent Yönetimi	29
3.1. Kentin Fiziksel Mekanı	28
3.3. Kent Yaşantısı	37
4. KENT ÜZERİNE GELİŞTİRİLEN YENİ KAVRAMLAR	39
4.1 Dünya kenti- Küresel Kent	39
4.2. Sürdürülebilir Kent	47

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA KENTİ- KÜRESEL KENT	53
1. DÜNYA KENTİ/ KÜRESEL KENT KAVRAMININ DOĞUŞU	53
2. KÜRESEL KENTİN ÖZELLİKLERİ	58
2.1. Ekonomik Özellikleri	58
2.2. Sosyal ve Kültürel Özellikleri	61
2.3. Mekansal Özellikleri	66
2.4. Yönetimsel ve Siyasal Özellikleri	69
2.5. Çevresel Özellikleri	74

3. KÜRESEL KENT OLARAK NEW YORK, LONDRA ve TOKYO İÇİN BİR DEĞERLENDİRME	76
4.İSTANBUL'UN DÜNYA KENTİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	82
SONUÇ	92
ÖZET	96
ABSTRACT	97
KAYNAKÇA	98

GİRİŞ

Dünyayı etkisi altına alan teknolojik ve sınai devrim, küreselleşme olarak adlandırılan yeni sürecin başlıca sürükleyici gücünü oluşturmaktadır. Küreselleşme kavramının gündeme girmesinde teknolojik ve sınai devrimin yanı sıra, sermayenin dinamiklerinde meydana gelen değişimler de etkili olmuştur. Uluslararası nitelik kazanan sermaye, yer seçimi ve yatırım kararlarını verirken küresel ölçeği göz önünde tutmaya başlamıştır. Küreselleşme sürecinin toplumların ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel yaşamını da etkilemeye başladığı kabul görmektedir.

Küreselleşmenin sonuçları kimilerine göre olumlu ve kaçınılmaz bir süreç, kimilerine göre olumlu olmasının yanı sıra özendirilmesi gerek bir süreç, kimilerine göre ise, zararlı sonuçlarının yararlarından daha ağır bastığı bir süreç olarak kabul edilmektedir. Tez çalışmamızda son görüş temel alınarak, küreselleşmenin olumsuz sonuçları örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır.

Dünya ticaret sisteminin liberalleşmesi ve kapitalizmin ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanması kentleri derinden etkilediği dikkat çekmektedir. Uluslararası sermayenin egemenliğini sağlamaya çalışan devletler, ulusal egemenliklerini kentlerle paylaşmak zorunda bırakılmaktadırlar. Bundan dolayı kentlerin fiziksel mekanında, kent yönetiminde ve kent yaşantısında değişiklikler yaşanmaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle geliştirilen “dünya kenti” kavramı, kentleşme süreciyle, küresel ekonomik güçler arasındaki ilişkinin ortaya konmasında kilit kavramlar olarak kabul edilmektedir. Kentlerin dünya kenti haline gelmesinin, bir amaç olarak kabul edilmesi; bu yönde çıkabilecek olumsuz sonuçlardan da kaçınma

olanağını azaltacaktır. Kentsel ve çevresel değerler hiçe sayılarak, uluslararası sermayenin istekleri doğrultusunda, kentin fiziksel mekanında yapılan değişikliklerden kaçınılmalıdır. Bu açıdan, dünya kenti olarak gösterilen mekanlar üzerinde yaşayanların, dünya kenti olmanın ayrıcalıklarından yararlanacağı tezi sorgulanmalıdır.

Amaç ve Kapsam

Uygarlığın beşığı olarak kabul edilen kentler, günümüzde küreselleşmenin etkisiyle değişime uğramaktadırlar.

Küreselleşmenin en önemli etkisi kentlerde yaşanmakta, yaşanan değişiklikler nedeniyle kentler ülkelerini yönetir hale gelmektedirler. Küreselleşmenin asıl etkisi kentlerin kimlikleri, kent hizmetlerinin kalitesi, çevre değerleri ve kentsel altyapı üzerinde görölmektedir. Kentleri bu süreçte bekleyen gelişmeler farklı platformlarda değişik boyutları ile tartışılmaktadır. Ancak, burada küreselleşme süreci ve bu sürecin kent yönetimi anlayışına, kentsel mekana ve kent yaşantısına etkisi ortaya konmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, “dünya kenti” kavramı ve özellikleri incelenerek, New York, Londra, Tokyo ve İstanbul için değerlendirme yapılmaktadır. Özetle, küreselleşmenin kentler üzerindeki etkileri ve dünya kenti kavramı bu tezin ana temasını oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, küreselleşme süreci ile kentlerde yaşanan değişimlere ve dünya kenti kavramına olumsuz bir yaklaşımla çözümsüz bir tablo çizmenin

ötesinde, bu süreçte kentlerimizi bekleyen risklerin ve dünya kenti kavramına olumlu anlam yükleyerek oluşturulan yanlış anlamaların sergilenmesidir. Kentlerin bu süreçten daha az nasıl etkilenecek, dünya kenti olmanın getireceği olumlu ve olumsuz sonuçları ortaya koymaktır. Tez iki bölümde tasarlanmıştır.

Çalışmanın Birinci Bölümü küreselleşme kavramı üzerine temellendirilmiştir. Burada, küreselleşme sorunsalı bağlamında küreselleşmenin ekonomik, kültürel, sosyal, mekansal ve çevresel değerler ile yönetim anlayışı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Ayrıca, küreselleşme sürecinde değişim gösteren kent yönetimi, kentin fiziksel mekanı ve kent yaşantısı incelenirken, bu süreçte kentlerden beklenenler ve kentlerin üstlenmesi istenen yeni roller tartışılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, kentler için geliştirilen yeni kavramlar olan “dünya kenti” ve “sürdürülebilir kent” kavramlarının tanımları yapılarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Tezin İkinci Bölümünün konusu “dünya kenti” kavramıdır. Burada tartışılmak istenen konu, dünya kenti kavramının doğuşu ve özellikleridir. Başlıca dünya kentleri olarak kabul gören New York, Londra ve Tokyo çalışmanın İkinci Bölümünde incelenerek, özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, İstanbul’un bir dünya kenti olarak değerlendirilmesinin doğru olup olmayacağı ve Türkiye için getireceği sonuçlar, çalışmanın bu bölümünde tartışılmaktadır.

Çalışmadaki Temel Varsayımlar

Tez konusu seçiminde temel kabul ya da saptamalarımızdan birisi; küreselleşme sürecinin asıl etkisinin kentler üzerinde görüldüğü ve küreselleşmenin,

uluslararası sermayenin isterleri doğrultusunda, kimi kentleri dünya kenti durumuna getirebilme bahasına kentsel ve çevresel değerleri hiçe saymasıdır.

Günümüzde artık kentler güçlerini ülkelerden değil, ülkeler güçlerini kentlerden almaktadır. Ulusal kalkınmanın yolu kentlerden geçmektedir.

Küreselleşme sürecinde kentler kapitalist ilişkiler çerçevesinde değiştirilmektedirler. Tüketim merkezi haline gelen kentler, uluslararası sermaye, mal ve hizmet akışlarından daha fazla pay kapabilme telaşı içine girmektedirler. Küreselleşme, her ne bahasına olursa olsun, sermayenin akışkanlığının, serbest deviminin sağlanması anlamına geldiğine göre, bu amaca varmayı önleyen her türlü engelli aşmak küreselleşmenin gündemindedir.

Küreselleşmenin etkileri kentlerde daha çok hissedilmekte; bu ise kent kimliğinin yok olmasında en önemli nedenlerden biri olmaktadır. Küreselleşme ile bir örnek toplum ve bir örnek kentlerin amaçlandığı varsayımı ise, çalışma boyunca irdelenmeye çalışılmaktadır.

Küreselleşme sürecinde kentsel hizmet sunumunda özelleştirme esas alınmakta, bu da kamu hizmetlerinin fiyatlarının pazar kurallarına göre belirlenmesine neden olurken, “vatandaş” anlayışının yerini “müşteri” anlayışına bırakmaktadır. Bu görüş çalışmanın dayandırıldığı bir başka varsayımdır.

Tez çalışmasında irdelenmeye çalışılan bir başka varsayım ise, uluslararası sermayeden daha fazla pay kapabilme telaşı içine sokulan kentler, kamu hizmeti maliyeti topluma yüklenmekte ve bu yaklaşım sonucunda da kentler kentlinin olmaktan çıkmaktadır.

Küreselleşme sürecinde dünya kenti olmaya aday gösterilen İstanbul'un, şu an var olan kentsel sorunlarına bile tamamen çözüm bulunamamış olması ve dünya kenti olarak kabul edilişinden sonra yaşanacak kentsel sorunlara çözüm bulunamaz hale geleceği, bu durumun kentliye ağır bedeller ödeteceği, tezin temel varsayımlarındandır.

Tez konusunun çok boyutlu oluşu, küreselleşme sürecinde dünyada yaşanan gelişmeler ve değişen yaklaşımlar ve bunların farklı boyutları ile kentler üzerindeki etkilerinin incelenmesini de gerekli kılmıştır.

Yöntem

Tezimizin konusu kuramsal bir çalışma olması nedeniyle, yerli ve yabancı dilde literatür taraması yapılmış, internet ve görsel basın takip edilmiştir.

Dünya kentlerinin özellikleri tartışılırken, New York, Londra ve Tokyo kentleriyle örnek oluşturulmuş. Son olarak da, Türkiye için önemli bir yere sahip olan İstanbul kentinin dünya kenti olarak değerlendirilmesinin sonuçları tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KENTLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1. GENEL OLARAK KÜRESELLEŞME KAVRAMI

XXI. yüzyılın kavramı küreselleşme, siyasetten ekonomiye, sosyal politikadan kültüre hemen hemen her alandaki değişimi ifade etmektedir. İlk olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980'lerde sıkça kullanılmaya başlanmış, 1990'lı yıllarda ise anahtar sözcük haline gelmiştir¹. Dünyanın tek bir yer olduğu, “küresel köy” haline geldiği söylemleri gittikçe daha çok kullanılır hale gelmiştir. Dünyanın politik sınırları olsa bile ekolojik olarak birbirinden ayıramayacağı belirlenerek, küresel bir dünyadan söz edilmektedir.

XX. yüzyılın son dönemlerinde geleneksel siyasi blokların ortadan kalkmasıyla, her alanda liberal politikalar önem kazanmış, bütün dünyayı etkisi altına alan teknolojik ve sınai devrimi ile iletişimdeki atılımlar, ülkeler, devletler ve insanlar arasındaki yakınlaşmaya katkıda bulunmuş, siyasi sınırların önemi görece olarak azalmıştır².

---

¹ Veysel Bozkurt, “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Veysel Bozkurt (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s.18.

² Ruşen Keleş, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 25, 2001, s.564.

Küreselleşme karşısındaki tavırlar kişiden kişiye değişmektedir. Kimileri, küreselleşmeyi olumlu ve kaçınılmaz bir son olarak görmekte, kimileri ise kaçınılmaz bir son olarak görmekte yetinmemekte, aynı zamanda, özendirilmesi gereken bir süreç olarak algılamaktadır. Son kümedekiler ise, küreselleşmenin zararlı sonuçlarının, yararlarından da ağır basmakta olduğunu düşünmektedirler.

Küreselleşme kavramı, İngilizce “globalization” kavramının karşılığı olarak, dünyanın tek bir yer olarak algılanması, mekansal sınırların önemini kaybetmesi olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme bir anlamda, maddi ve manevi değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir³. Küreselleşme, ulus-devlet sınırlarını aşan yeni ilişki ve etkileşim biçimlerinin ortaya çıkmasıdır.

Sosyalist bloğun dağılmasından sonra, kapitalizmin tek sistem olarak topluma kabul ettirilmeye çalışılması, küreselleşmenin, kapitalizmin ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanması, uluslararası sermayenin yeryüzündeki egemenliğini güçlendirmesi anlamına geldiğini göstermektedir⁴.

Küreselleşme süreçlerinin yoğun olarak yaşandığı bir dönemde küreselleşme kavramı ile ilgili akademik yazında birbirinden oldukça farklı tanımlara rastlamak mümkündür.

Kanadalı Sosyoloji Profesörü Marshall Mc Luhan’a göre; “küresel köy” kavramı ile tanımlanan küreselleşme süreci, tüm dünya insanların bir kabile gibi

---

³ A.Kadir Topal ve Haydar Akyazı, “Yeni Küresel Ekonomik Sistem ve Ulusal Kalkınmanın Önemi,” **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 6, S. 14 (Ocak 1997), s. 12.

⁴ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, 8. baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 53.

yaşamaları ve uzakta yaşanan çeşitli olayların herkes tarafından bilinmesini ifade etmektedir⁵. Mc Luhan'ın küresel köy kavramı bize kültürün küreselleşmesi ile ilgili ipuçları verse de tek boyutlu bir açıklama tarzı temelinde hareket etmektedir.

Mc Luhan'ın zaman ve mekan kavramının ortaya çıkardığı değişikliği Harvey'in zaman-mekan analizleriyle açıklık getirmek mümkündür. Harvey, küreselleşmenin temelini zaman ve mekan sıkışması olduğunu ve sermaye akımlarına yerlerin özelliklerine göre yön verilirken, üretimin yerel koşullara bağlı kaldığını, tüketimin ise küresel olarak gerçekleştiğini belirtmektedir⁶.

Küreselleşme konusunda önemli kuramcılardan olan Giddens'a göre ise, modern toplumlarda, dünya düzeninin temellerini değiştiren ana siyasal güç küreselleşmedir⁷. Giddens, küreselleşmeyi zaman ve mekan bağlamında açıklayarak, zaman ve mekan olarak birbirinden uzakta gelişen olayların yerel oluşumları etkilemesi olarak açıklarken yerel dönüşümün ise küreselleşmenin bir parçası olduğunu belirtmektedir. Giddens'a göre küreselleşme; "Geç modern dönem koşullarının yaşandığı, uzak yerleşimlerin birbiri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği, dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması" durumudur⁸. Giddens'a göre modernlik zaten küreselleştirici bir doğaya sahiptir.

Küreselleşme konusunda diğer önemli bir kuramcı olan R. Robertson, kavramı tanımlarken küresel-yerel etkileşimi ve küreselleşme sürecinin doğru olup olmadığını gösterme amacını taşımaktadır. Robertson'a göre küreselleşme; farklı

⁵ Rana Aslanoğlu, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998, s.138.

⁶ **Ibid.**, s.139.

⁷ Bozkurt, **op. cit.**, s. 22.

⁸ Aslanoğlu, **op. cit.**, s. 127.

yaşam biçimlerinin karşılaşmasını içine alan bir süreçtir. Robertson, küreselleşmeyi genelde kabul edildiği gibi “aynılaştırıcı güçler” olarak ele almaktadır⁹. Bu doğrultuda, küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak gören Giddens’in görüşüne katılmamaktadır¹⁰.

Waters’a göre ise küreselleşme; sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan coğrafyanın etkisini azaltması ve bireylerinde bunu fark etme düzeylerinin artmasıdır¹¹. Waters, küreselleşme sürecinde kültüre daha çok önem vermektedir. Ancak küreselleşme sürecini hızlandırmanın kapitalizm ve ulus devletinin içinde bulunduğu kriz olduğunu düşünmektedir. Buna göre; sermayenin yeniden yapılanma sürecinde dünya düzeni yeniden şekillenmektedir.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Alt Komisyonu ise küreselleşmeyi şöyle tanımlamaktadır: “Küreselleşme ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda bazı ortak değerlerin dünya çapına yayılarak, yerel ve ulusal sınırları aşmasıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ekonomi politikaları giderek birbirine benzerlik göstermektedir. Sovyet Bloğu’nun çöküşüyle yaygınlaşan serbest piyasa ekonomisi, devleti sınırlamakta ve küçültmektedir. Siyasi alanda ise demokrasi daha fazla ön plana çıkarken, Liberal Demokrasi adı verilen yeni siyasi ve ekonomik düzen önem kazanmaktadır”¹².

Tüm bu tanımların yanı sıra küreselleşme şu şekilde de ifade edilmektedir;

⁹ Tayfun Çınar, “Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma (İstanbul Dünya Kenti Olmalı mı?)”, **Tartışma Metinleri**, No:12, AÜSBF, Aralık 1998, s.76.

¹⁰ Aslanoğlu, **op. cit.**, s.133.

¹¹ **Ibid.**, s. 139.

¹² DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001-2005)**, Ankara, 2000, s. 3.

- Özellikle iletişim araçlarındaki ilerlemeler sayesinde sosyal ve kültürel anlamdaki bütünleşmeler küreselleşme olarak değerlendirilmektedir.
- Kültürel anlamda küreselleşme; iletişim devrimi sonucunda dünyadaki bireylerin birbirlerinin hayat tarzlarından, zevklerinden ve tüketim eğilimlerinden haberdar olması anlamına gelmektedir¹³. “Aynı tarz konuşma”, “aynı tarz eğlenme”, “aynı tarz giyim”, **kültürel küreselleşme** olarak algılanmaktadır .
- Kimilerine göre küreselleşme, ulusal sınırları aşan, ortaklık ve işbirliğidir.
- Küreselleşme, “liberalizm”e dayalı, ulus-üstü ortaklarca sermayenin serbestçe dolaşımı, emeğin güçsüzleşmesi, özellikle yeni dünya düzeniyle özdeşleşen, gelişmekte olan ülkelere dayatılan bir ekonomik sistem olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴. Bu nedenle, kimilerine göre küreselleşme, emperyalizm olgusunun yerini almakta ve bir çözümlenme aracı olan emperyalizm kavramının yerine küreselleşme kavramı kullanılmaktadır¹⁵.
- Özellikle bilgisayar alanındaki gelişmeler sayesinde dünya küçülmekte, bilgi, sermaye, mal ve hizmet akışı dünyanın herhangi bir bölgesine daha kolay akmaktadır.
- Hava, su, atmosfer kirlenmesi, orman katliamı, çölleşme, kimyevi veya nükleer atıklar gibi, sınır tanımayan çevre sorunları **ekolojik küreselleşme** olarak ifade edilmektedir.

¹³ Engin Yıldırım, “Küreselleşme, Refah Devleti Ve Risk Toplumu”, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Veysel Bozkurt (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s.85.

¹⁴ Cevat Geray, “Kentleşme Sorunlarının Çözümü Açısından Küreselleşme, Özelleştirme, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 10, S. 4 (Ekim 2001), s.7.

¹⁵ Korkut Boratav, “Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?”, **Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, Ahmet Tonak ve diğerleri (ed.), Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 21.

- Küreselleşme kavramı, insanların, fikirlerin, ekonomik etkinliklerin, kuralların, malların, hizmetlerin, sermaye-mal, para ve hizmetlerin bağlı bulunduğu coğrafi mekanın kurallarına daha az bağımlı hale gelmesidir¹⁶.

Yukarıda sayılan tanımlar ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, çevre sorunlarından toplumsal yaşama sürecin farklı boyutlarını yansıtmaktadır.

Küreselleşme olgusunun dünya toplumuna yansımaları şu şekilde ifade edilebilir;

- Coğrafi sınırlar, devletleri ayıran bir öge olmaktan çıkmaktadır.
- İletişim, üretim teknolojisindeki ve ulaşım sektöründeki ilerlemeler sayesinde üretim faktörü ulus-devlet ölçeğinden ayrılmaktadır.
- Elektronik alanında sağlanan hızlı gelişmeler, bilgisayarın yaygın biçimde kullanılması, internet yoluyla dünyanın her köşesinden izlenebilmeleri, devletin sınırlarını bazı açılardan anlamsız hale getirmiştir.
- Tek ekonomik sistem durumundaki serbest piyasa ekonomisi toplumları kuşatmaktadır.
- Çok uluslu şirketler (ÇUŞ) dünya ekonomisinin merkezindeki güç konumuna gelmektedir.
- İşletmeler ve devletler arasında yeni bir iletişim ortaya çıkmaktadır.
- Uzmanlık sistemlerinin önemi artmaktadır.
- Küreselleşen dünya, kentler arasındaki rekabeti de hızlandırmıştır. Kentlere yeni roller vermiş, ekonomik, politik ve kültürel anlamda birbirleriyle yarışmaları gereğini aşlamıştır.

---

¹⁶ Keleş, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, s.564.

- Devletin küçülmesi gündeme gelmiş.Kamu hizmeti anlayışı değişmiş, kamu hizmetinin kamu kuruluşlarınca değil de özel şirketler tarafından yerine getirilmesi ve serbest piyasa ekonomisi anlayışı kabul görmeye başlamıştır¹⁷. Yurttaş anlayışı da yerini birey- müşteri anlayışına bırakmıştır, maliyetin tümüyle kullanıcıya yüklenmesi anlayışı önem kazanmıştır.
- Sınır ve uzaklık kavramının önemini yitirmesiyle birlikte, kitlesel üretim düzenindeki birikim rejiminin dayandığı Keynesgil politikalar da giderek önemini yitirmektedir¹⁸. Bu yeni üretim ve tükettim ilişkilerinde devletten daha az müdahale etmesi beklenmektedir.

Küreselleşme süreci az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasındaki gelir dağılımı uçurumunu daha da artmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan yoksul ülkelerin ulusal gelirleri toplamı, dünya toplamının ancak % 6'sında kalmakta, nüfusun beşte birine sahip varsıl ülkelerin payı ise % 82'ye erişmektedir¹⁹.

Küreselleşme sürecinin dünya toplumuna yansımalarını irdelerken, küreselleşmenin etkileri incelenerek yapılacak açıklamalar daha yararlı olacaktır.

¹⁷ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 54.

¹⁸ Ayda Eraydın, "Küreselleşme- Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler", **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 366.

¹⁹ Alparslan Işıklı, "Yeni Dünya Düzeninde Emek- Sermaye Çelişkisi", **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 486.

2. KÜRESELLEŞMENİN ÇEŞİTLİ ETKİLERİ

Küreselleşme ekonomik, kültürel ve sosyal alanda değişikliklere sebep olan çok boyutlu bir süreçtir. Küreselleşmenin etkilerini daha iyi anlamak için bu süreçleri ve etkilerini ayrı ayrı incelemekte fayda vardır.

2.1. Mekansal Etkileri

Küreselleşmenin diğer alanlarda olduğu gibi mekansal açıdan da etkileri görülmektedir. Endüstri devrimi ve onu takip eden gelişmelerin bir ürünü olan mevcut çevre, kent ve yapı alışkanlıkları, sanayi toplumundan hızla bilgi toplumuna dönüşen nüfusun gereksinimleri doğrultusunda yeniden düzenlenmektedir²⁰.

Yeniden yapılanma süreci içinde, mekanlar eski anlamlarını yitirmeye ve bağımlı birer değişken haline gelmeye başlamıştır. Esnek uzmanlaşma, üretimin mekana göre düzenlenmesi ilkesini getirmiştir²¹.

Sermayenin, mal ve hizmetlerin akışkanlığındaki değişiklikler ve kentlerin küresel anlamda önem kazanmasına neden olan hizmet sektörünün yapısındaki değişim ile birlikte, küreselleşme ekonomik ve sosyal alanın yanı sıra kent mekanını

²⁰ Ahmet Vefik Alp, Tarhan Arıkan, "Bilgi Çağında Akıllı Kentler ve Binalar", **Yeni Türkiye**, 21. **Yüzyıl Özel Sayısı**, Yıl 14, S.19 (Ocak-Şubat 1998), s. 899.

²¹ Sırma Ramazanoğulları Turgut, **İstanbul'un Yönetimi Bir Kent Planlama Yönetimi Denemesi**, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2004, s. 53.

da etkilemektedir. Benzer uygulamalarla yapılan binalar nedeniyle, kentler birbirleriyle aynılaşmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte kent mekanındaki benzemeler de ortaya çıkmaktadır. Benetton, Mc Donalds gibi dünyaya yayılmış şirketlerin zincirleri dünyanın birçok kentinde bulunarak kentsel mekanda benzer yerler yaratmaktadır.

Kentler küreselleşmenin getirdiği yeni roller çerçevesinde çok yönlü ve hızlı dönüşüm süreci geçirmekteyken diğer yandan küresel akışlarda kentlerde yaşanan dönüşümlere neden olan ve bunları hızlandıran aktörler olarak öne çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte mekansal açıdan bazı kentler çok önemli hale gelirken, bazıları eski önemini kaybetmiştir.

Küreselleşmenin mekansal etkileri en çok kentlerde hissedilmektedir, bu konu ayrıca küreselleşme sürecinde kentte değişenler bölümünde incelenecektir.

2.2. Ekonomik Etkileri

Küreselleşme sermayenin dünya çapındaki akışkanlığı ve bunun öne çıkardığı talepler bütünüdür²². Küreselleşme sürecinde yaşanan gelişmelerin en belirginleri ekonomide görülmekte ve ekonomi öncelikli bakış açısıyla yaşamın diğer alanlarına yansımaktadır.

---

²² E. Ahmet Tonak, “ÇTYA Bağlamı: “Küreselleşme” ve Yabancı Sermaye”, **Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, Ahmet Tonak ve diğerleri (ed.), Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s.36.

Esnek üretim örgütlenmesinin gerçekleşebilmesi üretilen özgün ürünlerin kendilerine uygun pazara ulaşabilmesi ile mümkün olup, bu pazarın doğal olarak ulusal piyasalarla sınırlı olmadığı görülmekte ve artan iletişim olanakları ile pazar tüm dünya haline gelmektedir. Kısaca, üretim ancak küreselleşerek karlılığı sürdürebilmektedir²³. Bu süreçte, üretici için “kendi yakınındaki tüketiciden çok”, malının bedelini ödeyebilecek tüketicinin varlığı önem kazanmaktadır²⁴. Bu koşullar altında da, devletin ekonomiye müdahalesi azalmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte ekonomik anlamda karşımıza çıkan etkiler uluslararası sermayenin, mal ve hizmetlerin hızlı akışıdır. Sermayenin akışkanlığı önündeki engelleri aşabilmek için, kentsel ve çevresel değerler göz ardı edilmektedir

Ülkeler arasında ticaretin ve sermaye hareketlerinin gayri safi milli hasıla (GSMH) içindeki payında görülen büyük artışlar ve yakın zamanda dünya ihracatının artış hızı, GSMH'nin artış hızını aşmaktadır. 1986-90 arası dünya ihracatı yılda %14,3, 1991-96 arası %7.4 artarken, üretim aynı dönemde %10.7 ve %6.4 artmış, yabancı yatırımlar ise %24.4 ve %17.1'lik yıllık artış hızına ulaşmıştır²⁵. Bu gelişmeler, uluslararasılaşmış bir dünya ekonomisiyle karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir.

Son 25 yıllık dönüşümün bir başka sonucu ise, gelişmiş ülkelerle diğer ülkeler arasındaki gelir uçurumunun giderek derinleşmesidir. Nüfusun en zengin %20' sinin gelir dağılımından aldığı pay, 1980'den bu yana artmaya devam etmekte,

---

²³ Eraydın, **op. cit.**, s.365.

²⁴ **Ibid.**, s.366.

²⁵ Tonak, **op. cit.**, s.36.

gelişmekte olan ülkelerde, nüfusun bu kesiminin aldığı pay %50'nin üstüne çıkmaktadır²⁶.

Küreselleşmenin ekonomik boyutunu ortaya çıkaran, kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan sermayedir. Güçlü sermaye artık bulunduğu ülkeye bağlı kalmadan, sınır tanımayarak çevre ülkelere yayılmaktadır. Öncül ülkelerin bu konuyu esas aldıkları saklanamaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Sermayenin akışı kuzey ülkelerinden güney ülkelerine doğru olmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %20'sini oluşturan kuzey ülkeleri; doğal kaynakların %80'ini, ve dünyada üretilen mal ve hizmetlerin %86'sını kullanırken, nüfusun %80'inden fazlasına sahip az gelişmiş ülkeler, dünya gelirinin ancak %15 'ini alabilmekte ve üretilen mal ve hizmetlerin ise ancak %1.6'sını kullanabilmektedir²⁷. Bu süreçte, ülkeler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliği daha da artmakta, giderek yoksullaşan az gelişmiş ülkelerin iç ve dış borç yükleri ağırlaşmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra, dünyada çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) sayıları da hızla artmaktadır. 1985-90 döneminde ÇUŞ'in büyüme hızı yılda %28 olarak verilmektedir²⁸. Ayrıca, ÇUŞ'in ulusal gelirden artan payları da göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, 1990 yılında ABD katma değerinin yaklaşık %15'i yabancı şirketler tarafından üretilmekte ve bu üretim, Amerikan piyasası için değil ihracat amacıyla gerçekleştirilmektedir²⁹.

²⁶ **Ibid.**, s. 38.

²⁷ Atilla Göktürk, "Bugünden Yarına Planlama ve Bölgesel Gelişme", **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No:25, 2001, s. 421.

²⁸ Temel Demirel, "YDD'nin Çevre Faciası", **Ve Kirlendi Dünya**, Göksel N. Demirel ve diğerleri (der.), 2. Basım, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999, s.52.

²⁹ Oğuz Işık, "Globalleşme süreci ve kentin/ kentliliğin değişen anlamları", **Birikim**, S.68-69 (1995), s.99.

Mal akışkanlığındaki hız da artmakta, mal dış satımları, 311 milyar dolardan 5.4 milyar dolara çıkmıştır³⁰. Hizmet sektöründeki dışsatımlar da, 1980 yılında 467 milyar dolar iken, 1997 yılında 1.3 trilyon dolara çıkmıştır³¹.

Dünyada yaşanan küreselleşme eğilimleri ile birlikte ticaret, sermaye hareketleri sınır ötesi bir özellik kazanmakta ve yoğunlaşmakta, sınır ötesi menfaat gruplarını ve değişik milletlere mensup bireyleri sıkı menfaat bağlarıyla birbirine bağlamaktadır³².

Küresel ekonomik yapılanmada süreci belirleyen temel aktörler ve küreselliğin ekonomik ağırlığına el koymuş önemli örgütler bulunmaktadır. Bunlar; Uluslararası Para Fonu (International Money Foundation, IMF), Avrupa Birliği (Europea Union, EU), Dünya Bankası (World Bank, WB) ve Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organizaiton, WTO)'dır.

Kısaca, küreselleşme ülkelerin ekonomik yapılarını karşılıklı bağımlılık ilişkisi içine sokmuş bu da ulus-devletlerin etkinliğini sınırlandırmıştır³³.

---

³⁰ Perihan Kiper, << Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel- Kültürel Değerlerinin Korunması Türkiye Bodrum Örneği>> (basılmamış doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent Ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı), s.71.

³¹ **Ibid.**, s.72.

³² Topal ve Akyazı, **op. cit.**, s. 13.

³³ Mustafa Ökmen, “Globalleşme- Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**, M. Aktif Çukurçayır ve Ayşe Tekel (ed.), Konya, Çizgi Kitabevi, 2003,s. 18.

2.3. Yönetim Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme, devletin en önemli dayanaklarından olan ulusal egemenlik kavramının geleneksel içeriğini değiştirici etkiler yapmaktadır. Devletler bazen bunu kendi istekleri doğrultusunda bazı uluslararası kuruluşlara üye olarak, bazen ise küreselleşmenin etkisiyle, kendi istekleri dışında oluşmaktadır³⁴. Devletin otoritesi ve etkinliği, dıştan ve içten gelen baskılarla sarsılmaktadır. Büyük devletler böl ve yönet kuralını uygulayarak diğer devletlerin iç sorunlarına karışmaktadırlar.

1970 ve 1980’li yıllarda ortaya çıkan neo-liberal devlet anlayışıyla temellenen yeni kamu yönetimi anlayışı, kamu kesiminin örgütlenme ve iş görme tekniklerinde yeni açılımlar ortaya koyarak, kamunun faaliyet alanı daralmaktadır³⁵.

Daha önce de bahsedildiği gibi; küreselleşme ile kamu hizmeti anlayışı yeni bir içerik kazanmakta ve kamu hizmetlerinin özel sektör tarafından da yerine getirilebileceği düşüncesi önem kazanmaktadır³⁶. Kamu hizmetlerinin, kamu kuruluşlarınca yerine getirilmesi gereği, eskiden olduğu kadar katı kurallar çerçevesinde yürütülmemektedir. Kamu hizmetlerinin ederlerinin pazar kurallarına göre belirlenerek, maloluş tümüyle kullanıcıya yüklenmektedir³⁷. Kamu hizmetinden yararlananlara müşteri gözüyle bakılırken, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır.

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, bu fonksiyonları kar amacını güden özel sektöre veya firmaya terk edilmesi demektir. Bu anlamda, bir yandan çalışanların iş

³⁴ Keleş, **loc. cit.**, s.566.

³⁵ Ökmen, **op. cit.**, s. 30-32.

³⁶ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 54.

³⁷ **Ibid.**, s.54.

güvenliğini, toplu sözleşmeyi ve kolektif müzakere gücünü azaltıcı etkiler yaratır, öte yandan topluma sunulan mal ve hizmetleri azaltır³⁸.

Gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası kuruluşların daha fazla etkisi altına girmesine ve bunların ulusal siyasetleri daha fazla belirlemesine verilen ad olan “yönetişim” kavramı, küreselleşmenin en önemli sonuçlarından biridir. “Şeffaflık”, “hesap verme”, “katılım” gibi demokratik kavramların altına saklanan uluslararası kuruluşların, aslında amaçları, uluslararası sermayenin akışını güvence altına almak ve tek bir pazar yaratmaktır³⁹. Tüm bunları yaratırken de, müdahale siyaseti izlenmektedir. Yani şartlı verilen krediler politik bir araç haline getirilmektedir.

Küreselleşme yönetim anlayışına da yeni içerik getirmiştir. Devletin kontrolü dışında ulus ötesi ve çok uluslu şirketler ve kuruluşlar, politik ve ekonomik yapıda söz sahibi olmaya başlamışlardır. Piyasa ekonomisi çerçevesinde faaliyet gösteren daha küçük, ekonomik etkinliği ve refahı arttıracak bir kamu kesimi oluşturma sürecinde özelleştirme, düzenleme ve yasal kurumsal serbestleşme politikaları önem kazanmış ve pek çok ülkede uygulama alanı bulmuştur⁴⁰.

Yukarıdaki tartışmalar küreselleşme sürecinde ulus- devletin meşruiyetinin sorgulandığını gösterirken, ekonomik açıdan ana birim olarak yerel birimler, kentler ve bölgeler önem kazanmaktadır.

³⁸ Nihat Falay, “Yerel Yönetimlerde Özelleştirmeye İlişkin Sorunlar”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C.7, S. 1 (Ocak 1998), s. 15.

³⁹ Filiz Çulha Zabcı, “Dünya Bankası’nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Prof. Ahmet Demir’e Armağan, 57 (3), Temmuz- Eylül 2002, s. 153.

⁴⁰ Ökmen, **op. cit.**, s.29-30.

2.4. Kültürel ve Sosyal Etkileri

Küreselleşme sadece ekonomik alanda değil, kültürel ve sosyal alanda da etkisini yoğun olarak hissettirmektedir. Dünya üzerinde tıpkı sermaye gibi, bilgi, kültür ve teknoloji de hızlı bir şekilde akmakta, çok kısa sürelerde dünyanın bir ucundan diğerine yayılmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte yaşanan teknolojik gelişmeler kültürel ve sosyal açıdan toplumları etkileyen faktörlerdendir. Ulaşım ve iletişim olanakları sayesinde toplumlar arasındaki uzaklık da giderek küçülmekte, hem coğrafi hem de kültürel farklılıklar azalmaktadır. Gelişmiş iletişim olanakları kültürlerin karşılaşmasına yan yana akmasına olanak vermektedir.

İletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelere sayesinde yerküre üzerinde “orası-burası” arasındaki ayrımlar kalkmış, uzaklıklar hızla aşınmış ve uzak yerler yakınlaşmıştır⁴¹. Artık insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen çeşitli kitle iletişim ve haberleşme araçlarıdır.

Telekomünikasyon araçlarının yaygınlığı ve internetin özellikle elektronik posta kullanımını günümüzde önemli bir yere sahiptir. 1970’de tüm dünyada 270,000,000 telefon kullanıcısı varken 1980’lerde bu rakam 540,000,000’e ulaşmıştır. 1993 yılında dünyadaki internet kullanıcılarının sayısı 1.3 milyon iken, 1997’de bu rakam 74.5 milyon kişi olarak belirlenmiştir⁴². Bugün bütün dünya üzerinde internete; üniversiteler, araştırma enstitüleri, kamu kuruluşları, pek çok

---

⁴¹ Işık, **op. cit.**, s.100.

⁴² İnternet Kullanıcıları, <<http://www.mit.edu/people/mkgray/net/internet-growth-summary.html.>>, (02.01.05).

ticari kuruluş gibi değişik yerler bağlanmaktadır. İnternete bağlı bilgisayar sayısı 25,000,000 civarında tahmin edilirken, ortalama internet kullanıcısı sayısının 100,000,000 üzerinde olduğu tahmin edilmektedir⁴³. Artık internet milyonlarca insan için günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

Toplumsal ilişkiler bütününde yaşanan değişim süreciyle, bilginin yeri ve anlamı değişmektedir. Bugün bilgi, en önemli üretim güçlerinden biri olarak sermayenin birikim hızını belirlemektedir. Bilgi üretimi hızlanmakta ve mevcut bilgi büyük bir hızla eskimektedir.

Küreselleşme ile birlikte “toplumsal eşitsizlik” kavramı da yeni içeriğe kavuşmuştur. Kamunun ekonomik ve toplumsal anlamda etkinliğinin azalmasıyla küresel sermaye toplumdaki eşitsizliği ve adaletsizliği artırmaktadır⁴⁴. Giddens’a göre, küreselleşme sürecinde giderek derinleşen toplumdaki eşitsizlik kent mekanın da yansımasıdır⁴⁵. Ayrıca ulaşım ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelere kimin ne ölçüde, nasıl ve ne şekilde katılabildiği ya da yararlanabildiği önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme sonucunda karşımıza çıkan, aynı tarz yaşam biçimi, aynı tarz giyim ve aynı tarz konuşma şekli ile kent yaşantısı birbirine benzer hale gelmektedir. İnsanlar giderek birbirine daha çok benzemekte, ülkeler arası coğrafi uzaklık ne olursa olsun, aynılıklar etkileşimle artmaktadır. Çünkü küreselleşme bir örnek toplum oluşturma amacındadır.

---

⁴³ **Ibid.** (25. 08.05)

⁴⁴ Keleş, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, s.565.

⁴⁵ Aslanoğlu, **op. cit.** , s. 126.

Kültürde yaşanan değişme ve bütünleşme süreci ile kullanılan ulusal dilin yanı sıra, bütün dünyada en çok kullanılan dil İngilizce'dir. Dünyada ikinci ortak dil olarak kullanılan İngilizce, uluslararası iletişimin artmasını sağlamaktadır. Özellikle teknolojik ve elektronik alanda İngilizce en çok kullanılan dil olma özelliğini korumaktadır.

Tüm bunların yanı sıra, küreselleşmenin dünya üzerindeki toplumları ve kültürleri birbirine yakınlaştıracakı beklentisine karşılık; ırkçılık, bölgencilik, bağımsız devlet kurmak için ayrılma eğilimleri ve etnik savaşlar dünyanın her yerinde hızla artmaktadır.

Küreselleşmenin sosyal ve kültürel alana etkileri, gelecek bölümlerde kent yaşantısı ve dünya kentlerinin sosyal ve kültürel özelliklerinde daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.5. Çevresel Değerler Üzerindeki Etkileri

Çevrebilim, insan ve çevre sorunlarının kısa sürede tüm yerküreyi sarmış olduğunu kanıtlamış, çevre sorunlarının bütüncüllüğü ve küreselliği çevre söylemine girmiştir⁴⁶. Sorunun küreselliği, çözüm yolunun da küresel olmasını gerektirmiş, çevre sorunları yerellikten küreselliğe geçerken, bunların çözüm aracı çevre politikaları da ulusallıktan uluslararasılığa doğru kaymıştır⁴⁷.

⁴⁶ Ruşen, Keleş, Can Hamamcı, **Çevrebilim**, 4. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s.182.

⁴⁷ **Ibid.**, s. 182-183.

Küreselleşme bir yandan çevre sorunlarının sınır tanımamasına neden olmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, küreselleşme, kapitalizmin ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanmasıdır. Kapitalizm ise çevre sorunlarının asıl sorumlusu olma niteliğini taşımaktadır⁴⁸. Dünyanın Kuzey yarım küresinde bulunan ve doğal kaynakları geniş ölçüde kullanarak, gelişmekte olan ülkelerin de kaynaklarını ülkelerine aktaran gelişmiş ülkeler, çevresel krizin en büyük sorumlusu olarak görülmektedir⁴⁹.

Tüketimi ön plana çıkaran küreselleşme, çevreye bu yolla zarar vermekle kalmamakta, aynı zamanda kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde emek ile sermaye arasındaki çelişkilerin bir sonucu olarak da ekosistem bozulmaktadır⁵⁰. Serbest rekabetin, kirliliği artırıcı, hiç değilse, azaltmasını güçleştirici bir etmen olduğu ve üreticinin mal ve hizmetleri daha ucuza mal etmeye çalıştığı bilinmektedir⁵¹.

Günümüzde nüfus artış oranı %1.7'lik hızla devam etmektedir. Dünya nüfusunun 2015 yılında 8 milyara, 2055 yılında ise 16 milyara ulaşması beklenmektedir⁵². Bu durumda, insanların doğal ve yapay kaynaklara olan ihtiyacı artacaktır.

Biyolojik çeşitliliğin yok olmasında en etkin güç küreselleşmedir. Bugün dünyanın her yerinde çevresel değerlerin kaybı olmaktadır. Örneğin; Tayland'ın, orijinal bitki örtüsünün %87'sini, sulak alanlarının da %96'sını kaybettiği tahmin

⁴⁸ Keleş, Hamamcı, **op. cit.**, s.170.

⁴⁹ Birol Ertan, "Yaşayan Kent", **Ve Kirlendi Dünya**, Demirer Göksel N. ve diğerleri (der.), 2. Basım, Ankara, Öteki Yayınevi, , 1999, s. 185.

⁵⁰ Keleş, Hamamcı, **op. cit.**, s. 170

⁵¹ **Ibid.**, s. 161.

⁵² İsmail Gökdayı, **Çevrenin Geleceği**, Ankara, TÇV Yayınları, 1997, s. 90.

edilmektedir⁵³. Tropik yağmur ormanlarının giderek artan hızla kaybı, 2015 yılında geri kalan türlerin de %13'ünün daha kaybedileceğini göstermektedir⁵⁴.

20. yüzyılın sonlarında küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları en çok tartışılan çevre sorunlarından olmuştur. 16 Eylül 1987 tarihinde kabul edilen Montreal Protokolü, ozonun incelmelerini önlemek için, uluslararası toplulukların küresel düzeyde imzaladıkları tüzel belgelerdendir⁵⁵.

Tarım sektörünü de olumsuz yönde etkileyen küreselleşme, geleneksel tarım anlayışı yerini gelişen teknolojiye bırakmıştır. Bu nedenle de, küçük tarım işletmeleri yerini büyük çiftliklere bırakmıştır. Gereğinden fazla tarımsal ilaçlama yapılması, toprağın niteliklerine göre ekim ve dikim yapılmaması, sulanabilir arazilerde kuru tarım yapılması vb. gibi nedenlerle topraklar üzerinde yanlış kullanıma neden olmaktadır. Bu gelişmelerin de topluma ve çevreye zararı ağır olmaktadır.

Çevre sorunlarının sınır tanımaması nedeniyle, ulusal devletler, ne kendi sınırları içinde oluşan çevre sorunlarına engel olabilmekte, ne de başka ülkelerden gelecek kirliliğe sınırlarını kapatabilmektedirler⁵⁶. Küreselleşme çevre sorunları açısından işbirliği getiriyor ve gerektiriyor. Günümüzde çevre konularında birçok uluslararası antlaşma, deklarasyon, eylem planı ve sözleşme bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde çevre konusunda yapılan ilk büyük değerlendirme olan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı 5 Haziran 1972'de Stockholm'de toplanmıştır. Stockholm Konferansından sonra imzalanan antlaşmalarda bazı başarılarla imza

⁵³ Geleceğe Özen, çev. Belkis Çorakçı Dışbudak, Ankara, TÇV Yayını, 1997, s.53.

⁵⁴ Ibid., s. 54.

⁵⁵ Keleş, Hamamcı, **op. cit.**, s.106-107.

⁵⁶ Ayşegül, Kaplan, **Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi:3, 1999, s. 37.

atılmıştır. Örneğin; 1979 yılındaki Sınırötesi Hava Kirliliği sözleşmesinden sonra Avrupa’da hava kirliliği azalmıştır. 1987 yılında imzalanan Montreal Protokolünden sonra, küresel kloro-floro karbon üretimi düşmüştür⁵⁷.

Kapitalizmin felsefesi, çevre sorunlarına karşı kalıcı çözümler bulmaya ve gelecek için planlar yapmaya elverişli değildir⁵⁸. Çünkü kapitalizmde amaç; en kısa zamanda, en çok kazancı sağlamaktır. Böyle bir felsefe doğrultusunda da çevre değerlerine karşı sorumluluk duyulmasını beklemek yanlış olur.

Sorunlar küresel olduğundan, bir bölge veya ülke sınırları içinde tutulamamaktadır. Bu da, devletlerin klasik egemenlik haklarından vazgeçerek, çevre koruma konusunda tam bir işbirliğine gitmelerin gerektirmektedir⁵⁹.

3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTTE DEĞİŞENLER

Küreselleşmenin etkisi en belirgin olarak kentlerde yaşanmaktadır. Küreselleşmenin kentler üzerindeki etkisini kaçınılmaz olarak değerlendiren bir görüşün yanında, küreselleşmenin kentler için olumsuz sonuçlar getireceği görüşü ve küreselleşmenin kentlere olan etkisinin özendirilmesi gerektiği görüşü de vardır.

Bu çalışmanın temel varsayımlarından birisi, ikinci görüşten hareketle, kentte yaşananların kaçınılmaz olmadığı, bilinçli duruş sayesinde bazı olumsuzlukların

⁵⁷ Keleş, Hamamcı, **op. cit.**, s.105-106.

⁵⁸ **Ibid.**, s. 169.

⁵⁹ Kaplan, **op. cit.**, s. 37.

engellenebileceğidir. Bu bölümde, küreselleşme sürecinde kentin fiziksel mekanında, kent yönetiminde ve kent yaşantısında değişenler değerlendirilecektir.

Küreselleşen dünya, kentler arasındaki rekabeti de hızlandırmıştır. Kentlere yeni roller vermiş, ekonomik, politik ve kültürel anlamda birbirleriyle yarışmaları gereğini aşılammıştır. Farklılıklarını artırarak sermayeyi çekebilen kentler, bu yarışmayı devam ettirebilen kentler olup ön plana çıkarken, yani yükselirken, yarışmayı devam ettiremeyen kentler ise hızlı bir düşüşe geçmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte kentlerdeki farklılaşma, parçalanma ortadadır.

Küreselleşmenin hız kazanmasıyla, kapitalist ilişkiler dünyanın en uç köşesine kadar yayılmıştır. Sermayeyi kendine çekmeyi başaran ülkeler ön plana çıkarken, bunu başaramayan ülkeler ise geri plana itilmişlerdir. Aynı şekilde, sermayeyi çekmeyi başaran ülkelerin, başarısında rol oynayan kentler ön plana çıkarken, bunu başaramayan ülkeler ve kentler dışlanmışlardır. Küresel ekonomik sistemin temel birimleri kentler olmuş ve ülkeler güçlerini kentlerden almayı başarmışlardır.

Ulusal kalkınmanın temeli de kentlerin kalkınmasına bağlanmıştır. Günümüzde, ülkelerin birbirleriyle rekabeti kentleri aracılığıyla ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle de, kentler arasında eşitsizlik ve adaletsizlik boy göstermektedir.

Bu durumda dile getirilmesi gereken başka önemli bir nokta ise; kentsel politik süreçlerin, ulusal politik süreçten özerkleşmesidir. Kentler, dünya haritasındaki yerlerini daha belirgin hale getirmek amacıyla, kendilerine ait her tür tarihi, turistik, vb. değeri pazarlama yoluna gitmişlerdir. Kentler arasındaki hiyerarşide konumsal ve ekonomik açılardan üst noktada bulunan kentler dünya düzeyinde gerçekleşen bir

kontrol sürecinde işlev görmektedir. Sektörel istihdam yapıları, nüfusları, mekansal dağılımları bu küresel işlev çerçevesinde anlaşılabilirlerdir⁶⁰. Yönetim, denetim ve karar merkezlerinin etki alanı genişlemiştir; bu bağlamda üretim etkinlikleriyle dünya pazarları arasında aracılık eden bir dizi kent, küresel iletişim, ticaret ve üretim ağları içinde birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Dünya kapitalizminde uluslararası ölçekte yeni bir işbölümü gündeme gelmiştir⁶¹.

Uygarlığın doğuşu olarak kabul edilen kentler, günümüzde toplumların bugünkü yaşamlarını tehdit eder bir gelişme süreci içindedir. Kentleşme, XX. yüzyılın ayırt edici özelliklerinden biri olmuştur. Gelişmiş olsun, gelişmekte olsun, kapitalist olsun, sosyalist olsun bütün ülkeler, kentleşme olayının sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır⁶². Nüfusu 100 bini aşan kentlerde, 1800 yılında dünya nüfusunun sadece %1.7'si yaşarken, bu oran 1970'te %22'ye yükselmiştir. 2000'li yılların başında ise, yeryüzünde 3.2 milyar kişinin kentlerde yaşayacağı hesaplanmaktadır⁶³. Kentin mekansal olarak büyüme özellikleri bu hızla devam ederse, kırsal alan yok olacak, betonlaşma ve doğal yaşam kaynaklarının yok oluşu giderek hızlanacaktır⁶⁴. Bugünün kentlerinde, kent yönetiminden başlayarak, kent hizmetleri, kent mekanları, kent yaşantısı ve tüketim alışkanlıkları sürekli değişim içindedir.

Küreselleşme sürecinde kentte değişenler ve yaşanan gelişmeler;

- Kentin fiziksel mekanı,
- Kent yönetim sistemi ve

⁶⁰ Aslanoğlu, **op. cit.**, s.113.

⁶¹ Çınar, **op. cit.**, s.78.

⁶² Keleş, **loc. cit.**, s.24.

⁶³ **Ibid.**, s. 24.

⁶⁴ Ertan, **op. cit.**, s.178.

- Kent yaşantısı- başlıkları altında incelenecektir.

3.1. Kentin Fiziksel Mekanı

Küreselleşme, kentsel mekanda da dönüşümlere neden olmaktadır. Kentler küreselleşmenin getirdiği yeni roller çerçevesinde çok yönlü ve hızlı bir dönüşüm süreci geçirmekteyken diğer yandan küresel sermayenin akış hızı da kentlerde yaşanan dönüşümlere neden olan ve bunları hızlandıran faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Küreselleşme ile merkez ülkelere yığılmış olan sermayenin dünya ölçeğinde hareket etmesiyle, uygun mekanlara doğru kaydırılması süreci başlamıştır.

Küreselleşme ile kentteki zengin-yoksul ayrımı, etkisini kentin fiziksel mekanında da göstermektedir. Yoksul kesim, kent merkezinden uzakta gecekondu türü yapılaşmış alanlarda veya kent merkezlerinde eski konut bölgelerinde yaşarken, varlıklı kesim kent merkezinden uzakta yepyeni kent parçalarında yaşamaktadır.

Son dönemlerde ise, kent merkezlerinde, rant tesislerine dönüştürülmek istenen bazı kent parçaları kentsel dönüşüm projeleri adı altında otellere, çok katlı geçitlere, otoyollara, lüks alış-veriş merkezlerine ve gökdelenlere dönüştürülmektedir.

Modern kentleşmenin bir ürünü olarak değerlendirilen gökdelenler ise küreselleşmenin kent mekanına olan etkisinin bir göstergesidir. Günümüz kapitalist kentlerinde gökdelenler, sermayenin bir yere toplanması, kentleşme, kentsel toprak değerlerinin yükselmesi, gelir dağılımındaki dengesizlik ve insanın doğayı denetim

altına alma isteğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir⁶⁵. Örneğin, XX. yüzyılın başlarında gökdelenler ve çok katlı binalar New York'un ayrılmaz bir parçası olarak hızla yükselmeye başlamıştır⁶⁶. 1870 ve 1972 yılları arasında en yüksek binaların New York'ta bulunduğu bilinmektedir. 1980'ler sonrasında ise "en yüksek" yapıyı yapma tutkusu Uzak Doğu'ya ve hatta Çin'e bile sıçramıştır. Kısaca, gökdelenler kentlerin yeni simgeleri haline gelmiştir. Ancak ranta dönük yoğun yapılaşma kentsel ve çevresel değerleri hiçe saymaktadır.

Diğer yandan da, kentlerin çoğunda görülen benzer yapılaşma eğilimleri, kentlerin birbirlerine benzemeleri sonucunu doğurmaktadır. Buna bağlı olarak da, kentler yerel özgünlüklerini ve kent kimliklerini kaybetmektedirler.

Kentlerin fiziksel mekanında olan değişiklikler kentin özgün yapısına zarar vermeden, eski doku ile uyumlu bir biçimde tasarlanması gerekmektedir. Bunların yanı sıra, yapılaşmada dikkat edilmesi gereken kentsel ve çevresel değerlere zarar vermemektir. Kentlerdeki sürdürülebilirlik ancak bu şekilde sağlanabilir.

3.2. Kent Yönetimi

1980'li yıllarda, neo-liberal politikaların etkisiyle devletin ekonomiye müdahalesi sorgulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle de, devletin küçültülmesi savı ileri sürülerek, egemenliğin bölgesel ve yerel yönetimlerle paylaşılması yoluna gidilmiştir. Devletin sermaye karşısında tek erk olma durumu zayıflamıştır.

⁶⁵ Bülent, Duru, "Gökdelenler ve Kent", **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No: 25, 2001, s. 333.

⁶⁶ **Ibid.**, s.338.

Ulus-devlet egemenliğine dayalı anlayış değişmiş, yerini, uluslararası finans kurumlarının politikaları ve yaptırımları almıştır. Böylece, sömürgeleşme hızlandırılarak, demokratikleşme süreci yavaşlatılmak istenmektedir. Küreselleşen dünyada kentler toplumların ekonomik kalkınmalarında temel birimler haline gelmiştir⁶⁷.

Devletin küçültülmesi ile kamusal alanın da küçültülmesi ve kamu hizmeti anlayışının değişerek, kamu hizmetlerinin özel sektöre devredilmesi gündeme gelmiştir. Bunun nedeni, uluslararası sermaye kuruluşlarının devleti çevirim dışı bırakarak, yerel yönetimleri daha kolay yönlendirmesidir. Hizmetin yerine getirilmesi sürecinde özel sektöre havale edilmesi ve işletme yönetiminde kullanılan yönetim teknikleri ve performans değerlendirme yöntemlerinin yerel yönetimlerde de kullanılması yönünde bir değişim yaşanmaktadır.⁶⁸

Bireylerin, özel sektörlerin, sermaye sahiplerinin ve çok uluslu şirketlerin çıkarlarının ön planda tutulduğu farklı bir kamu yararı anlayışı ortaya çıkmıştır⁶⁹. Bunun sonucu olarak da, kamu kuruluşları birer ticari işletme ve yurttaşlar birer müşteri gibi değerlendirilirken, kamusal hizmetler de piyasa işlerine dönüştürülmektedir. Kamu yararı kuralının, yerini kişisel çıkar ilişkilerine bırakması, özellikle, eğitim ve sağlık alanında eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Toplumsal yapıda ortaya çıkan eşitsizlikler sosyal barış ve demokrasiyi tehdit eder boyuta ulaşmaktadır.

---

⁶⁷ Topal, Akyazı, **op. cit.**, s.17.

⁶⁸ Ökmen, **op. cit.**, s. 44.

⁶⁹ Keleş, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, s. 565.

Bir görüşe göre, belediye hizmetleri özel firmalarca daha iyi yerine getirilerek, mal ve hizmetlerin maliyetleri azalacaktır. Diğer bir görüş de ise, özel firmaların daha düşük kalitede mal ve hizmetleri daha yüksek maliyete sunarak ve çalışanlara daha düşük ücret vererek kar amacıyla olduğu ileri sürülmektedir⁷⁰.

Yerel hizmetlerin yürütülmesi görevini alan firmanın kar elde etmeye yönelmesinin başka yansımaları da vardır. Özel yüklenicilerin belediye hizmetlerinin sürdürülmesi ve gelişmesi için uzun dönemli planlama yükümlülüklerinin olmayışı, yerel mal ve hizmetlere bakış açılarını da değiştirmektedir⁷¹. Çünkü, hizmetin kalitesini göz önüne almayacak şekilde, kullanılan malzeme ve işgücünden kısıntıya gidilirse, zaten bunun sonucunun da doğacak olan tamir gereksinimiyle ve mal ve hizmet üretim teknolojisi ve hizmetin sonuçlarıyla ilgili bir sorumluluk olmayacağını da bilirler⁷².

Yerel mal ve hizmetlerin özel sektöre devredilmesi, yerel halkın oylarıyla seçilmiş yöneticilerin hemşehrilerine karşı sorumluluk bağına da zayıflatacaktır. Hizmetler belediye tarafından sunulduğunda, yerel halk bu hizmetlerden kimlerin sorumlu olduğunu ve şikayetlerini kimlere yönlendireceklerini bilmek durumundadırlar. Demokratik sistemin temel kuralı, seçilmiş temsilcilerin vergi ödeyicilere ve vatandaşlara karşı sorumlu olmalarıdır. Bu sorumluluğu zayıflatan herhangi bir tutum veya olay yerel yönetimlerde demokrasinin ana felsefesiyle bağdaşmaz⁷³. Yerel yönetim birimleri, yerel vergi ödeyicilerine karşı sorumludurlar

---

⁷⁰ **Ibid.**, s., 15.

⁷¹ Falay, **op. cit.**, s. 16.

⁷² **Ibid.**, s. 16.

⁷³ **Ibid.**, s. 18.

ve sunulacak hizmetler yerel halka ve kamuoyuna karşı sorumlu olmayan özel firmalara devredilmemelidir.

Küreselleşmenin paralelinde değişen ilişkiler, küreselleşme ve yerellik gibi iki farklı olguyu yan yana getirmiştir. Merkezi yönetim giderek işlevini yitirmekte ve yerel yönetimler ön plana çıkmaya başlamaktadır. Ekonomik konuda karar verici olan ulus devlet bir takım yetkilerini ekonomik açıdan ana birim olan yerel birimlere, kentlere ve bölgelere devretmiştir. Yerel birimler, kendi özerkliklerini koruyarak dünya sistem içinde söz sahibi olmaya çalışırken; dünya sisteminde bölge ve kentlerin yerel birimler olduğu söylemi giderek ağırlık kazanmaktadır⁷⁴.

Bu tartışmalara geçmeden önce, yerinden yönetim kavramına açıklık getirmek yararlı olacaktır. Türkçe'ye yetki genişliği olarak çevrilen "delegation" ve "deconcentration" kavramları, merkezdeki kuruluşların, merkezden (özekten) uzakta bulunan kuruluşların, belli işlevleri yerine getirmelerine yetecek bir ya da daha çok yetkiyi, kendi adlarına kullanmak üzere devretmeleri olarak tanımlanmaktadır⁷⁵. Yasalar uyarınca oluşturulmuş yönetim organlarının, yine yasaların belirlediği, ya da merkeze bırakılmış olanlardan başka işlevleri görebilmeleri için tüzel, siyasal ve akçal bir takım yetkilerle donatılmaları da yerinden yönetim kavramına işaret etmektedir⁷⁶.

---

⁷⁴ Eraydın, **op. cit.**, s.369.

⁷⁵ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul, Cem Yayınevi, 2000, s. 19.

⁷⁶ **Ibid.**, s. 19.

Siyasal ve yönetsel olarak ayırabileceğimiz yerinden yönetim kavramı, farklı anlamlar taşımaktadır⁷⁷. Siyasal yerinden yönetim daha çok federal devletlerde, anayasalarca ulusal kimliğe sahip olmayan yerel birimlere tanınmış bulunan yarı özerk ya da özerk statüye dayanmasına karşın, yönetsel yerinden yönetim yerel yönetimlere yalnız yürütmeye ilişkin yetkileri veren, yasama ve yargıya ilişkin yetkileri özekte toplayan yönetim biçimidir⁷⁸.

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan, sermayenin akışkanlığının desteklenmesi, yerel ve bölgesel birimleri ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda, devletin yetkileri dış politika ve savunma ile sınırlanmakta, bunların dışındaki tüm yetkileri özel kesime ya da yerel ve bölgesel birimlere devredilmektedir⁷⁹. Küreselleşme, ulus devletin sınırlarını aşmak, ticaret ve sermaye akışkanlığını artırmak gerçekleri ile hızlanırken; üretimde esneklik ve yeni işbölümü, yerel özelliklerin ve yerelleşmenin yeni üretim yapılarının ortaya çıkmasına yol açmıştır⁸⁰.

Kamu hizmetlerinde özelleştirme ve desentralizasyona gidilmesi yerel yönetimlerin gerek yetki gerek kaynak kullanımı yönünden daha özerk daha güçlü bir konuma yükseltilmesi için önemli fırsatlar ortaya çıkarmıştır⁸¹. Yerel hizmetlerde özelleştirme uygulamaları olarak; ihale yöntemi⁸², imtiyaz yöntemi⁸³, şirketleşme

⁷⁷ Ayşegül Mengi, “Yerinden Yönetim: Avrupa Birliği’nde Bölgeler Ulus Devlete Karşı mı?”, **Mülkiye, Avrupa Birliği Perspektifinde Türkiye**, C. XXVIII, S. 245 (Kış 2004), Ankara, , s. 48.

⁷⁸ Keleş, **loc. cit.**, s. 20-21.

⁷⁹ Mengi, **op. cit.**, s. 50.

⁸⁰ Eraydın, **op. cit.**, s.369.

⁸¹ Ökmen, **op. cit.**, s. 81.

⁸² Sadun Emrealp, Drew Horgan, **Belediyelerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri**, İstanbul, Toplu Konut- UİLA- EMME, 1993, s. 4.

⁸³ **Ibid.**, s. 33.

yöntemi⁸⁴, yap-işlet devret modeli⁸⁵, satış yöntemi, fiyatlandırma yöntemi ve yasal kurumsal serbetleşme kullanılmaktadır.

Küreselleşme tartışmaları ile önem kazanan diğer kavramlar ise bölgeselleştirme ve yerelleşme. Bölgeselleştirme yerel yönetim niteliği taşıyan yerel birimlere daha fazla kaynak aktarılmasını ve bu birimlerin güçlendirilmesini anlatır⁸⁶. Yerelleşme ise, kamusal işgörülerin halka en yakın olan, belediye, mahalle gibi yönetsel örgütler eliyle yerine getirilmesi ilkesini anlatmaktadır⁸⁷. Kısaca küreselleşme, yerelleşme ve bölgelleştirme doğrultusundaki gelişmeyi sınırlayıcı değil, özendirici etkiler yapmaktadır.

Yeryüzünde yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışı nedeniyle merkezin yükünün arttığını, bu yükü hafifletmek ve devletin görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yetkilerin yerel birimler ve özel kesimle paylaşmasını kaçınılmaz gören görüşün yanı sıra, küresel sermayenin yerel yönetimleri amacına ulaşmak için bir araç olarak kullandığını savunanlar da vardır⁸⁸.

Bu görüşler bölgeselleştirme kavramı için de geçerlidir. Bölgeselleştirme, bölgelerarası dengesizliği gidermede çözüm yolu olarak savunulurken, diğer yandan, küresel sermayenin çıkarlarını destekleyen ve ulus devleti zayıflatan yerel birimlerin yaratılmasına destek verdiği de düşünülmektedir⁸⁹.

⁸⁴ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1998, s. 152.

⁸⁵ Birgül A. Güler, "Küreselleşme ve Yerelleşme", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 6, S. 3 (Temmuz 1997), s. 67.

⁸⁶ Mengi, **op. cit.**, s. 51.

⁸⁷ Ruşen Keleş, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, 2. baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1998, s.143.

⁸⁸ Mengi, **op. cit.**, s. 54.

⁸⁹ **Ibid.**, s.54.

Küreselleşme süreci ile eş zamanlı yaşanan bölgeselleştirme ve yerelleşme süreçleri yerel yönetimleri ve üstlendikleri misyonu yeniden gündeme getirmiştir⁹⁰. Hem artan demokratikleşme eğilimlerinin karşılanması, hem de artan küresel rekabette etkin çalışabilecek hizmet birimleri olarak öne çıkan yerel yönetimler, ulus-devletin geleceğinin tartışıldığı bir ortamda yeni beklentilerin eklendiği alternatif birimler olarak değerlendirilmektedir.

Küresel süreçlerden nasıl bir ülke farklı bir şekilde etkileniyorsa ve yerel yönetimler de ülkelerin içinde bulunduğu şartlarla bağlantılı olarak etkilenmekte, bu yarışa katılmaya, sisteme eklenmeye çalışmaktadırlar⁹¹. Önemli olan bölgelerin anlamının ve işlevinin abartılmaması, devletin yerinden yönetim siyasetini kendi iç dinamiklerine göre belirlemesidir⁹².

Küreselleşme ile birlikte, yerel yönetimlerin altyapı yatırımlarına finansman gibi parasal konularda, dış borçlanma eğilimlerinde artışlar görülmektedir. Yaklaşık toplam dış borçlar içinde yerel yönetimlerin dış borçlanma payı 1982’de %0.04 iken, 1995’de %4.5’e yükselmiştir⁹³. Borçlar daha çok büyükşehir belediyelerince, özel bankalardan ve devletlerden alınmaktadır. Özellikle, mal ve işgörlere fiyat biçilerek, borç veren kuruluşların amaçlarına uygun olarak yapılmaktadır. Ayrıca, borç veren kuruluşlar, dolara dayalı fiyatlandırma koşulu sunmaktadır⁹⁴. Böylece, halkın ödediği ücretler belediye maliyesine katkı sağlamamakla birlikte, yerel halk ile yerel organlar arasına, çok uluslu şirketler girmektedir. Buna bağlı olarak, hizmetlerin kenttaş maloluş ederi yükselmekte, istihdam olanakları daralmakta,

⁹⁰ Ökmen, **op. cit.**, s. 36.

⁹¹ **Ibid.**, s. 221.

⁹² Mengi, **op. cit.**, s. 55.

⁹³ Geray, **op. cit.**, s.8.

⁹⁴ **Ibid.**, ss.11-12.

ücretler azalmakta ve çalışma koşulları kötüleşmektedir. Karını en yükseğe çıkarabilmek için maloluşu azaltarak, satış değerini yüksek belirlemek, aynı işi daha az sayıda işgücü kullanarak, daha uzun çalıştırarak ve daha az ücret ödeyerek yaptırmak eğilimi ağır basmaktadır⁹⁵. Oysa, küreselleşmenin, özelleştirme çerçevesinde sunmak istediği yabancı kredi olanaklarını kullanırken toplum çıkarlarını koruyacak önlemler alınması gerekmektedir.

Küreselleşmenin esas etkisi, kentlerin kimlikleri, kent hizmetleri kalitesi, çevre değerleri ve kentsel altyapı üzerinde görülmektedir⁹⁶. Çünkü, Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) ve Uluslararası Tahkim gibi tüzel araçlar, sermayenin önündeki tüzel engelleri kaldırmanın araçlarıdır.

Özetle; küreselleşme süreçlerinin yoğun olarak yaşandığı yeni dünya düzeninde ulus devletler modern dönemlere ait anlamlarını ve fonksiyonlarını yitirmeye başlamışlardır. Önceki dönemde gelişmenin sürdürülmesini sağlayan ulus devletin artık bazı ekonomik konularda karar verici olmadığını gösterirken, ulus devletleri kapsayan dünya ekonomisine mevcut düzenlemelerin geçerliliğinin de sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ulus devletin meşruiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan ana birim olan yerel birimler, kentler ve bölgeler önem kazanmaktadır⁹⁷. Küreselleşme ile birlikte yerel yönetim anlayışı giderek değişikliğe uğrayarak yerel kamu hizmeti alanından uzaklaşarak, kentsel gelişme yetkilerini özel sektöre ve yabancı sermayeye aktarmaktadır. Karar verme sürecinde özel sektörün önem kazanması, taraflararası işbirliği, çok aktörlü (ortaklı) yönetim, yönetişim (governance) gibi söylemler ortaya atılmaktadır.

⁹⁵ Işıklı, **op. cit.**, s. 488.

⁹⁶ Keleş, "Küreselleşme ve Yerel Yönetimler", s. 566.

⁹⁷ Eraydın, **op. cit.**, s.368.

3.3. Kent Yaşantısı

Küreselleşme ile birlikte değişen ekonomik ilişkiler, varlıklı ve yoksul kesim arasındaki uçurumu da derinleştirirken, toplumlar arasındaki farklar giderek azalmakta, aynı tarz yaşam modeli benimsenmektedir. Bu yeni toplumda, bireyler arasındaki ilişkinin temel mekanı olan kentler önemli rol oynamaktadır.

Bugün küreselleşme, dünyanın ayrıcalıklı bir kesimini kapsarken, çoğu kentler için sömürüyü yasallaştırma yöntemi olan “pazar ekonomisi” ve onun uygulama aracı konumundaki “tüketim felsefesi” yaygınlaşmaktadır⁹⁸.

Küreselleşme, dünya insanları arasındaki kültürel sembollerin takasının hızlanarak, yerel-ulusal kültürlerin değişmesine neden olmaktadır⁹⁹.

Kültürel küreselleşmenin bir diğer yüzü de heterojenliğe vurgu yapmaktadır. Küresel gücün batı merkezli olmaktan çıkarak batı dışına kayması, göç olgusunun hızlanması ve medya etkisiyle gerçekleşen kültürel etkilerin sınır tanımadan her yere ulaşması küreselleşmeyi heterojen bir süreç olarak değerlendirmektedir¹⁰⁰.

Küreselleşme dünyayı küresel bir köy haline getirmekte; bu “köy” de tüketim kalıpları, kurumlar, gruplar benzeşmektedir. Yemekten, giyime, eğlenceden, dinlenmeye kadar birçok alanda “tek tipleşme” yaşanmaktadır¹⁰¹.

⁹⁸ Ethem Torunoğlu, “Kentleşme- Çevre Sorunları Ve Kentsel Yaşam Kalitesi”, **Ve Kirlendi Dünya**, Göksel N. Demirel ve Diğerleri (der.), 2. Basım, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999, s.206-207.

⁹⁹ Ökmen, **op. cit.**, s. 18-19.

¹⁰⁰ Aslanoğlu, **op. cit.**, s 173.

¹⁰¹ Ali Yaşar Sarıbay, “Kültürel Globalleşme”, <<

Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan tek tip kültür, aynı tarz giyim, aynı tarz beslenme, aynı tarz müzik dinleyen toplumlar oluşturmaktadır. Oluşan tek tip kültür ise, ulusal ve yerel değerlerin önemini kaybetmesine neden olmaktadır.

Yerel mutfağın yerini alan “fast-food” restoranlar (Mc Donalds, Burger King, Kentucky Fried Chicken, Pizza Hut) günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. XIX. Yüzyıl gençliği birbiriyle benzer tarzda giyinmeye başlamış, kot devrimi her yanı sarmıştır.

Televizyon ve internet, tek tip kültürün yaygınlaşmasında rol oynayan en etkin güçlerdendir. Radyonun yerini televizyonun alması, sinemanın yerini VCD ya da DVD'nin alması, yüz yüze sohbet etmek yerine elektronik posta sisteminin kullanılması, insanları kapalı mekan içinde yalnız kalmaya mahkum etmektedir.

Medyanın, statü değişkenlerinin farklılaşmasında, imaj üretiminde, gerçeklik duygusunun kırılmasında etkili olduğu ortadadır¹⁰². Bir yandan büyük kentlerde “yuppie” tarzı sabahları “cornflakes” yiyerek kahvaltı eden ve “reggae” dinleyen, öğle yemeğini Mc Donalds'da geçiştiren, akşamları yerel mutfaktan, örneğin Türkistan mutfağından seçim yaparak otantik müzik dinleyen, Paris parfümü kullanan, Japon arabasına binen gruplar oluşmaktadır.

Küreselleşme tüketim toplumları oluştururken, kent yaşantısında da birbirine benzer bireyler yaratmaktadır. Ülkeler arası coğrafi uzaklık ne kadar olursa olsun, etkileşimlerle aynılıklar artmaktadır. Bu gelişmeler baskın kültürün, yerel kültürler

---

¹⁰² Aslanoğlu, **op. cit.**, s 116.

aleyhine yayılması sonucunu karşımıza getirmektedir. Tarihsel kökleri olmayan ama, küresel temasları olan yeni kültürler ortaya çıkmaktadır¹⁰³.

4. KENT ÜZERİNE GELİŞTİRİLEN YENİ KAVRAMLAR

Küreselleşme kentlere politik, kültürel, ekonomik ve toplumsal alanlarda yeni roller yüklemiştir. Kent mekanında, kent yönetiminde ve kent yaşantısında yaşanan gelişmeler çevrebilim ve kentbilim alanlarında kavramlara yeni anlamlar yüklenmesine veya yeni kavramların ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu nedenle, çalışmanın konusu olan “dünya kenti- küresel kent” ve “sürdürülebilir kent- sürekli ve dengeli gelişen kent” kavramlarına değinmekte yarar görülmektedir.

4.1. Dünya Kenti- Küresel Kent

1980’li yıllarda kentlerde meydana gelen değişimler, kentbilimciler tarafından dünya ekonomisindeki değişimler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle 1970’lerden itibaren, kentler arasında rekabetin arttığı bir dönemde, kentlerin yeni uluslararası işbölümünde bir dizi işlevler (tüketim merkezi, denetim merkezi, yönetim merkezi) üstlenmek için diğer kentlerle rekabete girmeleri,

---

¹⁰³ Sarıbay, **op. cit.**, (02.06.2005).

beraberinde bu rekabet içinde birer küresel kent olma yönünde etkinliklere yönelmelerine neden olmuştur¹⁰⁴.

Kentbilim terimleri sözlüğü “dünya kenti” kavramını; “ekonomik, ekinsel ve yönetkil etkisi bakımından, etkileme ve etkilenme alan, ülke sınırlarını aşan; özellikle küresel ölçekte örgütlenmiş anamalin yönetimi, denetimi ve dağıtım işlevlerini yerine getirmede uluslararası ölçünlere ulaşmış kurumları içinde bulunduran; sıra düzensel yerleşim dizgeleri içinde üstün konumda bulunan büyük kent. Küresel kent.”, olarak tanımlamaktadır¹⁰⁵. Kentler hareket halindeki yatırımcıları (çok uluslu şirketleri ve uluslararası finans sermayesini), tüketicileri (turistleri) ve izlenceleri (spor, kongre ve medya etkinliklerini) birbirleriyle yarışarcasına çekme çabasındadırlar¹⁰⁶.

Söz konusu kentler dünya ölçeğinde gücün ve kontrolün merkezi mekanlar olarak da tanımlanmaktadır. Sassen, küresel kentlerin, küresel ekonomik ilişkilere bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir¹⁰⁷. Dünya kentleri çok uluslu sermayelerin toplandığı düşünce, karar ve örgütlenme üreten merkezlerdir. Dünya kentleri etkisi altında olduğu uluslararası sermayenin gerektirdiği uluslararası hizmetleri üretmektedir. Dünya kentleri bölgesel ve ulusal ekonomilere ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu kentler arasında ekonomik güçle orantılı olarak sıralamalar yapılabilir.

¹⁰⁴ Çınar, **op. cit.**, s.78.

¹⁰⁵ Keleş, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, s.44.

¹⁰⁶ Ali Ekber Doğan, “Dünya Kentleri”ne Göç ve Yoksulluk”, **Kentleşme, Göç ve Yoksulluk**, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, İmaj Yayıncılık, Kasım 2002, s. 29.

¹⁰⁷ Sassen, Saskia, “Rebuilding the “Global City”: Ethnicity and Space”, **Representing the City-Ethnicity, Capital and Culture i the 21st Century Metropolis**, A.D. King (ed.), Malesia ,1996, s.26.

İletişim teknolojisindeki ilerlemeler sayesinde bazı kentler eskisinden daha geniş bölgelere hizmet verecek hale gelmiştir. Bunlar, kendi içinde buldukları ülkenin sınırları dışında da etkili olmaya başlamıştır¹⁰⁸.

Castells'a göre; finansal pazarların ve kuruluşların yeniden yapılanmaları, sermayenin akışkanlığı ve bu süreçte bilgilendirme ve karar vermede rol oynayan organizasyonların oluşumu, sosyo-ekonomik yönden kentlerin yapısını etkilemiştir. Küresel kentler olgusu, bu oluşuma bağlı olarak yeniden yapılanan kentleri tanımlayan bir ifade olarak ortaya çıkmaktadır¹⁰⁹.

Friedman'a göre kentlerde yaşanan yapısal değişiklikler, kentlerin dünya ekonomisine eklenme biçimine ve işgücünün mekandaki farklılaşmasına göre belirlenmektedir¹¹⁰. Bu bağlamda, küresel olarak kentlerin birbirine göre kademelenmeleri söz konusudur. Hiyerarşinin üstlerinde yer alan kentler için küresel kent ya da dünya kenti kavramları kullanılmaktadır. New York, Los Angeles, Londra, Tokyo, Hong Kong, Singapur ve benzeri kentler, dünya finans piyasalarında ilgi odağı olarak, ulus aşırı şirketlere reklam, danışmanlık ve hukuk gibi küresel hizmetlerin sunulduğu, ya da bunları ucuz emek sunumu ile destekleyen üretim sektörünün yoğunlaştığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır¹¹¹.

Dünya kentleri yeni türde üretim merkezleri olarak; uluslararası şirketlerin yönetsel merkezleri, uluslararası finans kuruluşları, küresel ulaşım ve iletişim, reklamcılık, muhasebe, sigorta bürolarının bulunduğu alanlar olarak sıralanabilir.

¹⁰⁸ Çınar, **op. cit.**, s. 79.

¹⁰⁹ Nihal Şenlier, S. Semiha Eryılmaz, "Kentlerarası Rekabette İstanbul'un Yeri", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**, C. I (Mart 2004), Ankara, DPT ve Pamukkale Üniversitesi, s. 233.

¹¹⁰ **Ibid.**, s. 80.

¹¹¹ **Ibid.**, s.78.

Aynı zamanda, dünya kentleri farklılaştırılmış emek piyasasındaki ikili yapı, bir yandan yönetsel ve denetime dayalı işlerde uzmanlaşmış profesyonelleri barındırırken bir yandan da imalat sektöründe, personel hizmetlerinde, turizm, otelcilik ve eğlence sektörlerinde yer alan çok sayıda niteliksiz emekçiyi de kapsamaktadır¹¹².

Friedman dünya kentleri için aşağıdaki analizleri ileri sürmektedir¹¹³.

- Kentlerin dünya kenti olarak hiyerarşide yer alabilmek için sermayeyi çekebilecek altyapıya sahip olması gerekmektedir.
- Kentin dünya ekonomisine eklenme biçimi ve bu süreçteki mekansal işlevler kentte oluşan yapısal değişiklikleri etkilemektedir.
- Uluslararası sermayenin ilgi odağı olan dünya kentleri, bu çerçevede gelişimini sürdüren, bunun yanında da bünyesinde ucuz emek ve imalat sektörünü barındıran kentlerdir. Kent ekonomisinde sanayisizleştirmeye koşut olarak hizmet sektörü ön plana çıkmaktadır.
- Dünya kentleri, iç göç, uluslararası göç konusunda odak kentlerdir. Uluslararası göçün önemli nedenlerinden biri, servis sektörünün merkezileşmesi beraberinde bu sektörleri ayakta tutabilecek ucuz emek işgücüne ihtiyaç yarattığıdır. Dünya kentleri, nitelikli iş gücü göçünü de çeken kentler olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Yaşanan göç; konut, eğitim, sağlık, ulaşım gibi toplumsal gereksinimlerin artışına neden olmaktadır. Bu nedenle, dünya kenti devletin mali kapasitesinin üzerinde sosyal maliyetler yaratmaktadır.

---

¹¹² **Ibid.**, s.81.

¹¹³ Çınar, **op. cit.**, s.80- 85.

Çünkü ulusal kaynaklarla tüm bu ihtiyaçların karşılanması giderek olanaksız hale gelmektedir.

- Dünya kenti mekansal kutuplaşma, sosyal sınıf kutuplaşması gibi sanayi kapitalizminin çelişkilerine sahne olmaktadır.

Kutuplaşmanın en önemli özelliği bazı grupların üretim ve tüketim trafiğini belirleyici rol üstlenmeleri, bazı grupların ise bu trafiğin bedelini ödemeleridir. Ayrıca, söz konusu kentlerde toplumsal kutuplaşmanın dışında etnik ve cinsel ayrımcılıkta da artış görüldüğü bilinmektedir. Bu tepkilerin temelinde, uluslararası sermayenin kar elde etme istencinde olması ve tüm bunların ise insanların gündelik yaşamlarına etkide bulunması yatmaktadır. Bu nedenle, toplumun iki kesimi arasında görülmeyen bir duvar yükselmektedir.

Az gelişmiş ülkelerin kentleri, küresel ölçekte ekonomik, politik ve ideolojik ilişkilerin geçişini sağladığı yerlerdir. Az gelişmiş ülkelerin kentlerine, “dünya kenti” yerine “uluslararası kentler” denilmesinin daha uygun olacağı savunulmaktadır. Gelişmiş ülke kentleri ise ekonomik, politik ve ideolojik ilişkilerin belirlendiği ve yönlendirildiği merkezlerdir. “Uluslararasılaşmış kentler”, meta, para ve imgelerden oluşan trafiğin yoğunlaştığı ve bu anlamda bu trafiğin (kapitalist ilişkilerin) alt birimleri/ mekanlara iletmesini kolaylaştıran alanlardır. “Dünya kentleri” sınırlı sayıda iken, uluslararasılaşan kentlerin sayısı kapitalist ilişkilerin gelişmesine bağlı olarak hızlı artış göstermektedir¹¹⁴.

---

¹¹⁴ Fuat Ercan, “Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde dünya kentleri ve uluslararası kentler: İstanbul”, **Toplum ve Bilim**, Kış 1996, s. 67.

Sassen'e göre dünya kentleri, dünya ekonomisi açısından güçlü komuta merkezlerinin olduğu, hizmet ve finans şirketlerinin yer seçiminde tercih ettiği, yeni buluşların üretildiği ve üretilenlere pazar sunan kentlerdir¹¹⁵.

Dünya kentlerinde sanayisizleşmeye eş olarak, hizmet sektörleri ön plana çıkarak, imalat sanayi hızla yapılanmaktadır. Eski endüstriyel yapıya sahip kentler önemini kaybetmektedir.

Kent ekonomilerinde meydana gelen dönüşümlere bağlı olarak finansal hizmetlerin yanı sıra, yüksek uzmanlık isteyen hizmetlerin artışı, aynı zamanda yüksek derecede teknik bilgi ve yöneticilik özellikleri isteyen işlerin talebinin artışına neden olmuş; bunun yanında da düşük ücretli niteliksiz işler türemiştir¹¹⁶. Hizmet sektörüne yönelme ile birlikte emek piyasasında da farklılaşmaları ortaya koymuştur. Sanayisizleşim süreci, işsizliği ortaya çıkarmış, “eve iş alma”, “part time” gibi yeni iş olanakları yaratılmıştır. Bunların yanı sıra, yeni ekonomik değişimler ve örgütsel yapıların küreselleşmesi nedeniyle, merkez büro yönetimi, hava taşımacılığı, ulaşım, banka, kredi kurumları, sigorta ve menkul kıymet, yatırım ofisleri, eğitim, mühendislik ve muhasebeciliği kapsayan hizmetlerde artışlar görülmektedir.

İmalattan servis sektörüne yönelmede, özellikle yeni endüstrilere yönelme süreci “emek piyasasının” farklılaşmasına neden olmuştur. Yüksek teknoloji nedeni ile hizmet sektörlerinde daha az sayıda uzmanlık isteyen sektörler ortaya çıkmıştır. Hizmet sektörüne yönelmeler artmış ancak, hizmet sektörü ve kentsel hizmetlerin

---

¹¹⁵ Saskia, **op. cit.**, s 27.

¹¹⁶ Çınar, **op. cit.**, s. 85.

yeniden üretimi için uzman olmayan ve düşük ücretli, genelde enformel sektörde çalışan bir istihdam biçimi ortaya çıkmıştır. Enformelleşmenin gerçekleştiği iş alanları; mobilya, inşaat, ayakkabı üretimi, paketleme ve elektronik endüstrilerdir. Bunlar arasında, inşaat, lüks giyim, ve tahta işçiliği sektörlerinin başı çektiği bilinmektedir¹¹⁷.

Dünya kentlerinde kentsel yaşam maliyeti artmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise sermayenin bu kentlerde yoğunlaşması, buna bağlı olarak da, kentsel toprakta talebin artmasıdır. Örneğin; Londra’da kentsel konut fiyatı 1987’den itibaren her yıl % 20 ile 25 oranında artmıştır¹¹⁸. Bu süreçte, kentte mekansal yapı kullanımı yeniden yapılanmalara sebep olmuştur. Kentsel topraklar ve yeni konut inşası, sermaye için önem kazandığı ölçüde üretime yatırım yerine lüks konuta yatırımlar artmıştır¹¹⁹. Özelleştirilen eğitim, ulaşım ve diğer sosyal servisler nedeniyle, kentsel yaşam maliyeti de artmıştır.

Dünya kenti olarak kendini kabul ettiren kentlerin, iletişim olanakları gelişmiş ve bilgisayar teknolojileri üretimi süratlenmiştir. Bu durumda da mimari ve kentsel tasarım doğrudan pazara yönelmiş durumdadır¹²⁰. Hızlı bilgi akışı ve iletişim sayesinde dünya kentlerinin finans sistemi üzerindeki etkileri artmıştır. Mekansal sınırlar ortadan kalkmış, küresel kentsel sistem ön plana çıkmıştır. Kentler sermayeyi çekebilmek için farklılıklarını arttırmaya çalışmaktadır.

Dünya kentlerinin yapısal özelliği olarak yüksek gösterişli yapılar bulunmaktadır. Dünya kentleri zenginliğin yoğunlaştığı yerler olarak ortaya çıkarken bir yandan da

¹¹⁷ Doğan, **op. cit.**, s. 29.

¹¹⁸ Ercan, **op. cit.**, s.77.

¹¹⁹ **Ibid.**, s.77.

¹²⁰ Aslanoğlu, **op. cit.**, s.115.

mekansal adaletsizliğin ve sosyal-mekansal kutuplaşmanın arttığı kentlerdir. Kentlere yansıyan, mekansal ayrışma aynı zamanda, toplum arasında oluşan eşitsizliğin ve grupların birbirlerine uzaklaşmasının sebebi olarak da görülebilir.

Diğer yandan, bazı politikacılar dünya kenti kavramına olumlu bir anlam vererek onu bir “meta-amaç” haline getirmekte, kente “prestij” kazandırarak ve “reklamını” yaparak, uluslararası sermayeyi çekebilmek için bu kavramı kullanmaktadır¹²¹. Türkiye’de de İstanbul’un dünya kenti olduğu ya da hedefinin bu yönde olduğu sıkça gündeme gelmektedir. Ancak yeni gelişmelerin kentte yaşayanlara bedeli ağır olmaktadır. Bu konu daha sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Özetle dünya kentleri, sermayenin ve üretimin kontrol edildiği, dünyanın finans merkezi olarak, bünyesinde birçok ulusüstü şirketler, dünya ekonomisinde etkili borsalar, haberleşme, emlak, muhasebe, reklam, gayrimenkul, hukuk pazarlama ve sigorta şirketlerini barındıran, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki ilerlemeleriyle dikkat çeken kentlerdir. Kısaca, sermayenin ve üretimin kontrol edildiği merkezlerdir.

Dünya kentleri, nitelikli iş gücü göçünü de çeken kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ciddi bir beyin ve yetenek göçü anlamına gelen bu akım, genellikle yüksek teknolojiye dayalı ve yeni ekonomi diye tabir edilen haberleşme-bilişim teknolojileri, biyo- teknoloji, mikrobiyoloji gibi alanların yanı sıra, finans eğitim, sağlık, araştırma- geliştirme ve bilim alanlarında uzmanlık sahibi insanların göçü biçiminde yaşanmaktadır. Dünya kentlerine göç eden bu tip insanlar yaşam düzeyleri ve koşulları oldukça iyi düzeydedir. Ancak, nitelikli göç diye nitelendirebileceğimiz

---

¹²¹ Çınar, **op. cit.**, s. 74.

bu tip göçlerin dışında kalan diğer göçmenlerin ise çalışma olanağı buldukları işler düşük ücretli, işsizlik riski yüksek, yükselme imkanı sunmayan işlerdir.

Dünya kentlerinde var olan, ileri teknoloji nedeni ile hizmet sektörlerinde daha az sayıda uzmanlık isteyen sektörler ortaya çıkmıştır. Hizmet sektörüne yönelmeler artmış ancak, hizmet sektörü ve kentsel hizmetlerin yeniden üretimi için uzman olmayan ve düşük ücretli, genelde enformel sektörde çalışan bir istihdam biçimi ortaya çıkmıştır.

4.2. Sürdürülebilir Kent

Sürdürülebilir gelişme kavramı ilk kez, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Geliştirme Komisyonu'nu tarafından hazırlanıp, yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporunda tanımlanmıştır. Sürdürülebilir gelişmenin başlıca hedefleri arasında, ekolojik sorumluluğu yerleştirilmesi, toplumlar arasında dayanışmanın sağlanması ve ekonomik yapabilirliğin artırılması olarak sayılmaktadır¹²².

1990'lı yıllardan sonra sürdürülebilirlik kavramı moda sözcük halini almış ve her türlü eylem alanına başına getirilmeye başlanmıştır (sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir balıkçılık, sürdürülebilir yaşam, vb.). birçok resmi dokümana geçen "sürdürülebilir gelişme" kavramının ne anlama geldiğinin yeterince sorgulandığını, içeriğinin doldurulabildiği ya da ilkelerinin yaşama geçirildiğini söylemek mümkün değildir.

---

¹²² Ayşegül Mengi, Nestrin Algan, **Küreselleşme Ve Yerleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği**, 1. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2003, s.5.

Sürdürülebilir gelişme kavramı, Kentbilim Terimleri Sözlüğünde, sürekli ve dengeli gelişme olarak adlandırılmış, “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, gelecek kuşakların da hak ve yararları dikkate alınarak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreye duyarlı dünya görüşü” olarak tanımlanmıştır¹²³. Bu yaklaşımda kuşak içi ve kuşaklar arası dayanışma ve hakçallık esas alınıp sürdürülebilir gelişme, toplumsal, kültürel, siyasal, kurumsal süreçler içeren çok boyutlu bir kavram olarak açıklanmıştır¹²⁴.

1990’lı yıllardan sonra ise sürdürülebilir kent ya da sürdürülebilir yerleşme teriminin kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Bu kavramın küresel ölçekte yaygınlaşması ilk kez, 1994 yılında Aalborg’da düzenlenen Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Konferansı’nda kabul edilen Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı’nda (Aalborg Şartı) (Charter on European Cities and Towns Towards Sustainability) olmuştur. Şart’ta, Avrupa ülkeleri arasında kentlerin sürdürülebilir gelişmesinin ilkeleri belirlenmiştir. Aalborg Şartı’na göre, sürdürülebilir kentlerin temelinde, sosyal adalet, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir çevre yatmaktadır¹²⁵.

1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Birleşmiş Milletler- HABITAT II (İnsan Yerleşmeleri) doruğunun da kavramın globalleşmesindeki payı büyüktür. Yaşanabilir ya da sürdürülebilir insan yerleşmeleri kavramı, toplantının tüm etkinliklerinde ana konulardan birisi olmuştur. HABITAT II Konferansında, kentleşen dünyanın

¹²³ Keleş, **loc. cit.**, s. 112.

¹²⁴ Mengi, Algan, **op. cit.**, s.3.

¹²⁵ **Charter on European Cities and Towns Towards Sustainability**, <<http://www.sustainable-cities.org/aal_uk.html>>, (15.04.2004).

karşılaştığı en çok baskı yaratan sorunlara karşı somut çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Toplantı sonucunda üretilen iki belgeden birisi olan “HABITAT Gündemi” inde beş temel eylem alanı belirlenmiştir. Bunlar¹²⁶;

- Kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimlerinin gelişimi,
- Herkes için yeterli barınak,
- Kapasite oluşturulması ve kurumsal gelişme,
- Uluslararası işbirliği ve eşgüdüm
- HABITAT Gündeminin izlenerek hayata geçirilmesi.

Genel olarak, HABITAT II ve Aalborg Şartı’nda, kentsel sürdürülebilirliğin yaratılmasının temelinde, kalkınma süreçlerinde çevre değerlerine zarar vermeyen ve çevreyi geliştiren, gelecek kuşaklara da yaşanabilir kentler bırakma düşüncesi yatmaktadır. Tüm bunların gerçekleşmesinde ise başta yerel yönetimler olmak üzere, devletin tüm kurumları ve diğer sektörlere görevler verilmektedir.

Sürdürülebilir kent kavramına yönelik bir takım ölçütler getirilmiştir. Buna göre sürdürülebilir kentlerde;

- Kentteki nüfus artışı kontrol altına alınırken, bir yandan da eğitim, sağlık, barınma, beslenme, gibi konuların kent planlamasının her evresinde yer alması büyük önem taşımaktadır.
- Çevre değerlerine zarar vermeden, kaynakların akılcı ve etkin (yeniden kullanım ve etkin kazanım), kullanımına bağlı olarak kentsel

---

¹²⁶ Mengi, Algan, **op. cit.**, s.36.

toprak kullanımında çevre değerlerine zarar verilmemesi esas alınmıştır.

- Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı'nda (Aalborg Şartı), “fakirlerin çevre değerlerine daha az zarar verdiği bu nedenle toplumdaki gruplar arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırarak, sağlık iş ve barınma sağlayacağı” vurgulanmıştır. Sürdürülebilir kentlerde, herkese eşit koşullarda sağlık, iş ve barınma imkanları sunulması esas alınarak, tüm toplumun yaşam kalitesinin artırılması hedeflenir.
- Doğal ve yapay çevrenin korunması, toplu taşımacılık, tek merkez yerine çok merkezli kentler, her yaşta ve her cinsiyetten insanın kültürel, barınma, dinlenme gereksinimlerini karşılayabileceği bir kent tercih edilir.
- Kentsel gelişim stratejilerinde mahalle ölçeği, ilk basamak olarak ele alınmalıdır¹²⁷.
- Kentlinin de ortak çalışacağı, demokratik ve katılımcı bir kent hedeflenmektedir.

Bir ülkenin sürdürülebilir gelişme stratejisinin önemli bir halkasını da sürdürülebilir kentler oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik kararların çevre bilim ilkelerine uygun olarak alınması ve bugünkü ve gelecek kuşaklara yaşanabilir bir kent bırakma, “sürdürülebilir kent” düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kent kavramı, insanların günümüz gereksinimlerine yanıt veren

---

¹²⁷ Fikri Gökçeer, “Şehirlerimizde Sürdürülebilir Gelişimin Değişim Yönleri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C.3, S.2 (Mart 1994), s.28.

kentler yaratılması olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilir kent, özünde kentlerin çevre ile uyumlu bir ilişki içinde olmasını dile getirmektedir¹²⁸.

Sürdürülebilirlik, bir diğer deyişle bugün var olanın yarın da o günün koşullarına uyumlu olabilmesi için kent yaşamında yer alan tüm kurumların; sorunların tespitinde, değerlendirilmesinde alternatif çözümlerin üretilmesinde, kararların alınmasında ve uygulanmasında ve tüm sürecin bir bütün içinde izlenmesinde sorumluluk alması, yani en iyi şekilde katılması ile gerçekleşebilir¹²⁹. Birbiri ile çelişen koruma ve geliştirme faktörlerinin sürdürülebilir kent yaşamında dengeli bir biçimde yer alabilmesi için, sosyo-ekonomik istikrar, ekolojik denge ve toplumsal uzlaşmanın sağlanması, ancak ve ancak tarafların katılımı, sorumluluk almaları ve yetkilerinin belirlenmesi ile gerçekleşebilir.

Sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında yerel yönetimler görevli ve destekleyici pozisyondadırlar. Çevresel ve sosyal sorunların önemli bir kısmı yerel ve bölgesel düzeyde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir kentler için her düzeyde politika üretmek ve uygulamak esasen yerel yönetimlerin görevidir¹³⁰.

Kısaca, sürdürülebilir kentler, sürdürülebilir gelişmenin ışığında yaratılacak kentler olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilir kent, gelecek kuşaklara da şimdiki kuşakların yaşadığı gibi yaşam standartları sunan ve şimdiki kuşakların yanında gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılayıcı gelişme biçimini benimseyen kenttir. Bu nedenle, dünya kentleri sürdürülebilir kentler olarak görülememektedir.

¹²⁸ Ferhat Bayram, “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 25, 2001, s. 254.

¹²⁹ Turgut Yalkı, “Sürdürülebilir Kent ve Bursa 2020 Çevre Düzeni Strateji Planı, **Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması, Tartışma Toplantısı**, Ankara, TÇSV, 1997, s. 122.

¹³⁰ Gökçeer, **op. cit.**, s. 27

Dünya kentlerinde, küreselleşmeye bağlı olarak kentin fiziksel mekanınıda, kent yönetiminde ve kent yaşantısında yaşanan değişimler kentlerin sürdürülebilirliğini olanaklı kılmamaktadır. Hem iç hem de dış göç olgusu yaşanan dünya kentlerinde, nüfus artışı kontrol altına alınamamaktadır. Göç olgusu kentte toplumsal eşitsizliğin ve kutuplaşmanın olmasına neden olmaktadır. Bu gelişmenin getirdiği, kentlerde ikili yapılanmalar söz konusudur. Dünya kentlerinde kentsel mekan planlamasının pazara yönelik olması, kültürel özgünlüklerin yok olmasına neden olmaktadır. Dünya kentlerinde, kamu hizmetinin sağlanmasında özelleştirme yolunun tercih edilmesi, demokratik ve katılımcı bir kent hedefinden uzak görülmektedir. Özetle, dünya kentlerinin sürdürülebilir kentler olarak ele alınması olanaklı değildir. Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan dünya kenti kavramı ve içeriği, sürdürülebilir gelişme ilkesiyle tam olarak örtüşmemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA KENTİ- KÜRESEL KENT

1. DÜNYA KENTİ/ KÜRESEL KENT KAVRAMININ DOĞUŞU

Tezin bu bölümüne kentlerin doğuşu ve tarihsel gelişimi sürecini ele alarak başlamak, bilgilerin sistematikleştirilmesi açısından daha yararlı olacaktır.

İnsanların avcılık ve toplayıcılık tarımsal faaliyet nedeniyle yerleşik hayata geçmesi, hem uygarlığın hem de kentleşmenin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Antik çağların kentlerinin büyüklüğüne ilişkin kesin bir bilgi olmamasına rağmen, o dönemin en büyük kentinin bir buçuk milyon nüfusuyla Roma olduğu bilinmektedir¹³¹.

Ortaçağda din, kent hayatında önemli bir rol oynamıştır. O dönemin kentleri, savunma gereksinimleri ve güzel görünme istekleri nedeniyle içlerine kapanık kentler olarak değerlendirilmektedir¹³². Ortaçağ kentlerinde evler atölye olarak hizmet ederken, dinsel yapılar ise okul ya da alışveriş merkezi olarak kullanılmaktaydı¹³³.

¹³¹ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 23.

¹³² **Ibid.**, s.23.

¹³³ Gideon Sjoberg, "Sanayi Öncesi Kenti", **20. Yüzyıl Kenti**, Bülent Duru ve Ayten Alkan (der. ve çev.), Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 40.

Ortaçağ kentlerinin varlıklarını sürdürme nedenlerinden biri de sürekli hareket halindeki bir kalabalığın, gelip gidenin, sürgün kalabalığının tehlikeli göçü arasında hareketsiz kalabilmesidir. Ortaçağ kentleri az çok düzenli bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde kentler, belediye işlerinin görülmesi amacıyla halk tarafından seçilen “konsüller” tarafından yönetilmekteydi¹³⁴.

Sanayi öncesi kentler varlıklarını dışardan aldıkları gıda mallarına ve ham maddelere dayandırdıklarından birer pazar özeğidirler¹³⁵.

Sanayi öncesi kentte, kimi kentler değişik konularda uzmanlaşmıştı. Örneğin; Hindistan’daki Benares ve Irak’taki Karbella daha çok dinsel bir merkez, Çin’deki Pekin ise siyasal, eğitimsel, etkinliklerin yoğun olarak gerçekleştiği bir yer olarak biliniyordu¹³⁶.

Toplumsal kutuplaşmanın fazlasıyla görüldüğü sanayi öncesi kentte, etnik gruplar farklı farklı semt ve mahallelerde yarleşmekte, belli bir cadde veya bölge ayrı ticaret mensupları tarafından işgal edilmekteydi¹³⁷.

Sanayi öncesi kentte, üretim, organik enerji ile yapılırken, ulaşım insan ve hayvan gücüne dayalıydı. Buhar ve elektrik, üretim kapasitesini artıran cansız güç kaynaklarıydı¹³⁸.

Üretim eylemleri aynı sokak üzerinde yer seçmekte, mekansal açıdan ihtisaslaşmış, sokak ve mahalleler oluşturmaktaydı. Bunun başlıca nedeni ise, kent içindeki ulaşım ve haberleşmeyi kolaylaştırıcı işlev görmesiydi.

¹³⁴ Henry Pirenne, **Orta Çağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Uygur Kacabaşoğlu (çev.), İstanbul, Alfa Yayınları, 1983, s. 50.

¹³⁵ Sjoberg, **op. cit.** s. 39.

¹³⁶ **Ibid.**, s. 39.

¹³⁷ **Ibid.**, s. 40.

¹³⁸ **Ibid.**, s. 41.

Sanayi öncesi kentlerinde, tüm dünya ölçeğinde belirlenmiş bir fiyata rastlanmaz. Temel ölçüt malların kalitesinin düşük olup olmadığı ve bozulup bozulmadığıdır¹³⁹.

Seçkinler, daha geniş bir toplumsal örgütlenmenin yönetsel, dinsel veya eğitimle ilgili kurumlarında yer alanlardan oluşur; kimi zaman içinde mal sahiplerinin çok az bulunduğu gruplar da seçkinlere dahil edilebilir. Tam karşı grupta, ürettikleri malları ve hizmetleri sunanlar bulunur. Her iki grupta da bireylerin buldukları konumlar arasında bir derecelendirme vardır¹⁴⁰. Yalnızca küçük bir grup bireylerinin gereksinimlerini yeterince karşılayabilecek gıda ve hizmetleri sağlar; bu durumda kentsel bir orta sınıf ortaya çıkmaz¹⁴¹.

Sanayi devrimi, kentleşme sürecinde gelişmeyi etkileyen önemli bir aşamadır. Makineleşme ile birlikte, zihniyet ve davranışlar yeni kapitalist üretim biçimine uydurulmuş ve geleneksel kent yapısı sarsılmaya başlamıştır¹⁴². Bu dönemde kent, toprağı işleyen köylüler, onlardan sayıca fazla olan sanayi ve hizmet alanında çalışan kitleler ve onlar üzerinde kontrol gücü olan üst tabakadan oluşur.

Sanayi kenti, sanayi ve ticaret merkezidir. Kentsel arazi kullanımında uzmanlaşma yaşanırken, konut ve işyerleri arasında kesin ayırım vardır.

Sanayi dalları, ulaşım araçları, hammadde kaynakları, enerji kaynakları ve insan gücünün ucuz ve kolay bulunduğu yerlere yerleşmiştir. Fabrikaların yakınlarında işçi kentleri doğmuştur¹⁴³. Sanayi kenti kendisinden öncekilerden daha yaygın bir kentsel

---

¹³⁹ **Ibid.**, s. 43.

¹⁴⁰ **Ibid.**, s. 44-45.

¹⁴¹ **Ibid.**, s. 45.

¹⁴² Keleş, **loc. cit.**, s. 24.

¹⁴³ **Ibid.**, s.24.

büyüme ile sonuçlanmıştır. Eski kent yapısı sanayiye uygun olarak yeniden düzenlenmiş, kırsal işçi göçleri nedeniyle konut darlığı ortaya çıkmıştır¹⁴⁴.

XIX. Yüzyılda nüfusun büyük bir kısmı işyerlerine yakın yerlerde otururken, banliyöler özellikle yüksek tabakaya ayrılmıştı. Daha sonra taşıma ücretlerinin ucuzlaması nedeniyle, nüfus kentlerden uzaklaşmaya başladı. Buna bağlı olarak da, oturma ve çalışma yerleri arasındaki ayırım ortaya çıktı. Kentler etrafındaki küçük yerleşmeleri içine alarak büyümeye başlarken, Londra örneğinde olduğu gibi (New Towns Act) bir takım önlemlerin alınmasını zorunlu kıldı. Sanayi devriminin kentte yaşattığı bu değişimle yeni yerleşim yerleri (uydu kent ve bahçe kent) ortaya çıktı.

1970’li yıllarda meta, para ve imajların hareketliliğinin artması, uluslararası sermayenin kendine yeni mekanlar araması nedeniyle, kentler ön plana çıkmıştır. Ayrıca, kapitalist ilişkilerin dünya ölçeğinde öneminin artması nedeniyle, mekansal yapılarda da önemli farklılıklar oluşmuştur. Kentlerin uluslararası alanda işlevlerinin artması, kentler arasındaki rekabeti artırmış ve küresel kent olma yönünde etkinliklere yönelmelerine neden olmuştur.

Mekansal sınırların önemini kaybederek, sermayenin belirli yerlere kayması sonucunda bazı kentlerin farklılıklarını artırarak sermayeyi çekme çabası ortaya çıkmaktadır. 1980’lerden sonra kentlerde yaşanan mekansal ve toplumsal değişimler, kentlerle küresel güçler arasındaki ilişkileri anlatmak için “dünya kenti” ya da “küresel kent” kavramları ortaya atılmıştır¹⁴⁵. Dünya kenti kavramı, kapitalizmin gelişmesiyle başlayan uzun süreçlerin bir ürünüdür¹⁴⁶. New York, Londra ve Tokyo,

¹⁴⁴ Friedrich Engels, **Konut Sorunu**, Güneş Özdural (çev.) , Ankara, Sol Yayınları, 1992, s. 8.

¹⁴⁵ Çınar, **op. cit.**, s.51.

¹⁴⁶ Aslanoğlu, **op. cit.**, s.113.

Meksika, Paris, Sydney ve Zürich küresel kentler olarak gösterilmektedir¹⁴⁷. Toplam 20-25 adet olduğu varsayılan dünya kentlerinin en büyük olanları New York, Londra ve Tokyo'dur¹⁴⁸.

Üretimin yeni anlamalar kazandığı ve örgütlendiği dünyada kimi kentler önemini artırırken, diğerleri kaybetmiştir. Küreselleşme ile birlikte, güç ilişkilerinin yoğunluğunu artırmış ve bu güç ilişkileri dünya ölçeğinde belirli kentlerde yoğunlaşmıştır. Konumsal ve ekonomik açıdan kentler arası hiyerarşide üst noktada bulunan kentlerin sektörel istihdam yapıları, nüfusları, mekansal dağılımları global işlev çerçevesinde anlaşılmaktadır.

Küreselleşme ülkeler arasındaki fiziksel ve ekonomik sınırları önemsizleştirirken, küresel sistemin temel birimleri kentler olmuştur. Günümüzde artık kentler güçlerini ülkelere değil, ülkeler güçlerini kentlerden almaktadır. Kısaca, ulusal kalkınmanın yolu kentlerden geçmektedir.

Daha önceden de belirtildiği gibi, dünya kentleri, sermayeye yönelik en hızlı büyüyen hizmetleri, iletişim-telekominükasyon, bilgi bankaları ve bilgi işlem; uluslararası fon akımlarını sağlayan ve denetleyen finans kurumları, bankalar ve sigorta şirketleri, yeni uluslararası pazara uyumu sağlayan medya, pazar, araştırma, özellikle de reklamcılık şirketleri, öncelikle dünya ölçeğinde iş yapan hukuk, muhasebe, müşavirlik ve yönetim danışmanlığı kurumlarını içinde bulundurmaktadır. Bu nedenle, dünya kentleri stratejik bağlantı noktaları konumunda olup, ülke sınırları dışında da etkili olmaktadır.

---

¹⁴⁷ Saskia Sassen, **Cities in a World Economy**, USA, Princeton University Press, 2000, s.51.

¹⁴⁸ Sassen, **The Global City: New York, London, Tokyo**, s.81.

2. KÜRESEL KENTİN ÖZELLİKLERİ

Dünya kentlerinin, dünya sistemiyle bütünleşme biçimi, ekonomik, sosyal, yapısal, politik yapısını ve kentleşme süreçlerini etkilemektedir.

2.1. Ekonomik Özellikleri

Dünya kentleri ekonomik etkinliklerin yoğunlaştığı, imalat sanayiinin başat olarak ortaya çıktığı, malların, hizmetlerin ve ham maddelerin işlenerek diğer kentlere, bölgelere ve ülkelere dağıtımının yapıldığı ve bu ilişkilerin odağında yer alan birimlerdir. Küresel kentler küresel malların, ürünlerin, paranın ve şirketlerin yoğunlaştığı aktörlerdir.

Dünya kentleri uluslararası pazarlara yönelik faaliyetlerin yer aldığı merkezler olarak uluslararası alanda yapılan tüm ithalat ve ihracatların yönlendirildiği, ticari mal ve hizmetlerin tedarik noktaları, ticari mal ve hizmetlerin fuarlar ve görsel etkinliklerle tanıtımının yapıldığı, teknolojiye dayalı ürünlerin üretim merkezleri ve geniş istihdam olanakları sunan yerlerdir. Kısaca, dünya kentleri küresel birikimlerin yoğunlaştığı, bölgesel ve ulusal ekonomilere ev sahipliği yapmaktadır¹⁴⁹.

Dünya kentlerinde, yabancı bankaların, dünyanın en büyük uluslararası şirketlerinin merkezleri ya da büroları yer almaktadır. Sassen'e göre; küresel kentler uluslararası ekonominin karar ve kontrol işlevinin odak noktalarıdır¹⁵⁰. Çok uluslu

¹⁴⁹ Chirs Hammett, "Social Polarisation in Global Cities", *Urban Studies*, V. 31, N.3, 1994, s. 401.

¹⁵⁰ Sassen, *loc. cit.*, s.100.

şirketlerin merkezlerinin bulunduğu ve dünya çapında finans hareketlerinin varolduğu kentlerdir. Örneğin; dünyanın en büyük 100 bankasının 47'si New York, Londra ve Tokyo'da yer almaktadır¹⁵¹. Bu bankaların toplam sermaye miktarının %60.1'i üç kente (Tokyo %45.6, New York %8.8, Londra % 5.7) dağılmaktadır¹⁵². Ayrıca, dünyanın en büyük çok uluslu şirketlerinin ana kumanda merkezlerinin 59'u New York'ta, 37'si Londra'da ve 34'ü ise Tokyo'da bulunurken, Paris, Chicago, Essen, Osaka, Los Angeles, Houston ve Pittsburgh ilk on sırayı paylaşmaktadır¹⁵³.

Kent ekonomisinde sanayisizleştirmeye eş olarak, hizmet sektörü ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda, dünya kentlerini tanımlayan en önemli özellik, bu kentlerdeki imalat sanayiinin hızla yeniden yapılanmasıdır¹⁵⁴. Dünya kentlerinde imalattan hizmet sektörüne yönelme, aynı zamanda “emek piyasasının” farklılaşmasına neden olmuş, büyük ölçüde işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Yüksek teknoloji nedeni ile hizmet sektörlerinde daha az sayıda uzmanlık isteyen sektörler ortaya çıkmıştır. Hizmet sektörüne yönelmeler artmış ancak, hizmet sektörü ve kentsel hizmetlerin yeniden üretimi için uzman olmayan ve düşük ücretli, genelde enformel sektörde çalışan bir istihdam biçimi ortaya çıkmıştır. Enformelleşmenin gerçekleştiği iş alanları; mobilya, inşaat, ayakkabı üretimi, paketleme ve elektronik endüstrilerdir. Bunlar arasında, inşaat, lüks giyim, ve tahta işçiliği sektörlerinin başı çektiği bilinmektedir¹⁵⁵. Dünya kentlerinde özelleştirme nedeniyle işsizlik ve yoksulluk artarken, küreselleşme sürecinin getirdiği ranttan da yararlananlar vardır.

---

¹⁵¹ **Ibid.**, s.100-178.

¹⁵² **Ibid.**, s.100-178.

¹⁵³ **Ibid.**, s. 41.

¹⁵⁴ Çınar, **op. cit.**, s.76.

¹⁵⁵ Doğan, **op. cit.**, s. 29.

1980'lerin ortasında Londra'da sadece kayıtlı işsiz sayısı 4 bine çıkmış, 1990'lı yılların başlarında ise New York'da 270 bin iş kaybı ile karşılaşmıştır¹⁵⁶.

Dünya kenti olma yönünde yoğunlaşan işlevler, kentin sosyal ve mekansal dinamiklerinin ne yönde gelişeceği hakkında bir dizi ipucu vermektedir¹⁵⁷. Londra ve New York'ta olduğu gibi servis sektörü genişlerken, imalatta azalma yaşanmakta, Tokyo'da ise üretim ve üretim servilerinde artış gerçekleşmektedir¹⁵⁸.

Kent ekonomilerinde meydana gelen dönüşümlere bağlı olarak finansal hizmetlerin yanı sıra yüksek uzmanlık isteyen hizmetlerin artışı, aynı zamanda yüksek derecede teknik bilgi ve yöneticilik özellikleri isteyen işlerin talebine neden olmuştur¹⁵⁹. Büyük kentlerdeki ekonomik yeniden yapılanmaya örnek olarak New York kenti verilebilir. 1970'ten 1980'e kadar kentte 400 bin kişi işini kaybederken bunun %35'i imalat sanayiinde gerçekleşmiştir¹⁶⁰.

Ekonomik yapısı itibariyle dünya kentleri hizmet sektörünün büyük önem kazandığı, ileri iş hizmetlerinin verildiği, bu nedenle ihtisaslaşmış iş gücü potansiyeli yüksek kentler durumundadır¹⁶¹. Söz konusu ileri hizmetler ve buna yardımcı hizmetler yanında, resmi olmayan, seyyar ya da sokak ekonomisini oluşturan hizmetler de alt grubu oluşturan meslek kolları olarak ortaya çıkmaktadır. Kayıt dışı olarak gelişen bu sektör, diğer kentlerde ve kırsal alanda yaşayan insanların, dünya kentinin avantajlarından yararlanmak isteyerek buraya göç etmeleri ile ortaya çıkmaktadır ve böylece, enformel sektör, dünya kentlerinde sürekliliğe sahip hale

---

¹⁵⁶ Ercan, **op. cit.**, s.75.

¹⁵⁷ **Ibid.**, s. 70.

¹⁵⁸ **Ibid.**, s.70.

¹⁵⁹ **Ibid.**, s. 85.

¹⁶⁰ **Ibid.**, s. 86.

¹⁶¹ Çınar, **op. cit.**, s.86.

gelmektedir¹⁶². Sassen, New York gibi dünya kentlerinde enformel iş biçiminin, büyüyen yeni üretim servislerine paralel gelişen bir olgu olduğunu ve bu anlamda enformelleşme sürecinin bir istisna değil dünya kentlerinin normal işleyişinin bir parçası olduğunu belirtmiştir¹⁶³.

Küreselleşme, kentlerin sahip oldukları avantajları belirleyerek birbirleriyle rekabet etmeye zorlarken, kentsel rekabet küreselleşme sürecinde kentlerin uluslararası ölçekte pazar payının korunması ve kentin ekonomik olarak önemli bir yere sahip olması anlamına gelmektedir¹⁶⁴.

Küreselleşmenin çok uluslu yönü, dünya kentlerini diğer kentlerle rekabete doğru hızla ilerletmektedir. Küreselleşme ile birlikte rekabet ortamına giren kentler, daha fazla kalifiye işgücü çekmek, kentsel kar oranını artırmak için birbirleriyle rekabet etmektedirler¹⁶⁵.

2.2. Sosyal ve Kültürel Özellikleri

Küreselleşmenin sosyal ve kültürel etkileri “tüketim kültürü” terimiyle açıklanmaktadır¹⁶⁶. Dünya kentlerinde yiyecek ve giyim kültürü tek tipleşmiştir. Dünya markalı giyim tarzı yaygınlaşırken, yerel mutfağın yerini ise “Fast Food” lokantaları ya da yabancı mutfak ağırlıklı lokantalar almaktadır. Dünya kentlerinde

---

¹⁶² **Ibid.**, s. 87

¹⁶³ Sassen, **loc. cit.**, s.102.

¹⁶⁴ Şenlier, Eryılmaz, **op. cit.**, s. 232.

¹⁶⁵ **Ibid.**, s. 236.

¹⁶⁶ Filiz Kartal, “Küreselleşen Sermayeye Karşı Küreselleşen Muhalefet”, **Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri**, Birgül A. Güler ve Ayşegül Sabuktay (der.), Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, 2002, s.639.

Mc Donalds, Pizza Hut, Kentucy Fried Chicken, Burger King gibi dünyaca ünlü fast food lokantalarının şubeleri bulunmaktadır.

Dünya kentlerinde karşımıza çıkan Mc Donaldslaşma eğiliminin¹⁶⁷ insan ilişkilerine yansımaları şöyle açıklanabilir; günlük hayata istek duyma ve doyuma ulaşma arasındaki zaman aralığının kısalması, paranın zaman ve harcanan emek karşılığı değerinin hesaplanabilirliği, sunulan ürünlerin standart olması ve tüketicinin aklına alternatif bir istek gelmemesi, tüketici kontrolü ile kuyruğa girmeyi sağlayan bankolar, standart menü sunumu, sınırlı seçenek, az oturmayı sağlayan rahatsız oturma yerleri ve arabaya servis gibi seçeneklerdir¹⁶⁸.

Dünya kentlerinde benzer şekilde inşa edilmiş alış-veriş ve eğlence mekanları, toplumsal alışkanlıkları da etkilemektedir. Kentler giderek üretim merkezi olmaktan çıkarak, birer tüketim merkezi haline gelmektedir. Örneğin; farklı büyüklükte yapılandırmalarıyla çok sayıda şube açan marketler ve mağazalar, göze hitap eden pek çok tüketim malının gereksinim dışı alınmasına neden olmaktadır. Kısaca, müşteri tümüyle tüketime yönlendirilmektedir.

İletişim araçları ile bilgi, mal ve kültür alışverişinin küresel boyutta ve son derece hızlı gerçekleşmesi geleneksel kent kavramını değiştirmiş, zamanın çoğunu bilgisayar başında geçiren insanlar arasında sosyal ve kültürel ilişkiler zayıflamıştır¹⁶⁹. Teknolojinin gelişmesi sayesinde, internet üzerinden alışveriş ve haberleşme sistemiyle insanların yüz yüze ilişkileri kaybolurken, bireyler birbirlerine yabancılaşmaktadır.

¹⁶⁷ G. Rietzer, **Mc Donaldization of Society**, Sage, 1993, s. 7.

¹⁶⁸ Aslanoğlu, **op. cit.**, s.161.

¹⁶⁹ Alp, Arıkan, **op. cit.**, s. 900.

Küreselleşmenin etkisiyle dünya kentlerinde yaşayan insanlar, öz kültürlerinden kopmaktadırlar. Öz kültürlerin yerini tüm dünyada var olan özellikler almaktadır. Örneğin; işyerlerine, yabancı isimler verilmesi yaygınlaşmaktadır.

Dünya kentleri, eşitsiz ilişkilerin mekansal açıdan açığa çıktığı yerlerdir. Sosyal sınıfların bazıları finansal trafiği belirleyecek, trafikten yararlanacak konumda iken bazıları sadece trafiğin sonuçlarına maruz kalırlar. Dünya kentlerinde özellikle kontrol işlevini üstlenen sosyal kesimler bu işlevlerini yerine getirirken esas olarak dünya ölçeğindeki dinamiklerle ilişki halinde iken, bazı kesimler ise sadece sosyal kesimin ihtiyaçlarını karşılayacak bir işlev üstlenmiştir¹⁷⁰.

Dünya kentlerinde toplumsal koşullar pek iç açıcı görünmemektedir. Özellikle kentsel mekanda kutuplaşmalar bir süre sonra bölünmeleri beraberinde getirerek, gelir dağılımı ve adaletsizlik en uç noktalara varmaktadır¹⁷¹.

Öncelikle uluslararası seçkinler ile nitelikli olmayan işçiler arasında gelir dağılımında önemli düzeyde eşitsizlikler oluşurken, niteliksiz emekçilerle, dünya standartlarında çalışan nitelikli profesyoneller arasında sınıfsal kutuplaşma keskinleşmektedir¹⁷². Değişen üretim biçimlerine bağlı olarak zenginler daha da zenginleşirken, orta sınıfların ve yoksulların koşulları daha da kötüleşmektedir¹⁷³. Toplumsal sınıfların bazıları kapitalist üretim ve tüketim ilişkisini belirleyecek konumda iken, bazıları bu ilişkinin ağır bedelini ödemek zorundadır¹⁷⁴. Bu anlamda dünya kentlerinde sosyal ilişkiler oldukça eşitsiz ve kırılabilir bir yapı

---

¹⁷⁰ Ercan, **op. cit.**, s.73.

¹⁷¹ Çınar, **op. cit.**, s. 96.

¹⁷² **Ibid.**, s. 82.

¹⁷³ **Ibid.**, s. 84.

¹⁷⁴ **Ibid.**, s. 85.

göstermektedir¹⁷⁵. Belirgin olarak görülen sosyal eşitsizlikler ve kutuplaşmalar, kent ekonomisindeki sanayisizleşmeye eş olarak hizmet sektörünün ön plana geçmesiyle oluşmuş, gelir dağılımında oluşan eşitsizlikler, üst ile alt ve orta sınıflar arasında kutuplaşmaya neden olmuştur¹⁷⁶. Kısaca, dünya kentleri toplumsal çelişkilerin, eşitsizliklerin, kutuplaşmanın olduğu yerler olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁷.

Ekonomik yapıdaki farklılık, sosyal yapıya da yansımakta, sosyal sınıflarda kutuplaşma dünya kentinin temel özelliklerinden biri olmaktadır. Bu kutuplaşmaya bağlı olarak, şiddet ve suç oranı artmakta, tipik dünya kenti, hem suç oranını azaltmak hem de güvenliği sağlamak için yapılan harcamaların yüksek olduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁸. Kentsel mekandaki etnik ayrımcılık, ırkçılık, şiddet ve cinsiyetçilik enformel sektörün genişlemesine ve ekonomik kutuplaşmanın artışıyla ortaya çıkmaktadır¹⁷⁹. Kentin içindeki caddelerde şiddet ve saldırılar günlük hayatın normal olayları görünümüne bürünmüş durumdadır. Dünya kentlerinin bir özelliği olarak olağan karşılanan bu saldırganlık ve şiddet “küreselleşmenin” arka bahçesi olarak değerlendirilmektedir¹⁸⁰.

Mekansal kutuplaşmanın ve ayrımcılığın en uç noktalarda yaşanması, çalışan kesimi kent dışına ve yaşam standartları düşük bölgelere doğru itmektedir. Buradaki konutlar sağlık açısından çok kötü durumdadır¹⁸¹.

Dünya kentleri göçü en çok çeken kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. iç göç ve dış göçü çeken kentler olan dünya kentlerinde yoğun olarak uluslararası ve

---

¹⁷⁵ **Ibid.**, s. 85.

¹⁷⁶ **Ibid.**, s. 86-87.

¹⁷⁷ **Ibid.**, s. 84.

¹⁷⁸ **Ibid.**, s. 84-85.

¹⁷⁹ **Ibid.**, s. 87.

¹⁸⁰ Doğan, **op. cit.**, s. 32.

¹⁸¹ Çınar, **op. cit.**, s. 92.

bölgeler arası göçmenler görülebilir¹⁸². Büyük merkez kentlere iki tipte göçmen gitmekte iken, çevre ülkelerin dünya kentlerine bölgelerarası göç daha fazla görülmektedir¹⁸³. Bu tip kentlerde uluslararası göç önemli bir değişkendir. Örneğin; servis sektörlerinin merkezileşmesi beraberinde bu sektörleri ayakta tutacak ucuz emek işgücüne ihtiyaç yarattığı oranda göç üzerinde etkili olmaktadır. Dünya kentine göçün başka boyutunu oluşturan yüksek nitelikli işgücü göçü ise yoğun biçimde emperyalist küreselleşme sürecinde dikkat çekici bir göç akımını oluşturmuştur. Yüksek nitelikli işgücü bilim alanlarında uzmanlık sahibi insanların göçü olarak tanımlanmaktadır¹⁸⁴. Dünya kentlerinin kendisine çekmeye çalıştığı bu insanların çalışma ve yaşam koşulları oldukça iyi düzeydedir¹⁸⁵. Dünya kentleri onların rahat biçimde yaşamaları için gerekli koşulları hazırlamaktadır¹⁸⁶. Nitelikli işgücünün dışındaki göçmenler ve yerli halk enformel işlere yönelmekte, düşük ücretli, işsizlik riski yüksek, yükselme imkanı sunmayan ve ağır çalışma koşullarına sahip işlerde çalışmaktadır¹⁸⁷. Göçmenlerin kente geliş koşullarının, yetenek, ırk, eğitim, etnik kimlik, sınıf ve cinsiyet durumlarının, göç ettikleri yerdeki iş deneyimlerinin heterojen olmasına neden olması bu insanların yaşam koşullarını ve yaşam biçimlerini de farklılaştırmıştır¹⁸⁸.

Dünya kentlerinde nüfusun artması aynı zamanda kentteki maliyetleri da artırmaktadır. Kentsel yaşamdaki maliyetlerin artmasındaki en önemli etkenlerden birisi ise, sermayenin kentte aşırı yoğunlaşarak kentsel toprakların fiyatlarını

---

¹⁸² **Ibid.**, s. 83.

¹⁸³ **Ibid.**, s. 83.

¹⁸⁴ Doğan, **op. cit.**, s. 40.

¹⁸⁵ **Ibid.**, s. 40.

¹⁸⁶ **Ibid.**, s. 40.

¹⁸⁷ Çınar, **op. cit.**, s. 43.

¹⁸⁸ **Ibid.**, s. 42.

artırarak, kentte yaşayanlara çok ağır bedellerin yüklenmesidir¹⁸⁹. Arazi spekülasyonlarının en uç noktada yaşandığı bu kentler, kentsel toprakların aşırı değerlendirilmesi çalışan kesimler üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır.

Özetle, dünya kentleri sosyal ve kültürel açıdan kapitalizmin yapısal özelliği olan eşitsizliğin, kutuplaşmanın ve yabancılaşmanın etkisi altındadır.

2.3. Mekansal Özellikleri

Dünya kentlerinde kentlerin gelişim yönünü büyük kentsel projeler, çok katlı plazalar, gökdelenler, alış-veriş merkezleri ya da lüks konut siteleri oluşturmaktadır. Dünya kentlerinde alış-veriş merkezleri, eğlence merkezleri ile yeni konut siteleri belirleyiciliğe sahiptirler.

Söz konusu kentlerde görülen bir başka yapılaşma ise çağdaş yapı teknolojisinin sunduğu olanaklardan yararlanılarak ortaya çıkarılan çok katlı binalardır. Aynı tarz yapı teknolojisi ve malzemeleri kullanılarak, birbirine benzer yapıların yaygınlaşması, kentlerin aynışmasına neden olmaktadır. Dünya kentleri birbirine benzeşirken, yerel özgünlükleri ve kent kimlikleri yok olmaktadır.

Küreselleşmenin neden olduğu gelir dağılımındaki dengesizlik dünya kentlerinde fiziki mekana da yansımakta ve bazı alanlar bankacılık ve finans hizmetlerinin yer aldığı prestij alanlarına dönüşürken, kent çevrelerindeki doğal değerler bakımından zengin alanlar da üst gelir grubuna yönelik konutlar olarak kullanılmaktadır. Kentin zengin kesimi, kent merkezlerinden uzakta yaşarken, yoksul

---

¹⁸⁹ *Ibid.*, s. 88.

kesim gecekondu türü yapılaşmış alanlarda yaşamaktadır¹⁹⁰. Üst gelir grubunun yaşadığı konut alanı olarak inşa edilen pahalı siteler, girişin kontrollü olduğu, peyzaj çalışması yapılmış alanlar iken, gecekondu bölgeleri ise bakımsız ve sağlıksız koşullarda mantar gibi artmaktadır.

Ayrıca, sermaye için önemli bir yatırım aracı olan kentsel topraklar ve yeni konut inşası, üretime yatırım yerine büro, konut, özellikle lüks konuta yatırımlar artmıştır¹⁹¹. Kentsel yeniden yapılanma olarak adlandırılacak bu süreç, bir yandan kente ilişkin mekansal yapı kullanımının farklılaşmasına neden olurken, diğer yandan spekülative bir süreç olarak kentsel rantların aşırı değerlendirilmesine yol açmıştır¹⁹². Bu durum da, dünya kentlerinde kentsel yaşam maliyetinin artmasına neden olmaktadır.

Dünya kentlerinde, nüfusun önemli bir kısmını oluşturan üst gelir grubuna hizmet edecek lüks mağazalar, büyük alış-veriş merkezleri, opera binaları, konser salonları, lüks restoranlar, sinemalar, gece kulüpleri, kültür ve eğlence merkezleri bulunurken, yabancı bankaların şubeleri, döviz büroları, sigorta şirketleri, fon yöneticileri, menkul kıymetler borsası faaliyet göstermektedir. Ayrıca sermayenin istekleri doğrultusunda, beş yıldızlı oteller ve gökdelenler baş göstermektedir¹⁹³.

Benetton, Arpido, Levis, Mudo gibi mağazaların yanı sıra, Migros, Armada gibi çok uluslu şirketlerin bulunduğu dünya kentlerinde, Tansaş gibi farklı büyüklükte yerel alış- veriş merkezleri bulunmaktadır. Bu tip market zincirleri müşteriyi tümüyle tüketime yöneltmektedir. Alış- veriş merkezleri kentte bir plana

¹⁹⁰ John Friedman, G. Wolff, "World City Formation: An Agenda for Research and Action", **International Journal of Urban and Regional Research**, V. 6, N.3, 1982, s. 313-314.

¹⁹¹ Ercan, **op. cit.**, s. 77.

¹⁹² **Ibid.**, s. 77.

¹⁹³ Keleş, "Küreselleşme ve Yerel Yönetimler", s.567.

bağlı kalmaksızın, girişimcinin yönlendirmeleri doğrultusunda yer seçerken; kentte yeni rant alanları yaratmaktadır. Ayrıca dünya kentlerinde Mc Donalds, Pizza Hut, Kentucky Fried Chicken, Burger King gibi fast food lokantalarının şubelerine sık sık rastlanırken, yabancı mutfak ağırlıklı restoranlarda görülmektedir.

Dünya kentlerinde kentlerarası rekabete yönelik olarak fiziki mekan tasarımlarının yapıldığı ve bu amaçla yeni kurumların oluşturulduğu görülmektedir¹⁹⁴. Örneğin; New York'ta küresel kent olma sürecinde Battery Park gibi yeni imaj alanları oluşturulmuştur. Fiziki mekan düzenlemesi ile önem arz eden Battery Park City (BPC), güç odaklanmasının mekanı etkilemesi örneği şeklinde kendini göstermektedir¹⁹⁵.

Akıllı bina sistemlerine sahip, modern teknolojiyle donatılmış, güvenli, ofis, konut gibi binalar daha çok yüksek yapı şeklinde dünya kentlerinde yer alırken¹⁹⁶, kentsel ulaşımı kolaylaştırmak için yapılan çok katlı kavşak dünya kentlerinin mekansal özelliği olarak bilinmektedir.

Yönetim merkezlerinin tercih ettiği bu kentlerde, tıbbi araştırma merkezleri, tanınmış üniversiteler, bilimsel araştırma yapan ve yeni teknolojiler öğreten enstitüler, güzel sanatlar akademileri bulunmaktadır.

Dünya kentlerinde, finansal nedenler arazi dağılımına, yerleşim alanlarının kent merkezine, ana ulaşım yollarına yakın olma taleplerine bağlı olarak prestijli ofis mekanlarının sunulduğu yüksek yapılar yaygın olarak görülmektedir¹⁹⁷. Yüksek yapılar, mimarileri, imaj çalışmaları, finans araçları ve müşteriyle sunulan hizmetleri

---

¹⁹⁴ Şenlier, Eryılmaz, **op. cit.**, s. 238- 239.

¹⁹⁵ **Ibid.**, s. 238- 239.

¹⁹⁶ **Ibid.**, s. 240- 241.

¹⁹⁷ **Ibid.**, s. 241.

ile tamamen bir ürün olarak düşünölmektedir¹⁹⁸. Altyapı ve çevre yatırımlarına destek sağlayan Dünya Bankası, tüm dünyaya “planı bırak, piyasaya bak” öğüdünü vermektedir. Ancak sağlıklı ve düzenli bir kentleşmeye en büyük zararı planı önemsemeyen, plan karşıtı anlayışlar verir¹⁹⁹. Dünya kentlerindeki hızlı mekansal dönüşüm, kent kimliğini etkilemekte; doğal güzelliklerin ve kentin özgünlüğünün bozulmasına neden olmaktadır. Oysa, yeni gelişmelerin tarihsel kimliği korunarak tasarlanması, kentlerin sürdürülebilirliği için çok önemlidir.

2.4. Yönetmel ve Siyasal Özellikleri

Küreselleşme sürecinde toplumsal ve ekonomik alanda değişim yaşanırken, kamu yönetimi sisteminde de değişim yaşanmaktadır. Hacim ve hız olarak artan sermaye trafiğinin kontrol edildiği mekanlar olarak ortaya çıkan dünya kentlerinde, kontrol sadece ekonomik bağlamı beraberinde taşımamakta, bunun yanı sıra siyasi etkide göstermektedir²⁰⁰. Dünya kentlerinde, küreselleşmenin etkisiyle devlet ekonomiden elini tamamen çekmiş ve uluslararası sermayenin boyunduruğı altına girmiştir. Toplumsal koşulların kötüleşmesi, kentte toplu tüketim alanlarına devletin daha fazla müdahale etmesini gerektirirken, dünya kentlerinde öncelikli yatırımlar uluslararası sermaye yönünde kullanılmaktadır²⁰¹. Ulus- devletin etkinliği azalırken küresel ve yerel birimler öne çıkmaktadır.

¹⁹⁸ **Ibid.**, s. 241.

¹⁹⁹ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 54.

²⁰⁰ Çınar, **op. cit.**, s.95.

²⁰¹ **Ibid.**, s. 91-92.

1980'lerde gündeme gelen, özelleştirme ve yerelleştirme politikaları sonucu merkezi yönetim ve yerel yönetim anlayışı değişikliğe uğramıştır²⁰². Yerel yönetimler kentlerini dünya kenti kervanına katabilmek için kıyasıya yarışırken, daha fazla yatırımı kentte çekmek için çok yıldızlı oteller, büyük alışveriş merkezleri, çok katlı ofis yapıları ve daha fazla yüksek bina inşa etmektedirler. Bu düşünce doğrultusunda da, Adapazarı Ovasında patates tarlaları yerine Toyota ve benzeri oto fabrikaları kurulmasına izin verilirken, devlet ormanlarına vakıf üniversitesi yerleşkesi inşa edilmektedir²⁰³. Bu süreçte, kenti kentliden başka güçler biçimlendirmektedir²⁰⁴.

Dünya kentlerinde, daha çok uluslararası sermayenin karar verme yetkisi artmakta, yerel yönetimlerin özelleştirme yolu ile birçok hizmet alanından geri çekildiği görülmektedir. Kentlerde yapılan birçok kamu hizmeti kamu yararından çok kazançlılık ilkesine dayandırılmaktadır.

Dünya kentlerinde, iç ve dış yatırımı kendi kentlerine çekerek, kenti uluslararası pazara açmayı amaçlayan yöneticiler, yerel kamu hizmetini işletme mantığıyla yürütmektedirler. Küreselleşmenin kent yönetimi üzerindeki etkilerinden bahsedilirken aktarıldığı gibi, yurttaş ve kenttaş kavramı yerini müşteri kavramına bırakmıştır²⁰⁵. Hizmetler, belediyeler bünyesinde kurulan şirketler tarafından yürütülmekte ve süreç içinde bu şirketler özelleştirilerek yatırımların ve hizmetlerin tümüyle özel sektöre devri yoluna gidilmektedir. Kamu hizmetlerinden yararlananların özel kesime ödedikleri ücret bu kesimin kar kaynağını

²⁰² Keleş, "Küreselleşme ve Yerel Yönetimler", s.567.

²⁰³ *Ibid.*, s. 567.

²⁰⁴ *Ibid.*, s. 567.

²⁰⁵ *Ibid.*, s.568.

oluşturmaktadır²⁰⁶. Böylece, dünya kentlerinde zaten var olan varsıl ve yoksul ayrımı daha da belirginleşmekte yatırımın yükü zenginlerden yoksullara binerek, ulus-aşırı ortaklıklar, kent yoksullarının gelirlerine el koymaktadır. Maliyetin tamamen kullanıcıya yüklenmesi (cost-recovery) ilkesi ve özel kesim- kamu kesimi (public private partnership) ortaklığı ısrarla savunulmaktadır²⁰⁷. Doğru olan, yerel yönetimlerin halkla birlikte, halkın isteklerine ve taleplerine göre hareket etmesidir.

Ulus-aşırı şirketler, dünya kentlerinde, kamu hizmeti alanında çevre-sokak temizliği, park-bahçe bakımı, çöp toplama, atık imha, park yerleri yönetimi, hapishaneler, sayaç okuma, faturalama v.b. gibi yerel yönetimlerin görevleri arasındaki tüm işlere talip olmaktadır²⁰⁸. Söz konusu şirketlerin, bazı kollarının zarar etmesine başka kollarının sağladığı yüksek kar ve uzun vadeli yüksek kazanç için katlanmaktadır.

Sermayenin küreselleşmesine hizmet eden özelleştirme modeli dünya kentlerinde şu sonuçlara yol açmaktadır²⁰⁹;

- Tüm yerel hizmetlerde ticarileşme ve fiyat artışı.
- Ücret düzeyi ve çalışma koşullarında kötüleşme, istihdam daralması.
- Kamu kesiminin daralması ve yoksulluk.

Fiyatlardaki artış ve ticarileşme, ticari işleyişin mantığına uygun olarak herkesin kullandığı kadar ödemesine bağlanmaktadır. Ancak, dünya kentlerinin çoğunluğunu oluşturan yoksullar, bu hizmetlerin bedelini ödeyenlerdir. Yatırımın

---

²⁰⁶ Geray, **op. cit.**, s.13.

²⁰⁷ Keleş, **loc. cit.**, s.565.

²⁰⁸ **Ibid.**, s. 69.

²⁰⁹ **Ibid.**, s. 70.

yükü, zenginlerden yoksullara, büyük işletmelerden küçük işletmelere ve üreticilere kaymaktadır²¹⁰.

Kamu hizmetinde kazanılmış olan ücret, mali-sosyal haklar ve çalışma koşulları, özelleştirme sonrasında gerilemektedir²¹¹. Buna bağlı olarak da, istihdam düşecek ve çalışanların üye oldukları sendika ve benzeri örgütlerin pazarlık gücü azalacaktır²¹². Sonuç olarak bu, ilgili iş çevresinde bir bütün olarak daha düşük ücret ve olumsuz çalışma ortamı demektir²¹³.

Dünya kentlerinde, kamu kesiminin temel ilkesi olan işbirliği yerine rekabet ilkesi yerleşmeye başlarken, rekabet kıskacına sıkışan kurumlar, birbirlerini müşteri olarak görmektedirler. Kuruluş nedeni, belli bir alanda bilgi- teknoloji biriktirmek ve bu birikimi tüm kamu sektörüne yaymak olan kuruluşlar, ellerindekini “mal” olarak görürken, diğer kamu kuruluşlarına satmaktadırlar²¹⁴.

Özelleştirilmiş belediye hizmetleri aynı zamanda parçalanmaya da uğramaktadır²¹⁵. Çünkü ihaleyi alan firmaların belediye hizmetlerini bir bütün olarak planlaması ve geliştirmesi gibi bir sorumluluk olmadığından, yerel ve sosyal etkinlikleri göz önünde bulundurması, kazanç getireceği durumlar hariç söz konusu değildir²¹⁶.

Dünya kentlerinde, esas sorunlar kentlerin kimlikleri, kent hizmetlerinin kalitesi, çevre değerleri ve kentsel altyapı üzerinde görülürken, küreselleşme her ne

---

²¹⁰ **Ibid.**, s. 70-71.

²¹¹ **Ibid.**, s. 72.

²¹² Falay, **op. cit.**, s. 14.

²¹³ **Ibid.**, s. 14.

²¹⁴ Birgül A. Güler, “Küreselleşme ve Yerelleşme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 6, S. 3 (Temmuz 1997), s. 73

²¹⁵ Falay, **op. cit.**, s. 17.

²¹⁶ **Ibid.**, s. 17.

pahsına olursa olsun sermayenin akışkanlığının, serbest deviniminin sağlanması için uğraş verirken, bu emeğe varmayı önleyen her türlü engeli aşmaya çalışmaktadır²¹⁷.

Küreselleşme ile birlikte, yerel yönetimlerin yerli ve yabancı özel kesim kuruluşlarından borçlanma eğilimi artmıştır²¹⁸. Dış borçlanma eğilimi sermayeyi kendine çekmeye çalışan dünya kentlerinde de fazlaca görülmektedir. Buna göre, proje finansmanı sözleşmesine bağlı olarak borçlanan yerel yönetimler pek çok hizmetini özelleştirme ve bu yatırımların maliyetini hizmet fiyatlandırması yoluyla kısa sürede geri kazanmaya çalışmaktadırlar.²¹⁹ Dış borcun yöneldiği alanlar o yörede yaşayan halkın toplumsal önceliklerini değil sanayi ve ticaret yaşamının önceliklerini içermekte, yatırımların çapının büyük olması nedeniyle inşaat sektöründe yer alan holdingler kaynak akışına ortak olmakta ve yerel yatırımlar bu kesimlere yönelik pazar ilişkileri yaratmaktadır. Yerel yatırımların gerçekleştirilmesi sürecinde benimsenen dış borçlanma yöntem ve uygulamaları kentsel hizmetleri yabancı ulus aşırı tekellerin denetimine terk etmektedir.

Özetle, dünya kentlerinde kentsel gelişme hedeflerinde kamu yararı yerine rant sağlama ve imaj yaratma hedeflenmektedir. Küreselleşmenin tamamen tutsağı olan dünya kentlerinde görülen özelleştirme ve dış borçlanma eğilimleri, daha ucuz değil daha pahalı hizmet getirmektedir. Ulus-aşırı sermaye yatırımı, kamu hizmetlerinde yayılmakta, ticarileşmeyi derinleştirmekte, ülkeyi sermaye bunalımlarına karşı savunmasız hale getirmektedir²²⁰. Özelleştirme ve dış borçlanma tüm toplumsal alanı piyasa mantığına göre yeniden tanımlamaktadır. Oysa, kamu

²¹⁷ Keleş, **loc.cit.**, s. 566.

²¹⁸ Geray, **op. cit.**, s. 9.

²¹⁹ Tayfun, Çınar, "Yerel Yönetimler ve Dış Borçlanma", **Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri**, Birgül A. Güler ve Ayşegül Subuktay (Yayına Hazırlayanlar), Yayın No: 12, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, 2002, s. 593.

²²⁰ Güler, **op. cit.**, s. 70.

malı pazarlanamaz, buna bağılı olarak da piyasa koşulları dışında üretilmesi gerekmektedir. Özelleştirme ve dış borçlanma yerel ve ulusal düzeydeki iktidar ve bölüşüm ilişkilerinde büyük sermayenin dışında kalan kesimler aleyhine işleyen politik, ekonomik ve ideolojik bir süreçtir²²¹.

2.5. Çevresel Özellikleri

Küreselleşmenin bir parçası olan dünya kentlerinde, küreselleşmenin çevre değerleri üzerindeki etkilerinin hemen hemen hepsinin görölmesinin yanı sıra; kentsel çevre uzun zamanda yıkım ile karřılařmıřtır²²². Dünya kentlerinde, çevre ve korumaya yönelik kurallar sermayenin tercihleri doğrultusunda gevşetilmektedir.

Dünya kentlerine göç nedeniyle nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için kent, sahip olduğu doğal kaynakları tehdit etmekte ve enerji-su gibi ihtiyaçlarını uzak kaynaklardan karşılamak zorunda kalmaktadır²²³. Ayrıca, dünya kentlerinde atık yönetiminde de sorunlar yaşanmakta, kirlilik insan sağlığını tehdit edecek boyuta ulařmaktadır²²⁴.

Doğal çevre değerlerinin korunması kadar, tarihsel ve kültürel varlıkların da korunması çok önemlidir. Çünkü doğal çevre değerleri ve tarihsel- kültürel varlıklar bir bütündür.

Dünya kentlerinin, tarihi ve kültürel değerleri de varolan olumsuz şartlardan etkilenmektedir. Kent yönetimleri ise, ekonomik çıkarları uğruna bu değerleri

²²¹ Çınar, *loc. cit.*, s. 593.

²²² Çınar, “Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma (İstanbul Dünya Kenti Olmalı mı?)”, s. 92.

²²³ P.L. Knox, “World Cities and the Organization of Global Space”, **Geographies of Global Change: Remapping the World in the Late Twentieth Century**, R.J Johnsthor, P.J Taylor, M.J. Watts (eds.), Oxford: Backwell, 1995, s. 235.

²²⁴ *Ibid.*, s. 235.

kullanma durumunda kalmaktadır. Kısa kazançlar uğruna geri dönüşümü olanaksız pek çok varlık yitirilmektedir. Yeniden yapılanmanın ön planda olması, gelişmeyi ön plana çıkarılmakta ve koruma hiçe sayılarak, yeni kentler yaratılmaya çalışılmaktadır.

Dünya kenti olabilmenin en önemli koşulu varolan doğal ve tarihi-kültürel kimliklerin korunarak geliştirilmesi olduğu savunulsa da, son yıllarda dünya kentleri aynışmakta ve tarihi- kültürel varlıklar hiçe sayılarak, yöresel mimari değiştirilerek, aynı yapı malzemesiyle ve aynı yapım teknolojisiyle üretilen yapılar kent kimliklerini ve kentin tarihi- kültürel varlıklarını yok etmektedir.

Yaygınlık kazanan özelleştirme politikalarıyla tarihi ve kültürel varlıklar özelleştirilmeye konu olmakta, kamu malı sayılan bu yapılar, kazanç uğruna piyasa malı olarak kullanılmaktadır.

Kısacası, dünya kentlerinde sermayenin akışına ve ulusüstü güçlere göre belirlenen hayat çevre değerleri üzerinde de olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. çevre değerleri hiçe sayılarak her ne pahasına olursa olsun küreselleşme savunulmakta, küreselleşme ise geri dönüşümü olmayan sonuçlar yaratmaktadır. Kamunun ekonomik ve toplumsal yaşamdaki etkinliğinin azalması, küresel sermaye kentsel çevredeki eşitsizlik ve adaletsizlikleri alabildiğince arttırıcı etkiler yapmaktadır²²⁵.

Günümüzde çevre bilinci artmış olmasına rağmen, tarımsal ürün azalması, toprak erozyonu, ozon tabakasının incilmesi, hava kirliliği, ormanların azalması ve buna bağlı olarak da sel baskınlarının artması, su kıtlığı, çevresel koşulların neden olduğu hastalıklar tüm dünyayı tehdit etmeye devam etmektedir. 2025 yılında dünya

---

²²⁵ Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 54.

nüfusunun yaklaşık üçte ikisinin kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir²²⁶. Bu nedenle, başta çevresel değerlerin korunması açısından ve kentleşme açısından “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme” büyük önem taşımaktadır.

3. KÜRESEL KENT OLARAK NEW YORK, LONDRA ve TOKYO İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Genel olarak bütün araştırmalarda küresel kent sıralamasında, New York, Londra ve Tokyo ilk üç kentti oluşturmaktadır. Sassen’in belirttiği gibi bu üç kent, ekonomik ve sosyal yapıda, mekansal kurumlaşmada benzer önemli değişikliklere sahiptir²²⁷. Küresel ekonomi bu üç kent tarafından kontrol edilmektedir.

New York, Londra ve Tokyo başta olmak üzere tüm diğer dünya kentleri, neo-liberalizmin ve sermayenin küreselleşme biçimiyle hızlanan para ve mal hareketlerinin yönlendirildiği merkezlerdir²²⁸.

New York, Londra, Tokyo dünya finans piyasalarında ilgi odağı olarak, ulus aşırı şirketlerin reklam, danışmanlık ve hukuk gibi küresel hizmetlerin sunulduğu, ya da bunların ucuz emek sunumu ile destekleyen üretim sektörünün yoğunlaştığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır²²⁹.

Dünya kentlerinde, kent mekanlarının özelleştirilmesi mekansal eşitsizliklerin artmasına neden olmuştur. Kentsel mekanda mülkiyet, ilişkilerinin yoğunlaşması,

---

²²⁶ **Ibid.**, s. 24.

²²⁷ Sassen, **loc. cit.**, s. 18.

²²⁸ Doğan, **op. cit.**, s. 36.

²²⁹ Çınar, **loc. cit.**, s. 78.

mülkiyetin dışlama etkisinin artan ölçüde belirleyici olmasına yol açmıştır²³⁰. New York'ta 1994 yılında yerel yöneticiler artan banka borçları nedeniyle içine girdikleri bütçe krizini aşmak amacıyla, konut yatırımlarının %35'ini kesmiş ve çocuk sağlığı için yapılan harcamaları kısmış, AIDS servisleri, intihar önleme programları için ayrılan fonları yarıya indirmiştir²³¹.

Kentsel kademelenmenin zirvesinde yer alan New York, Londra ve Tokyo, para- meta, imaj üretiminde en iyi durumda olan kentlerdir²³². Örneğin New York, ülkenin en büyük 500 firmasının 107'sinin yer aldığı kenttir²³³. Bu durum New York kentini, büyük sermayenin yoğunlaşmasına bağlı olarak ayrıcalıklı bir konuma taşımaktadır. Tokyo ve Londra için de benzer örnekler verilebilir. Bankaların varlıkları ve sermayenin yoğunlaşması açısından bakıldığında en büyük 100 bankanın varlıklarının % 36,5'i Tokyo, % 8,6'sı New York, % 4,2 'si Londra 'da yoğunlaşırken, toplam sermayenin ise aynı sıra ile % 45,6, %8,8, %5,7 olarak bu üç kente dağıldığı ve bu üç kentin toplam varlıklarının % 49,3'üne, sermayenin %60,1'ine ve gelirlerin ise % 62,3'üne sahip oldukları gözlenmiştir²³⁴. Finansal açıdan önemli bir diğer değişken olan döviz kuru açısından bakıldığında, günlük ortalama dönüş miktarı (Dolar olarak); Londra'da 190 milyar dolar, New York 130 milyar dolar, Tokyo 110 milyar dolar olarak belirlenmiştir²³⁵.

New York, Londra ve Tokyo'da dünyanın en büyük çok uluslu şirketlerinin ana kumanda merkezleri bulunmaktadır. New York'da 59, Londra'da 37 ve

---

²³⁰ Doğan, **op. cit.**, s.78.

²³¹ **Ibid.**, s. 78.

²³² Ercan, **op. cit.**, s. 69.

²³³ **Ibid.**, s. 69.

²³⁴ **Ibid.**, s.69.

²³⁵ **Ibid.**, s.69.

Tokyo'da 34 olarak bilinen çok uluslu şirketlerin ana kumanda merkezleriyle bu üç kent, uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve kümелendiği kentlerdir²³⁶.

Analizlerde karşılaşılan bir diğer boyut, Londra, New York ve Tokyo'nun emek piyasasının bir kısmının bu kentlere göç edenlerin oluşturmasıdır. Örnek olarak New York'da, toplam işgücünün % 49,5'ini (1987 yılı) azınlıklar oluşturmakta, Pakistan, Bangladeş ve Filipinler'den göç eden işçilerin toplam kazançlarının % 96'sını (1982 yılı) Tokyo'dan elde etmektedirler²³⁷.

Dünya kentlerinde servis sektörü, kontrol işlevinin yerine getirilmesine yönelik olarak hızla gelişmiştir. Londra'da 1961-78 yılları arasında imalat sektöründe istihdam % 47 oranında düşmüş, buna karşılık toplam istihdamdaki düşüş aynı yıllar için % 17 olmuştur²³⁸. New York ise, 1990'lı yılların başlarında 270.000 iş kaybı ile karşılaşmıştır²³⁹.

New York, Londra ve Tokyo kentleri, dünya içinde sermayenin yeniden üretilmesini, formüle edilmesini, kendi amacına göre yöneten organizasyonlar, kurumlar ve anahtar kişilere göre konumlanmıştır²⁴⁰. Çünkü en etkin iletişim altyapısı New York, Londra ve Tokyo'da bulunmakta ve bu sayede küre üzerinde finansal merkez haline gelmektedirler²⁴¹.

Bu üç kent içinde, New York ve Londra daha çok benzerlik göstermektedir. New York ve Londra'da ilk göze batan unsur toplumsal sınıf ayrışmasıdır. İki kentte

²³⁶ Sassen, **loc. cit.**, s. 41.

²³⁷ Ercan, **op. cit.**, s. 76.

²³⁸ **Ibid.**, s. 74.

²³⁹ **Ibid.**, s. 74.

²⁴⁰ Elif Karakurt, "Dünya Kenti" Kavramına Alternatif Bir Bakış", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**, C. I, Mart 2004, Ankara, DPT ve Pamukkale Üniversitesi, s. 323.

²⁴¹ **Ibid.**, s. 324.

de mekansal yapı özelliği olarak, yüksek gelirli sınıf ile yoksul sınıf ayrımı mekansal yapılara yansımıştır.

New York ve Londra'da gelişmeler kent merkezinde yer almaktadır. Üst gelir grubuna ait konutlar ve finans merkezleri kentin merkezinde bulunmaktadır²⁴². Örneğin New York'da Dünya Finans Merkezi, açık alan alışveriş birimleri ve konutlar merkezde bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devleti'nde en büyük 500 firmanın merkezi, sınırlı sayıda kentte yoğunlaştığı, buna göre New York'un 107 firma ile ilk sırada olduğu bilinmektedir²⁴³. Bunun dışında ise; New York'da Battery Park City ile Londra'da Docklands bu açıdan ilginç örneklerdir²⁴⁴.

New York ve Londra'da kent merkezinde üst gelir grubunun yaşaması, finansal sermayenin günlük hayat üzerinde doğrudan etkili olmasıyla bağlantılıdır²⁴⁵.

New York ve Londra için benzerlik gösteren bir başka nokta ise uluslararası müteahhit firmalar aracılığı ile yapılanmanın gerçekleşmesidir²⁴⁶. Ancak, söz konusu firmalar sadece kentsel eğilimle ilgilenmemekte, kendileri için gerekli personeli hazırlamayı hedeflemektedirler²⁴⁷.

Zenginliğin sembolleştiği New York birbiri içine geçen yüksek yapıları bünyesinde bulundurmaktadır. Amerika'da büyük şirketlerin ortaya çıkmaya başladığı 19. yüzyılın sonuna doğru pek çok ticari kuruluş, saygınlık, popülerlik kazanma ve bunun sonucunda da satışların artması istemiyle, işlerini gökdelenlerden güdümlenmeye başlamışlardır²⁴⁸.

---

²⁴² Doğan, **op. cit.**, s. 69.

²⁴³ **Ibid.**, s. 69.

²⁴⁴ Aslanoğlu, **op. cit.**, s. 147.

²⁴⁵ **Ibid.**, s. 147.

²⁴⁶ **Ibid.**, s. 146.

²⁴⁷ **Ibid.**, s. 146.

²⁴⁸ Duru, **op. cit.**, s. 338.

Londra kapitalist ilişkilerin uluslararasılaştığı erken dönemin hegamonik gücü olan İngiltere için merkezi öneme sahipti²⁴⁹. Günümüzde bir dizi işlevini kaybetmekle birlikte, finansal ilişkilerin yoğunlaştığı tarihsel merkez olmanın yanı sıra yine tarihsel olarak hegamonik bir dil olan İngilizce dil ve eğitimini sunması açısından iki önemli tarihsel miras üzerinden dünya kenti işlevini üstlenmiştir²⁵⁰.

Küresel ekonominin yönlendirildiği merkezlerden birisi olan Londra'da, daha çok borsa kontrolleri ile ilişkili olmak üzere, ucuz seyahat ve haberleşmenin büyük avantajları bulunmaktadır. Ancak, New York küresel sermayenin başkenti, dünyanın en büyük, en yoğun para pazarı olarak kendisine en yakın kent olan Londra'nın üç katı finansal büyüklüğe sahiptir²⁵¹.

Dünya kenti olarak nitelendirilen bir başka kent ise Tokyo'dur. Tokyo'nun tarihsel ve yerel koşullarının farklılığı doğrultusunda New York ve Londra'da ayrı bir yapılanmaya sahip olduğu görülmektedir²⁵². Ayrıca, Tokyo'da varolan gelişmiş üretim biçimleri, Tokyo'yu diğer iki dünya kentinden ayırmaktadır. Tokyo'nun dünya ölçeğinde önemli bir kent olarak kendini göstermesinin en önemli nedeni, üretime ilişkin buluşların Tokyo'da yer almasıdır²⁵³.

Tokyo'da New York'da olduğu gibi hizmet sektöründe oluşan açığı karşılayan imalathaneler bulunmamakta, aksine büyük fabrikaların yakınında on kişiden az kişinin çalıştığı "sweat-shop" (sıhate zararlı şartlar altında az ücretle işçi çalıştıran iş yeri) adı verilen imalathaneler bulunmaktadır²⁵⁴.

²⁴⁹ Ercan, **op. cit.**, s. 72.

²⁵⁰ **Ibid.**, s. 72.

²⁵¹ Susan Harrigan, "The Capital of Capital How Long Can New York Reign?" <<<http://www.newdays.com/>>>, (30.04.2005).

²⁵² Aslanoğlu, **op. cit.**, s. 148.

²⁵³ Ercan, **op. cit.**, s. 70.

²⁵⁴ Aslanoğlu, **op. cit.**, s. 148.

Tokyo’da sosyal sınıf kutuplaşması yoktur. Pakistan, Bangladeş ve Filipinli işçilerin inşaat sektöründe ve küçük imalat sanayiinde çalıştıkları görülmektedir. Bunun bir diğer örneği ise, Japon Hükümeti ve Tokyo Metropolitan İdaresi’nin gerçekleştirdiği ortaklaşa projelerden biri olan “Teleliman” Projesidir. Tamamlandığında 110 bin kişiye barınma olanağı sağlayacağı hesaplanan Teleliman Projesi, telekomünikasyon, bilgi üretim merkezleri, gelişmiş bilgisayar hizmetleri, araştırma- geliştirme birimlerini kapsamaktadır²⁵⁵. Teleliman Projesi, Battery Park City ve Docklands’dan farklı bir oluşumdur²⁵⁶.

Tokyo küresel kontrol yeteneğini şirketler aracılığıyla sürdürmektedir. Küresel kontrol araçları, finansal, ve endüstriyel politik işlevleri, bankalar ve sanayi girişimleri hükümetin rehberliğinde yönlendirmektedir. Bu bağlamda, servislerin dağılımı, yeniden yatırım işgücü, yüksek kar, bireysel girişim yönleriyle Londra ve New York’tan farklı bir yer almaktadır²⁵⁷.

Tokyo erken endüstrileşen ülkeler arasında geç kapitalistleşme deneyiminin temsilcisi olduğu ölçüde, dünya ölçeğinde sermaye birikimi için gereken fonksiyonları üzerinde toplamıştır²⁵⁸. Bu boyutuyla da New York ve Londra’dan ayrılmaktadır. Londra için finansal sermaye ve bankaların yani para- kapitalistlerin egemenliği belirleyici iken, Tokyo’da hem finansal, hem de üretken sermaye sahiplerinin egemen olduğu bir ilişki geçerlidir²⁵⁹.

---

²⁵⁵ **Ibid.**, s. 148.

²⁵⁶ **Ibid.**, s. 148.

²⁵⁷ **Ibid.**, s. 148.

²⁵⁸ Ercan, **op. cit.**, s. 72.

²⁵⁹ **Ibid.**, s. 73.

Tokyo'yu New York ve Londra'dan ayıran bir başka özelliği ise New York ve Londra'da servis sektöründe artma yaşanırken, Tokyo'da üretim servislerinde artma yaşanmıştır²⁶⁰.

New York ve Londra üst gelir grubuna hitap eden açık alan alışveriş merkezleri, yüksek binaları ile güçlü yapılarını gösterirken, yüksek konut fiyatları, evsizlik, terör, işsizlik, suçluluk, çöp ise bu kentlerin içinde buldukları kaosu göstermektedir.

New York ve Londra, sınırları içinde buldukları devletlerin siyasi, kültürel, askeri alanlardaki egemenliklerinin yansıması olarak oluşurken, Tokyo giderek dünya ekonomisine egemen olmaya çalışan bir ulus devletinin açılım noktası olarak ortaya çıkmaktadır²⁶¹.

4. İSTANBUL'UN DÜNYA KENTİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRLİMESİ

İstanbul üç imparatorluğa başkent olarak hizmet etmiş, Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar başkent olma imtiyazını da hemen hemen her devirde üzerinde taşımıştır. "İmparatorluklar Başkenti" olarak bilinen kent 3000 yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. İki ayrı kıtanın sınırında, doğu ve batının kültür, sanat ve din konularındaki birleşimini gerçekleştiren bir kenttir.

---

²⁶⁰ Ercan, **op. cit.**, s. 76.

²⁶¹ Aslanoğlu, **op. cit.**, s. 149.

Medeniyetlerin beşiği olan İstanbul tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerin yanısıra uluslararası kara ve deniz ulaşımının dört yönden kesim noktasında Akdeniz ve Ortadoğu Asya ve Kuzey ülkeleri arasında gelişen, iktisadi ve kültürel ilişkilerin odak noktasında olan bir kenttir²⁶².

İstanbul'un bir dünya kenti olarak adlandırılması 1996 yılında HABİTAT Zirvesinde olmuştur. Zirvenin Türkiye yazanağına²⁶³ göre, küreselleşmenin yalnız kaçınılmaz bir son değil aynı zamanda arzu edilmesi gereken bir olgu olduğu görüşü öne sürülmüştür²⁶⁴. Küreselleşmeyi olumlu bir olgu olarak yansıtmak, İstanbul için “küresel kent” sıfatını kullanmak, bu kavramları olumlarken, bu kavramların dayandığı ekonomik, siyasal ve toplumsal yapı da meşrulaştırılmaktadır²⁶⁵.

Türkiye'deki kentler açısından küresel kent olgusu incelendiğinde ön plana çıkan kent İstanbul'dur. İstanbul ülkenin küresel ekonomiye açılan en önemli penceresi, küresel süreçlerin etkilerinin en yoğun olarak yaşandığı kenttir. Bu nedenle, Türkiye'nin İstanbul basamağıyla dünyaya açılması gerektiği yönündeki görüşler ağır basmaktadır²⁶⁶.

İstanbul'u bir dünya kenti durumuna getirme amacı ilk bakışta çekici görünmektedir. Dünya ekonomisine egemen olan güç odaklarının yeni ekonomik

²⁶² Belma Üstünişik, “İstanbul ve Yönetimi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 8, S. 1 (Ocak 1999), s. 35.

²⁶³ T.C. Başbakanlık, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, **HABİTAT Gündemi ve İstanbul Deklerasyonu**, Ankara, 1999.

²⁶⁴ Keleş, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, s.567.

²⁶⁵ Tayfun Çınar, **Dünyada ve Türkiye’de Başkentlik Sorunu**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2004, s.127 .

²⁶⁶ Karakurt, **op. cit.**, s. 325.

düzene uyum siyasetleriyle dayatılan küreselleşmeyi veri alan bir yaklaşımın ne ölçüde Türkiye açısından gerçekçi olabileceği tartışmaya değer görülmektedir²⁶⁷.

Kentin ticari yapısı incelendiğinde, İstanbul'un Türkiye'nin en önemli ticaret merkezi olduğu görülmektedir. Bugün İstanbul, dünyanın 50. büyük ekonomisine sahip kenti durumuna gelmiştir²⁶⁸.

Özellikle finansal liberalizasyon uluslararası sermaye akımının kısa sürelerde kentin içinden geçmesine yol açmıştır. Uluslararası finansal sermayenin en büyükleri olan bir dizi banka, 1980'li yıllardan itibaren kentte şube açmaya başlamışlardır(Citibank, Hannover Trust, Chase Manhattan, vs.)²⁶⁹. Ancak yabancı bankaların İstanbul'da şube açması kontrolün İstanbul'da toplanması anlamına gelmemekte, daha çok gücün kentsel mekan üzerinde yaratılan değerlere para biçiminde el koyması anlamına gelmektedir²⁷⁰. Sermaye birikiminin yeterince gelişmediği ya da daha çok gelişmemiş bir finansal piyasada faiz getirisi üzerinde yoğunlaştığı bir ekonomide İstanbul'un kontrol merkezi olması yönündeki bir beklenti, pek fazla gerçekçi görünmemektedir²⁷¹. Ayrıca, ülkede bulunan yabancı ortaklı firmaların % 59.6'sının İstanbul'u tercih ettiği bilinmektedir. Kentte mevcut olan iş yerleri ve çalışanlara göre bir sınıflandırma yapıldığında İstanbul'da mevcut olan iş yerlerinin Türkiye'deki toplam iş yerlerinin yaklaşık üçte birini oluşturduğu görülmektedir²⁷².

²⁶⁷ Cevat Geray, **Metropolitan Alan Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu**, 13- 14 Kasım 2001, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası, s. 50

²⁶⁸ Karakurt, **op. cit.**, s. 327.

²⁶⁹ Ercan, **op. cit.**, s.89.

²⁷⁰ **Ibid.**, s. 89.

²⁷¹ **Ibid.**, s.84.

²⁷² Karakurt, **op. cit.**, s. 327.

Türkiye'nin en büyük 100 sanayi kuruluşundan 42'si ve en büyük 500 kuruluşun 250'si İstanbul'dadır²⁷³. Ayrıca, 2001 yılında Türkiye ihracatının % 42'si, ithalatının % 52'si İstanbul'dan sağlanmıştır²⁷⁴.

İstanbul'da artan nüfusun istihdamı, işgücü arzına imkan sağlayacak yatırımların yetersizliği nedeniyle sorun haline gelmiş olup, işgücünün marjinal hizmetlere dağılması sonucunu ortaya çıkarmıştır²⁷⁵. İstanbul'da kayıt dışı çalışmanın belirleyici olduğu kadın, çocuk ve yaşlılar gibi ekonomik olarak etkin sayılmayan nüfus, gitgide kayıt dışı iş yaşamına girmekte, bunun yanında da işsizlik oranı hızla yükselmektedir²⁷⁶.

İstanbul, dünya kapitalizminin ürettiği trafiğin (imaj- meta- para) yoğunlaştığı ve içinden geçtiği bir kentte dönüşmüştür. Bu anlamda İstanbul'un dünya kapitalizmi ile ilişkisi tek yönlü bir ilişkidir²⁷⁷. İstanbul, dünya kapitalizminin eşitsiz işbölümü içinde bir dizi işlevin üreticisi olmadığı için etkileyici değil, etkilenendir²⁷⁸.

1980'lerden sonra İstanbul'da "dünya kenti" olma iddiası ile kent yenileme projeleri yaygınlaşmıştır. Eski ahşap yapıların bulunduğu arka sokaklar, yeniden inşa edilerek; restoran, otel ve hediyelik eşya butikleri ile benzeşmiş yollara dönüştürülmüştür²⁷⁹. Haliç bölgesindeki 30.000' e yakın imalathane ve eski yapı

²⁷³ Üstünişik, **op. cit.**, s.38.

²⁷⁴ Karakurt, **op. cit.**, s. 328.

²⁷⁵ Üstünişik, **op. cit.**, s. 37.

²⁷⁶ Geray, **loc. cit.**, s. 53- 54.

²⁷⁷ Ercan, **op. cit.**, s.85.

²⁷⁸ **Ibid.**, s.85.

²⁷⁹ Sevilay Kaygalak, "Sembolik Sermaye, Yoksulluk ve Kent", **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No:25, 2001, s. 550.

²⁷⁹ Ercan, **op. cit.**, s. 88.

yıkılarak sahil şeridi ağaçlandırılmış, çok sayıda gökdelen, plaza*, çok yıldızlı otel inşa edilmiştir²⁸⁰. Ayrıca, Formula I gibi uluslararası dev organizasyonlar da kentin küresel bir görünüme kavuşmasının önemli araçları olarak görülmektedir.

İstanbul'da çok yıldızlı otellerin varlığı küresel sermayenin kentte çekilmesi yönünde önemli bir yere sahiptir²⁸¹. Ancak bu otellerin varlığı kentin küresel kent olduğunu göstermemekte, çünkü oteller gibi uluslararası sermayenin döngüsü sürecinde duyacağı ihtiyaçları karşılayan hizmetlerin varlığı, bu kentlerin kontrol gücünü elinde tutması anlamına gelmemektedir²⁸².

Dünya istatistiklerine bakıldığında İstanbul, yüksek yapılaşma açısından ön plana çıkan kentler arasında yer almaktadır. 2002 yılı verilerine göre, İstanbul'un bu kulvarda yedinci sırada yer alması, yüksek yapılaşma açısından kentin aldığı ivmeyi göstermektedir²⁸³. İstanbul'da yüksek yapılaşma son yıllarda daha çok kentin iş merkezi haline gelen Büyükdere Caddesi'nde görülmekle birlikte; holdinglerin, bankaların, iş ve turizm merkezlerinin kendilerine ofis arayan orta ölçekli veya uluslararası şirketlerin çekim merkezi haline gelen Büyükdere Caddesi "finans bulvarı" olarak nitelendirilmektedir²⁸⁴. Ancak Büyükdere Caddesi, modern görüntüsünün yanı sıra, çevresiyle mekansal bir bütünlük oluşturmamasının yanı sıra; alt yapı ve otopark yetersizliği, enerji ve su kesintileri,

---

* Satış alanı 2500 metrekareyi geçen, 8'den daha fazla yazar kasası olan gıda ve gıda dışı ürünleri pazarlayan ve otoparkı olan perakende mağaza.

²⁸⁰ Kaygalak, **op. cit.**, s. 550.

²⁸¹ Karakurt, **op. cit.**, s.328-329.

²⁸² Ercan, **op. cit.**, s. 88.

²⁸³ Şenlier, Eryılmaz, **op. cit.**, s.241.

²⁸⁴ **Ibid.**, s. 241.

servis saatleri çıkışında kent bütününe etkileyen trafik tıkanıklığı sorunlarına sahiptir²⁸⁵.

Satıcı ve müşterinin yüzyüze ilişkilerinin yok olduğu gross market türü alışveriş merkezleri, başta İstanbul'da açılmış ve 1998 rakamları ile Türkiye'de hipermarket tanımına giren 52 büyük mağazanın 30'u İstanbul'da yer almıştır²⁸⁶.

İstanbul'un küreseleşme sürecinin ilk aşamasında para ve toprak spekülasyonuna dayalı olarak sınırlı yatırımlar yapan, dar görüşlü yatırımcı tipi ön plana çıkmıştır²⁸⁷.

Bunların dışında kentsel gelişmede dikkat çeken bir diğer figür, site yaşamının yaygınlaşmasıdır. Üst ve orta gelir gruplarının “sağlıklı”, “huzurlu” ve “çağdaş” bir yaşam çevresi arayışlarına radikal bir çözüm sunan, sosyal tesisli, yüzme havuzlu, aynı zamanda tenis kortuna, spor tesislerine ve çocuk parkına sahip lüks sitelerin varlığı, kentte birbirinden uzak, birbirine değmeyen yaşam alanları yaratmış ve bu gelişme kentin farklılaşmış kültürlerin coğrafyası olarak yapılanmasında etkili olmuştur²⁸⁸. Kentsel sınırlar içinde varolan eşitsiz ilişkilerin daha da artması yönündeki eğilimler, kentsel nüfusun bir kısmının kentin sınırlı alanlarında yaşamlarını sürdürmelerine neden olacak bir süreci başlatmıştır²⁸⁹.

İstanbul'un konutlarının dörtte üçü plansız ve kaçak yapılaşmayla ortaya çıkmıştır²⁹⁰. Düzensiz ve hızlı kentleşmenin imar planları ile zamanında ve

---

²⁸⁵ **Ibid.**, s. 241.

²⁸⁶ **Ibid.**, s. 550.

²⁸⁷ Geray, **loc. cit.**, s.54.

²⁸⁸ Şenlier, Eryılmaz, **op. cit.**, s. 550-551.

²⁸⁹ Ercan, **op. cit.**, s. 89.

²⁹⁰ Üstünişik, **op. cit.**, s. 35.

yeterince denetim altına alınmamış olması, kentsel ulaşım sorunlarını da doğurmaktadır²⁹¹.

İstanbul'da yoğun ve plansız kentleşme, denetimsiz sanayileşme, kentin doğasını, ekolojik dengesini ve estetiğini bozmuştur²⁹². Kentte özellikle sanayi kaynaklı, hava kirliliği her geçen gün artmaktadır²⁹³. Ayrıca, gürültü kaynakları da yaygınlaşmakta ve çeşitlenmektedir. Kentte belirli bölgelerdeki gürültü düzeyi uluslararası standartların üzerindedir²⁹⁴.

İstanbul'un özellikle mevcut yapı alanlarının çoğalmasında, plan dışı yeni yapılanmalar ve dünya kenti olma adına yapılan bazı yatırımlar ile doğal bitki örtüsü ve özellikle su havzaları tehdit altındadır²⁹⁵. Kentin su kaynakları, plan dışı konut alanlarının getirdiği evsel atık suları ile kirlenmekte, su kaynakları civarında yerleşmiş olan sanayi kuruluşları da suları doğrudan kirletmektedir²⁹⁶.

1950'lerden beri kırdan kentte göç ağırlıklı olarak İstanbul'a yönelmiş, kentin türlü kentsel sorunla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur; halen kentin birçok sorununa çözüm bulunabilmiş değildir. İstanbul'un dünya kenti olarak isimlendirilmesi ise, kentte göçün artmasına neden olmaktadır. İstanbul'un 10.118.735 nüfusuyla bugün Türkiye'nin en büyük şehridir²⁹⁷. Kentin nüfus olarak

---

²⁹¹ **Ibid.**, s.39.

²⁹² **Ibid.**, s. 43.

²⁹³ **Ibid.**, s. 43.

²⁹⁴ **Ibid.**, s. 43.

²⁹⁵ Gündüz Atakıl ve diğerleri, "İstanbul İçin Sürdürülebilir Kalkınma Koşulları", **Türkiye' 16.**

Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerii II, C. 2, No. 74, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1994, s.11.

²⁹⁶ **Ibid.**, s. 11.

²⁹⁷ Karakurt, **op. cit.**, s. 327.

şişkin oluşunun yanı sıra, zaten enformel sektörün de önlenemez hale gelmiş olması bilenen olgulardır²⁹⁸.

İstanbul'un dünya kapitalizmi ile entegre olma sürecinde ilk ve en önemli olan değişken dünyayı etkisi altına alan değişikliklerin kısa sürede İstanbul'u etki altına almasıdır. İstanbul'un merkezi Taksim'de Mc Donalds'da kuyruğa giren insanların, Benetton'dan giyindiği, kuyrukta heavy metal dinlediği, yemek sonrası ise dünya sinemaları ile aynı anda gösterime giren Amerika yapımı filmi izleyen bir grup oluşurken²⁹⁹, diğer ucunda naylon çadırlara sığınmış aileler, çöplerden ekmek toplayan, araba camı silen, kağıt mendil, sakız satan, dilenen çocuklar ile ısınmak için tiner çeken, bali koklayan sokak çocuklarının oluşturduğu bir kentsel manzara ortaya çıkmıştır³⁰⁰. Dünya kapitalizmi ile bütünleşme süreci, kentsel sınıflar arası kutuplaşmanın daha da yoğunlaşmasına neden olmuş, dünya kapitalizminin evrensel ölçekte ürettiği imajlar, yaşam biçimleri ve tüketim kalıpları, bu yaşam biçimi ile hızla bütünleşen çok az bir kesmin varlığına karşılık daha çok bu yaşam biçimini kabul edebilecek gelir donanımından yoksun olan geniş bir kesim ortaya çıkmıştır³⁰¹.

İstanbul'da geniş bir kesim artan oranda bu sürecin maliyetini yüklenmektedir. Yapılan araştırmalar, aile reislerinin daha fazla çalıştığı, mesai, ek ya da ikinci işlere yöneldiği, bu yetmediği zaman ailenin ayakta kalma mücadelesini sürdürmek için ailede çalışanların sayısının arttığı yani eş ve

²⁹⁸ Çınar, "Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma (İstanbul Dünya Kenti Olmalı mı?)", s. 96.

²⁹⁹ Ercan, **op. cit.**, s.87.

³⁰⁰ Kaygalak, **op. cit.**, s. 551-552.

³⁰¹ Ercan, **op. cit.**, s. 89.

çocukların da çalışmaya başladığı, okuyan çocukların bir kısmının eğitimine son verildiği açığa çıkmıştır³⁰².

Gerek sermayenin esnek birikim tarzı gerekse dünya kapitalizmi ile bütünleşmenin yeni biçiminin yarattığı olumsuzluklar kentsel yaşam içinde gerilimi artırmıştır³⁰³. Kentsel yaşamda açığa çıkan şiddet ile birlikte İstanbul'da kişi başına düşen güvenlik görevlisi sayısında hızlı bir artış gerçekleşmiştir³⁰⁴.

İstanbul' a ilişkin olgusal sürecin dünya kentlerine bazı paralellikler gösterdiği açıktır. Ancak paralellik dünya kapitalizmi ve esnek sermaye birikimi biçiminin sosyal yaşam biçimi üzerinde yarattığı etkiler açısından kurulabilir³⁰⁵.

İstanbul örneğinde gerçekleştirilmesi gereken, uluslararası piyasalara koşulsuz uyum sağlamak değil, toplumsal barışın ve adaletin bozulmamasına çaba göstermektedir³⁰⁶. Uluslararası sermayenin koşulsuz boyunduruğuna girecek olan devletin artık bu yoldan dönüş olasılığı pek kalmamıştır. Çünkü kapitalist ilişkiler ağ gibi her yanı sardığında toplumsal eşitsizlikleri tekrar düzeltebilme olanağı zayıflamaktadır³⁰⁷.

İstanbul'da kentsel yaşam kalitesini yükseltmek için dünya kenti olmasını beklemek çelişkili ve yanlış bir tutumdur. Halkın insanca yaşaması için kentsel yaşam kalitesini iyileştirmek gerekir³⁰⁸. Önemli olan İstanbul'un içinde insanca yaşanabilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, kentsel rantların kamu geri

---

³⁰² **Ibid.**, s. 90.

³⁰³ **Ibid.**, 91.

³⁰⁴ **Ibid.**, s. 91.

³⁰⁵ **Ibid.**, s.91.

³⁰⁶ Çınar, **loc. cit.**, s. 97

³⁰⁷ **Ibid.**, s.97.

³⁰⁸ Geray, **loc. cit.**, s.54.

dönüşünün sağlanması, kentin tarihsel ve doğal değerlerinin korunması, demokratik, özerk, katılımcı ve etkin bir çağdaş yerel yönetim dizgesinin sağlanmasıdır³⁰⁹.

İstanbul'un bir dünya kenti olduğu, ya da olma yolunda olduğu pek çok ortamda dile getirilmektedir. İstanbul metropolündeki gelişmelerde bunun birçok izini görmek olasıdır. Ancak; İstanbul'u bir "dünya kenti" olmaktan çok "uluslararası nitelik kazanmış bir kent" olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır³¹⁰. Çünkü İstanbul küresel ölçekte ekonomik, politik ve ideolojik ilişkilerin belirlenip yönetildiği merkez durumuna gelemeyip, yalnızca bu tür ilişkilerin geçişini sağlayan bir kenttir³¹¹. Bir başka anlatımla, kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin yaygınlaşmasında ara nokta durumundadır. Bundan dolayı, New York, Londra ve Tokyo kentlerinden ayrılmaktadır.

---

³⁰⁹ **Ibid.**, s. 54.

³¹⁰ Çınar, **loc. cit.**, s.96.

³¹¹ **Ibid.**, s. 89.

SONUÇ

Küreselleşme söylemleri geçtiğimiz yüzyılın gündeminde önemli bir yer tutmuştur. Küreselleşme sürecinin toplumlara etkisi çeşitli ortamlarda farklı yönleri ile tartışılmaktadır. Yapılan tartışmalar genellikle; ulus devlet ve küreselleşme çelişkisi, dünyanın bilgi, sermaye ve iş gücü akışlarına bağlı olarak nasıl biçimleneceğidir. Bu tartışmaların bir diğer boyutu da küreselleşmenin kentler üzerindeki etkileri ve dünya kenti kavramıdır.

Çalışmamız, küreselleşme sürecinde kentlerde gözlenen değişimler; küreselleşmenin kent yönetimi, kentin fiziksel mekanı ve kentteki toplumsal yaşam üzerindeki etkileri bağlamında irdelenmeye çalışılmıştır. Küreselleşme süreci ve bu süreçte kentlerde yaşanan değişikliklere ilişkin değerlendirme ve sonuçlarımız aşağıda verilmektedir:

- ✓ Küreselleşme sürecinde yerel yönetim ve özelsel yönetim sınırsızca artırılan iç ve dış borçlanma ile karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, kısa sürede amaca ulaşmak isteğiyle ulusal kaynaklar yerli ve yabancı sermayenin hizmetine sunulmaktadır.
- ✓ Tüm bunların yanı sıra, geleneksel belediyecilik anlayışında da değişimler yaşanmakta, belediyeler kamu hizmetini sunma görevini özel sektöre ve yabancı sermayeye aktarmaktadırlar. Daha çok yabancı sermayeyi kendine çekmeye çalışan belediyeler, kamu hizmetlerini işletme mantığı ile yürütmektedirler. Yapılan hizmet kentlinin yararına olmaktan çok, ekonomik gereklilik adına sunulmaktadır. Sunulan hizmetler birer kamu hizmeti olmaktan çok

piyasa hizmeti olarak değerlendirilmekte, vatandaş kavramının yerini ise müşteri kavramı almaktadır.

- ✓ Küreselleşmenin etkisiyle kentler yabancı sermayeyi kendilerine çekebilmek için yüksek yapılaşmaya önem vererek, plaza, iş ve alışveriş merkezleri inşa etmeye öncelik vermektedirler. Bu tek tür yapılaşma küreselleşen kentlerin yeni simgeleri haline gelmiştir. Bir örnek kent oluşturan bu tek tip yapılaşmalar, kentleri kendi kimliklerinden uzaklaştırmaktadır. Kentler üretim merkezi olmaktan çok, tüketim merkezi haline gelmektedirler. Küreselleşme sürecinde çevre değerleri hiçe sayılarak, tek tipleşme yaratılmaktadır.
- ✓ Kent yaşantısında bir örnekleşme yaşanmakta, yemek yeme alışkanlıkları, mutfak, giyim ve müzik kültürlerindeki değişimler, kullanılan dildeki yozlaşma, değişen tüketim kalıpları küreselleşmenin kent yaşantısına etkisini ispatlamaktadır. Tüm bu gelişmeler ise; “küreselleşmenin tek tip toplum ve tek tip kentler yaratmayı amaçlıyor” varsayımımızı doğrulamaktadır.
- ✓ Küreselleşme sürecinde artan eşitsizlikler kent mekanına da yansımakta, bir tarafta zengin kesim oluşurken, diğer yandan yoksul kesim ortaya çıkmaktadır. Yoksul kesim kent merkezinden uzakta gecekondulu türü yapılaşmış alanlarda veya kent merkezlerinde eski konut bölgelerinde yaşarken, varlıklı kesim kent merkezinden uzakta yepyeni kent parçalarında yaşamaktadır.

Çalışmamızda, ağırlıklı olarak küreselleşmenin kentler üzerindeki olumsuz etkisinin vurgulandığı sonucuna varılabilir. Bu değerlendirme kısmen doğru olabilir. Konuyu bu biçimde ele almamızın nedeni; küreselleşme sürecinde kentsel gelişme politikalarının yanlış yönlendirilmekte olduğu saptamasına varmamızdır.

Küreselleşme söylemleri ile ortaya atılan ve çalışmamızın bir diğer bölümünü oluşturan “dünya kenti” kavramına ilişkin değerlendirme ve sonuçlarımız aşağıda verilmektedir:

- ✓ Küreselleşme sürecinde, dünya kentleri söylemi ile, dünyadaki kentsel mekanlar ve kent yaşantısı aynılaşmaktadır. Dünya kenti olma adına her kente büyük iş merkezleri veya gökdelenler inşa edilmektedir.
- ✓ Dünya kenti statüsü, tüm kentlilere eşit düzeyde bir yarar sağlamamakta; ekonomik büyüme sürdükçe, ileri sürülen kazanımlar bahasına önemli ölçüde yapısal ve çevresel bozulmalar ortaya çıkmaktadır. Kentin önceleri yeterli olan sosyal ve fiziksel altyapısı giderek gerileyip yetersizleşir. Dünya kenti statüsü kazanmanın önemli bir sosyal maliyet boyutu vardır.

Çalışmamızda İstanbul’un dünya kenti olarak değerlendirilmesine ilişkin saptamalarımız şöyledir:

- ✓ İstanbul’un dünya kenti olarak etkinliğinin artırılması Türkiye için birçok soruna gerçekçi çözümler üretmeyi mümkün kılmayacaktır.
- ✓ İstanbul’un jeopolitik yapısı ve tarihi geçmişiyle dünya kenti konumuna uygun olduğu bilinmektedir. Ancak, İstanbul’un bu statüyü kaldırabilecek altyapı imkanlarına sahip olmadığı da açıktır. Ayrıca,

İstanbul'da var olan yüksek yapılaşmaya karşılık, tarihsel- kültürel değerlerinin korunması konusunda bir çatışma görülmektedir.

- ✓ Kentte şu an var olan ekonomik ve sosyal dengesizlik, dünya kenti statüsünden sonra daha da artacaktır. İstanbul'da işgücünün marjinal hizmetlere dağılması ve dünya kapitalizminin aşıladığı yaşam biçimiyle yaşayan çok az bir kesimin varlığının yanı sıra, daha çok bu yaşam biçimini kabul edebilecek gelir donanımından yoksun geniş bir kesimin ortaya çıkışı, bu varsayımımızı doğrulamaktadır.

Tezimizde, ağırlıklı olarak İstanbul'un dünya kenti olarak değerlendirilmesine karşı bir tutum sergilendiği sonucuna varılabilir. Bu değerlendirme kısmen doğru olabilir. Konuyu bu şekilde ele alışımızın nedeni; gelişmekte olan bir ülkenin kenti olan İstanbul için varolan koşullarda olumsuz yönlerinin ağır basacağını düşünmemizdir. Ayrıca, İstanbul'da yaşam kalitesini yükseltmek için dünya kenti olmasını beklemek yerine, özerk, katılımcı, demokratik, etkin ve çağdaş yerel yönetimlerle insanca yaşanır bir İstanbul yaratılmasıdır.

Çalışmamızda amaç, karamsar bir bakış açısı yaratarak, çözümsüzlüğü ortaya koymak değil, bundan sonra üretilecek politikalara ait ip uçları vermektir.

ÖZET

Bu çalışmada küreselleşmenin kentler üzerindeki etkileri ve dünya kentlerinin özellikleri incelenirken, örnek kent olarak da İstanbul kenti seçilmiştir.

XXI. Yüzyılın kavramı küreselleşme, ekonomik, kültürel, sosyal, mekansal, yönetim ve çevresel değerler açısından dünya toplumlarında yaşanan birçok değişimi ifade etmektedir. Bugün küreselleşmenin en önemli etkisi kentlerde yaşanmaktadır. Küreselleşme sürecinde kent mekanları, kent yönetimi ve kent yaşantısı sürekli değişim içindedir. Tek tür yapılaşmalar kentlerin simgeleri haline gelirken, kent yaşantısında da bir örnekleşme yaşanmaktadır. Kent yönetiminde ise, özelleştirme esas alınmakta, kamu hizmetleri işletme mantığıyla yürütülmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle, kent üzerine geliştirilen “Dünya Kenti” kavramı, kendi bulunduğu ülkenin sınırları dışında da etkili olan, küresel sermayenin yönetim, denetim ve dağıtımını üstlenen birtakım kurumları bünyesinde bulunduran kent olarak açıklanabilir. Dünya kenti sıralamasında, New York, Londra ve Tokyo ilk üç kenti oluşturmaktadır. Bunlar, uluslararası sermayenin yönlendiriliği kentlerdir.

Türkiye açısından önemli bir yere sahip olan İstanbul kenti, kapitalist üretim ve tüketim sisteminin yaygınlaşmasında ara nokta durumundadır. İstanbul kentinin bir dünya kenti olarak etkinliğinin artırılması, kentte şu an var olan ekonomik, sosyal dengesizliği daha da artıracaktır.

ABSTRACT

The objective of this study is to examine the effects of globalization on cities and the features of global cities. İstanbul has been taken as a case study in the thesis.

XXI. Century's concept of globalization explains the changes on the world communities within the scope of economic, cultural, social, residential, administration and environmental values. There is most important affects of globalization on cities. The reflections of the process of globalization, creates changes on urban residentials, local administration and urban way of living. Unique species buildings becomes symbols of cities and there is lasting variation on urban way of living. On the other way, specialization is the framework of local administration.

The concept which is created with the affects of globalization is the "World City". "World City" means, the city which has affects over its country and which deals with distribution, direction and control of international capital. New York, London and Tokia are the most important world cities. These cities deals with the direction, distribution and control of international capital.

İstanbul is the most important city for Turkey. Because İstanbul is the interval point of capitalist system of production and consumption. If İstanbul accepted as a world city, this will change the balance of economical and social values of the city.

KAYNAKÇA

- Aslanoğlu, Rana A., **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998.
- Akyazı, Haydar ve Topal, Kadir, “Yeni Küresel Ekonomik Sistem ve Ulusal Kalkınmada Kentlerin Önemi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 6, S. 4 (Ekim 1997), s.12-18.
- Alp, A. Vefik, Arıkan, Tarhan, “Bilgi Çağında Akllı Kentler ve Binalar, **Yeni Türkiye 21. Yüzyıl Özel Sayısı**, Yıl 14, S.19 (Ocak-Şubat 1998), s. 899-900.
- Atalık, Gündüz, ve diğerleri, “ İstanbul İçin Sürdürülebilir Kalkınma Koşulları”, **Türkiye’de 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul’un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerini**, C.2, No: 74, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1994, ss. 9-13.
- Bayram, Ferhat, “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar ve Yaklaşımlar ve Türkiye”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s.251-264.
- Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı, **Habitat II Konferansı**, 1996, İstanbul, <<<http://www.deltur.cec.eu.int./kitap/khabitat.rtf>>> (29.11.2004)
- Boratav, Korkut, “Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?”, Tonak, Ahmet ve diğerleri (ed.), 2. Baskı **Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 21-31.
- Bozkurt, Veysel, “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Veysel Bozkurt (der.), **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s.9- 31.
- Cemil, Cem, “Yönetime Çevresel Yaklaşım”, **Amme İdaresi Dergisi**, S. 1 (Mart 1976), s. 3-30.
- Çınar, Tayfun, “Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma (İstanbul Dünya Kenti Olmalı mı?), **Tartışma Metinleri**, No:12, AÜSBF, Aralık 1998, s. 73-98.
- Çınar, Tayfun, “Yerel Yönetimler ve Dış Borçlanma”, **Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri**, Birgül A. Güler ve Ayşegül Subuktay (Yayına Hazırlayanlar), Yayın No: 12, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi (TODAİE), 2002, s. 577- 593.
- Çınar, Tayfun, **Dünyada ve Türkiye’de Başkentlik Sorunu**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2004.
- Charter on European Cities and Towns Towards Sustainability, <<http://www.sustainable-cities.org/aal_uk.html>>(15.04.2004).

Çulha Zabcı, Filiz, “Dünya Bankası’nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Prof. Ahmet Demir’e Armağan, 57 (3), Temmuz-Eylül 2002, s.151-179.

Demirer, Göksel N., Torunoğlu, E., “Çevresel/ Ekolojik, Yıkıma Siyasal Bir Yaklaşım”, **Ve Kirlendi Dünya**, Demirer Göksel N. ve diğerleri (der.), 2. Basım, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999, s. 95-107.

Demirer, Temel, “YDD’nin Çevre Faciası”, **Ve Kirlendi Dünya**, Demirer Göksel N. ve diğerleri (der.), 2. Basım, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999, ss. 35-59..

Doğan, Ali Ekber, “Yeni Uluslararası Göç Dalgasının Eşiğinde: “Dünya Kentleri’ne Göç”, **Kentleşme Göç ve Yoksulluk**, Ahmet Alpay Dikmen (ed.), 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2002 ss. 20-53 .

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000-2005), Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001-2005)**, Ankara, 2000.

Duru, Bülent, “Gökdelenler Ve Kent” , **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 331-362.

Emrealp, Sadun , Horgan, Drew, **Belediyelerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri**, İstanbul, Toplu Konut- UILA- EMME, 1993.

Engels, Friedrich, **Konut Sorunu**, Güneş Özdural (çev.), Ankara, Sol Yayınları, 1992.

Ercan, Fuat, “Kriz ve Yeniden Yapılanma sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler: İstanbul”, **Toplum ve Bilim**, Kış 1996, s.61-93.

Eraydın, Ayda, “Küreselleşme- Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 363- 392.

Ertan, Birol, “Çevre Hakkı Üzerine Düşünceler”, **Ve Kirlendi Dünya**, Demirer G. N. ve diğerleri (der.), 2. basım, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999, s. 267-281.

Ertan, Birol, “Yaşayan Kent” **Ve Kirlendi Dünya**, Demirer G. N. ve diğerleri (der.), 2. basım, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999, s. 175-201.

Ertürk, Hasan, “Sürdürülebilir Kentler”, **Yeni Türkiye**, S.8 (1996), s. 172-178.

Falay, Nihat, “Yerel Yönetimlerde Özelleştirmeye İlişkin Sorunlar”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 7, S. 1 (Ocak 1998), s., 10-20.

Friedman, John, G. Wolff, “World City Formation: An Agenda for Research and Action”, **International Journal of Urban and Regional Research**, V. 6, N.3 (1982), s. 309-344.

Geray, Cevat, “Kentleşme sorunlarının Çözümü Açısından Küreselleşme, Özelleştirme, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C.10, S. 4 (Ekim 2001), s. 7-23.

Geray, Cevat, **Metropolitan Alan Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu**, 13- 14 Kasım 2001, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası, s. 38-61.

Göktürk, Atilla, “Bugünden Yarına Planlama ve Bölgesel Gelişme”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 417- 432.

Gökçeer, Fikri, “Şehirlerimizde Sürdürülebilir Gelişmenin Değişim Yönleri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C.3, S.2 (Mart 1994), s.25-31.

Gökdayı, İsmail, **Çevrenin Geleceği**, Ankara, TÇV Yayınları, 1997.

Gündoğmu, Bülent , “Dünyanın Aradığı Yanıt: Küreselleşme”, **Görüş Dergisi**, TÜSİAD Yayınları, Haziran 2002, İstanbul.
<<<http://www.milligazete.com.tr/aozkanyazilar/aozkan3.htm>>> (15.10.2004).

Güler, Birgül A., “Küreselleşme ve Yerelleşme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 6, S. 3 (Temmuz 1997), s. 62-77.

Harrigan, Susan, “The Capital of Capital How Long Can New York Reign?”
<<<http://www.newdays.com/>>>, (30.04.2005).

Işık, Oğuz, “Globalleşme süreci ve kentin/ kentliliğin değişen anlamları”; **Birikim**, , S.68-69 (1995), s. 98-105.

Işıklı, Alparslan, “Yeni Dünya Düzeninde Emek- Sermaye Çelişkisi”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara,Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 481- 502.

Kaplan, Ayşegül, **Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998.

Karakurt, Elif, “Dünya Kenti” Kavramına Alternatif Bir Bakış”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**, C. I, Mart 2004, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, s.320-336.

Kartal, Filiz “Küreselleşen Sermayeye Karşı Küreselleşen Muhalefet”, **Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri**, Birgül A. Güler ve Ayşegül Sabuktay (der.), Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, 2002, s.637-641.

Kaygalak, Sevilay, “Sembolik Sermaye, Yoksulluk ve Kent”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, 2001, s. 543-554.

Kaya, Pir Ali, “Küreselleşme Sürecinin Değerlendirilmesinde ILO’nun Tavrı”, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Veysel Bozkurt (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s.193-207.

Keleş, Ruşen, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1998.

Keleş, Ruşen **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul, Cem Yayınevi, 2000.

Keleş, Ruşen, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 25, 2001, s. 563-572.

Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can, **Çevrebilim**, 4. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2002.

Keleş, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, 8. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

Kiper, Perihan ,<< Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel- Kültürel Değerlerinin Korunması Türkiye Bodrum Örneği>> (basılmamış doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent Ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı)

Knox, P.L. , “ World Cities and the Organization of Global Space”, **Geographies of Global Change: Remapping the World in the Late Twentieth Century**, R.J Johnsthor, P.J Taylor, M.J. Watts (eds.), Oxford: Backwell, 1995, s. 232- 247.

Kıray, Mübeccel, “Azgelişmiş Ülkelerde Metropolitanleşme Süreçleri, **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, İstanbul,İş Bankası Yayınları, 1999, s.99-105.

Mengi, Ayşegül, ve Algan, Nesrin, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2003.

Mengi, Ayşegül, “Yerinden Yönetim: Avrupa Birliği’nde Bölgeler Ulus Devlete Karşı mı?”, **Mülkiye, Avrupa Birliği Perspektifinde Türkiye**, Ankara, C. XXVIII, S. 245 (Kış 2004), s. 47-56.

Miser, Rıfat, “Köyden Kente Göçün Algısal Etmeni”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 25, 2001, s.575-592.

Ökmen, Mustafa “Globalleşme- Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**, M. Aktif Çukurçayır ve Ayşe Tekel (ed.), Konya, Çizgi Kitabevi, 2003,s. 17-63.

Pirenne, Henry, **Orta Çağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Uygur Kacabaşoğlu (çev.), İstanbul, Alfa Yayınları, 1983.

Ramazanoğlu, Sırma, **İstanbul’un Yönetimi**, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2004.

Sarıbay, Ali Yaşar ,“Kültürel Globalleşme”, <<www.zaman.com.tr/2002/07/12/yorumlar/yorum.2htm.>>, (02.06.2005).

Sassen, Saskia, **The Global City: New York, London, Tokyo, USA**, Princeton University Press, 1991.

Sassen, Saskia, “Rebuilding the “Global City”: Ethnicity and Space”, **Representing the City- Ethnicity, Capital and Culture i the 21st Century Metropolis**, A.D. King (ed.), Malesia, 1996.

Saskia Sassen, **Cities in a World Economy**, USA, Princeton University Press, 2000.

Shaw, Robert ve Ryser, Judith, “Londra Kentsel Gelişimi Üzerine”, **Türkiye’de 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul’un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropolleri**, İstanbul, C.1, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1994, s.47-68.

Şenlier, Nihal ve Eryılmaz, S. Semiha, “Kentlerarası Rekabette İstanbul’un Yeri”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**, C. I (Mart 2004), Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, s. 232-243.

Sjoberg, Gideon, “Sanayi Öncesi Kenti”, **20. Yüzyıl Kenti**, Bülent Duru ve Ayten Alkan (der. ve çev.), Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 37- 54.

T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, **Avrupa Kentsel Şartı**, Ankara, 1996.

T.C. Başbakanlık, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, **HABİTAT Gündemi ve İstanbul Deklerasyonu**, Ankara, 1999.

TÇV, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, **Ortak Geleceğimiz**, Belkis Çorakçı (çev.), Ankara, 1989.

TÇSV, **Küresel Komuşuluk**, Küresel Yönetim Komisyonu Raporu, Ankara, 1996.

TÇV, **Geleceğe Özen**, Belkis Çorakçı Dişbudak (çev.), Ankara,1997.

Tekeli, İlhan, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”, **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 1998, s. 155-170.

Tekeli, İlhan, **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001.

Tekeli, İlhan, “Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerine İrdelemeler”, **Cevat Geray’a Armağan**, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 25, Ankara, 2001, s.729-746.

Tonak, Ahmet, “ÇTYA Bağlamı: “Küreselleşme” ve Yabancı Sermaye””, **Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, Ahmet Tonak ve diğerleri (ed.), Ankara ,İmge Kitabevi, 2004, s. 33-50.

Toprak, Zerrin, **Yerel Yönetimler**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1998.

Üstünışık, Belma “İstanbul ve Yönetimi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 8, S. 1 (Ocak 1999), s. 35- 53.

Yaslıkaya, Refik, “Antik Site’de Bilgi Toplumunun Kentlerine, Agoralardan Gökdelenlere Düşünce ve Mekan Arası İlişki”, **Yeni Türkiye**, S.19 (1998), s. 910-918.

Yıldırım Engin, “Küreselleşme, Refah Devleti Ve Risk Toplumu”, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Veysel Bozkurt (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s.71- 91.